

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého

**ČINNOST ZEMSKÉHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ VE
SLEZSKU V LETECH 1918–1928**

Bc. Ivana Bartečková

Dolní Benešov

2013

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto studii vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených zdrojů.

V Dolním Benešově dne.....

Podpis:

Poděkování

Za pomoc při psaní této práce děkuji: PhDr. Karlu Podolskému a Ondřeji Kolářovi Ph.D.

Obsah

Úvod.....	s. 5
Rozbor pramenů a literatury.....	s. 9
Část 1: Struktura a interní agenda Zemského četnického velitelství pro Slezsko.....	s. 13
<i>Převzetí Zemského četnického velitelství pro Slezsko československým státem.....</i>	s. 13
<i>Nástin územního a správního členění Zemského četnického velitelství pro Slezsko.....</i>	s. 25
<i>Interní záležitosti Zemského četnického velitelství pro Slezsko.....</i>	s. 31
Část 2: Bezpečnostně-politické otázky.....	s. 80
<i>K činnosti československého četnictva v rámci těšínského konfliktu (1918–1920).....</i>	s. 80
<i>Aspekty vztahů německého obyvatelstva a četnictva.....</i>	s. 115
<i>Sociální nepokoje a sociální postavení četnictva.....</i>	s. 129
Závěr.....	s. 150
Resumé.....	s. 154
Seznam použitých zkratk.....	s. 155
Přílohy.....	s. 156
<i>Tabulky: Generální velitelé četnictva a zemští četníci velitelé ve Slezsku.....</i>	s. 156
Fotografická příloha.....	s. 157
Mapová příloha.....	s. 159
Prameny a literatura.....	s. 163

Úvod

Československá část Slezska v období mezi dvěma světovými válkami představovala místo stýkání a potýkání různých etnických skupin i ekonomických vrstev. V oblasti se silně rozvinutým těžebním průmyslem a početnou německou a polskou menšinou zcela přirozeně docházelo k řadě nacionálních i sociálních konfliktů, proto nepřekvapí, že se daná oblast těšila a těší zájmu historiků.

Národnostní problematika meziválečného Slezska v současnosti představuje vděčné téma odborných i populárně-naučných pojednání, z nichž většina se věnuje převážně polské otázce, kde je velmi akcentován problém Těšínska,¹ literatura o německé menšině je zastoupena již méně.² Dělnickými nepokoji a stávkami se zabývala především ideologicky zabarvená, přesto však informačně přínosná marxistická historiografie,³ kromě toho ovšem existují novější díla autorů z okruhu Ostravské univerzity.⁴

Navzdory početnosti publikovaných materiálů o zkoumaném regionu a období ale chybí studie, jež by se zabývala činností četnictva ve Slezsku, přestože tento bezpečnostní sbor hrál v oblasti plně národnostního i sociálního napětí zásadní úlohu. Četnictvo je zvoleno z toho důvodu, že se jednalo o nejpočetnější z profesionálních bezpečnostních orgánů meziválečného Československa a že dotyčný ozbrojený sbor působil plošně na celém území republiky. Zejména v maloměstském a venkovském

¹ GAŠIOR, Grzegorz (ed.): *Zaolží. Polsko-český spor o Těšínsko 1918–2008* (dále jen *Zaolží*). Varšava 2008.; BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablčička: československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1939 a 1945* (dále jen *Kyselá těšínská jablčička*). Praha 2011.; KASZPER, Roman–MALYSZ, Bohdan (edd.): *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín 2009.; GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*. (dále jen *Politické a národnostní poměry*). Studie o Těšínsku 15. Český Těšín 1999.; VALENTA, Jaroslav: *Česko-polské vztahy v letech 1918–1920 a Těšínské Slezsko* (dále jen *Česko-polské vztahy*). Ostrava 1961.

² GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku 1918–1938* (dále jen *Němci ve Slezsku*). Opava 2002.

³ Viz například SEKANINA, Milan: *Dělnické hnutí na Ostravsku v období světové hospodářské krize 1929–1933*. Ostrava 1983.; Týž: *Vznik a vývoj dělnického hnutí na Karvinsku (období 19. a začátek 20. století)*. In: Sborník ke studiu v Roce stranické výchovy. Karviná 1966.

⁴ KNOB, Stanislav–RUCKI, Tomáš (edd.): *Problematika dělnictva v 19. a 20. století I.: bilance a výhledy studia: sborník z konference věnované 95. výročí narození Arnošta Klímy*. Ostrava 2011.

prostředí tak četníci nezřídka představovali jediné reprezentanty státní autority v oblasti udržování pořádku.

Během posledních let sice spatřilo světlo světa několik regionálně laděných studií, věnovaných problematice československého četnictva, nicméně ty jsou obvykle věnovány především českému prostředí v období 30. let.⁵ Činnosti četnictva v první dekádě republiky se zatím dostává méně pozornosti.⁶ Předkládaná práce má tudíž být příspěvkem jak k dějinám Slezska v epoše první republiky, tak k historii četnického sboru.

Cílem studie je v základních obrysech zmapovat činnost Zemského četnického velitelství (ZČV) pro Slezsko v letech 1918–1928, tedy od počátku listopadu 1918, kdy čsl. úřady začaly postupně přebírat kontrolu nad strukturami četnictva ve Slezsku, do konce roku 1928, kdy na základě reformy politické správy došlo k zániku zkoumané instituce.

Hovoříme-li o Slezsku ve zmíněném časovém horizontu, máme na mysli tzv. Československé Slezsko,⁷ což je pojem, který se používá pro tu část Slezska, jež se po roce 1918 po různých hraničních úpravách v důsledku poválečných mírových smluv stala součástí Československé republiky. Setkat se můžeme také s dalšími

⁵ KLINOVSKÝ, Petr: *Četnictvo na Děčínsku v letech 1935–1938*. Ústí nad Labem 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).; KLINOVSKÝ, Petr: *Četnictvo a Stráž obrany státu na Děčínsku v letech 1935–1938*. Ústí nad Labem 2010 (nepublikovaná rigorózní práce).; KOLÁŘ, Ondřej: *Opatření československých pořádkových složek proti hrozbě nacismu na příkladu Chebska*. Olomouc 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).; MAŠTALÍŘOVÁ, Kateřina: *Četnické stanice na Teplicku v období první republiky*. Ústí nad Labem 2009 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

⁶ Zásadní práci k řečenému období napsala Jaroslava Plosová (PLOSOVÁ, Jaroslava: *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. Brno 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).; dále: KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918–1919* (dále jen *Převzetí rakouského četnictva*). Praha 2010 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).; KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky na Chebsku v době první Československé republiky* (dále jen *Státní pořádkové složky*). Olomouc 2012 (nepublikovaná disertační práce).

⁷ V textu studie je pro zjednodušení většinou používán výraz Slezsko. Není-li tedy uvedeno jinak, jde o Československé Slezsko.

místními názvy jako Těšínské Slezsko nebo Opavské či Západní Slezsko, které vymezují dílčí regionální oblasti Československého Slezska.⁸

Co se týče tematického vymezení práce, budeme se věnovat dvěma základním okruhům. První z nich zahrnuje oblast interního a správního fungování ZČV pro Slezsko, především z hlediska administrativy. Na základě studia archivních materiálů rekonstruujeme průběh převzetí ZČV pro Slezsko československým státem, přičemž vytyčíme základní problémy, s nimiž se potýkalo nové čsl. velení. Značná pozornost je věnována též internímu fungování velitelství, kde akcentujeme zejména národnostní a personální složení četnického sboru. V rámci tohoto tématu usilujeme o zodpovězení otázky, do jaké míry a jakým způsobem se změnila skladba mužstva v období těsně po státním převratu a v prvních letech po něm. Opomenuta není ani otázka kázeňských problémů četnictva.

Druhý okruh pojednává o důležitých bezpečnostně-politických otázkách, které hrály v oblasti zásadní roli. Konkrétně se jedná o německý iredentismus, československo-polský spor o Těšínsko či sociální nepokoje. S pomocí dochované rozsáhlé úřední agendy lze vysledovat, jaké problémy se řešily v rámci vnitřního chodu ZČV a jakým způsobem pořádkové složky přistupovaly k výše naznačeným problémům. Získané poznatky pak umožní analyzovat metody, které bezpečnostní aparát používal k udržení pořádku a pacifikaci bezpečnostně-politických hrozeb, jednak ukážou, jak vrcholní představitelé četnické správy uvedené hrozby hodnotili. Dílčí závěry a poznatky poslouží ke komparaci s dosud publikovanými pracemi o bezpečnostních poměrech v jiných částech meziválečné ČSR.⁹

⁸ Viz blíže ke geografickému a pojmovému vymezení regionu GAWRECKI, Dan a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740–2000 I* (dále jen *Dějiny Českého Slezska*). Opava 2003, s. 12–19.

⁹ Jedná se zejména o studie uvedené v poznámkách 5 a 6.

Předkládaná studie není rozhodně vyčerpávajícím líčením činnosti četnictva ve Slezsku. To by ostatně vzhledem k územnímu rozsahu regionu ani nebylo možné. Jedná se spíše o vytyčení základních problémů a specifík, které charakterizují zdejší působení uvedeného bezpečnostního sboru. Téma je nazíráno především perspektivou centrálních orgánů četnictva, čemuž odpovídá i výběr hlavních použitých pramenů. Podrobné vytěžení torzovitě dochovaných fondů četnických stanic či okresních velitelství, které by umožnilo popsat výkon bezpečnostní služby ve Slezsku z pohledu řadových četníků, je mimo možnosti této studie. Z téhož důvodu v práci pomíjíme problematiku „nepolitické“ kriminality, s níž se lze v písemnostech ústředních četnických institucí setkat pouze výjimečně.

Závěrem formální poznámka k textu samotnému: Všechna uváděná jména ponecháváme v podobě, v jaké se objevují v archivních materiálech. To se týká také počesťování německých křestních jmen, což bylo v dobových úředních dokumentech běžnou praxí.

Rozbor pramenů a literatury

Dříve než si podrobněji přiblížíme činnost četnictva ve Slezsku, je nutné se stručně seznámit se základními podklady, které tvoří páteř tohoto výzkumu.

Jako důležitý zdroj informací slouží materiály četnické provenience uložené v Zemském archivu v Opavě, kde se nachází především fond „Zemské četnické velitelství pro Slezsko“, kde najdeme jeden karton chronologicky řazených úředních spisů nejrůznější povahy. Tato pestrá směsice dokumentů se vyznačuje značnou nevyvážeností jak z množství, tak obsahového hlediska. Největší kvantum zaujímá agenda z prvních let trvání československého státu. Naopak poslední léta existence ZČV jsou zastoupena dosti marginálně. Ovšem vedle uvedených akt najdeme ve zmíněném archivu také deníky a památníky četnických oddělení,¹⁰ jejichž zápisy, přestože byly většinou pořizovány s časovým odstupem a obvykle se omezovaly jen na stručný popis nejdůležitějších událostí v daných obvodech, mají svou nezastupitelnou výpovědní hodnotu.

Nejbohatší pramenné podklady skýtá fond „Generální velitel četnictva“ (GVČ), který mohou badatelé najít v Národním archivu v Praze. Jde o tematicky velmi pestrý zdroj, jehož stěžejní část z hlediska prezentovaného výzkumu tvoří úřední korespondence vedená jednak se zemským velitelstvím ve Slezsku, jednak s nadřízenými institucemi. Z obsahového hlediska se jedná o obecné vyhlášky, situační zprávy, předpisy, instrukce, organizační a personální záležitosti. Prostřednictvím této agendy se řešily také závažné trestní případy nebo stížnosti. K bližšímu seznámení se s osudy některých představitelů četnického aparátu ve

¹⁰ Četnické oddělení představovalo vyšší organizační jednotku, které podléhalo několik okresních velitelství (viz dále).

Slezsku slouží kvalifikační listiny jednotlivých četnických důstojníků, uložené ve zmíněném fondu.

Pominout nelze ani fond „Zemské četnické velitelství Brno“, deponovaný v Moravském zemském archivu v Brně. Zde lze nalézt útržkovitou část agendy, kterou brněnské četnické velitelství převzalo po zrušení slezského ZČV. Dále fond obsahuje údaje o okolnostech zániku ZČV pro Slezsko a o přebírání tamního personálu moravským ZČV.

Mimo pramenů z provenience četnictva jsou v textu pro dokreslení dobových poměrů ve sledované oblasti využity i další zdroje. Konkrétně se jedná o články z dobového regionálního i celostátního tisku, důležitý informační přínos mají i fondy „Zemská vláda slezská v Opavě“ a „Mezinárodní správní komise v Karviné“, uložené v Zemském archivu v Opavě. Zmíněné zdroje obsahují cenné informace k bezpečnostní situaci a působení četnictva ve Slezsku, zejména v oblasti Těšínska během československo-polského územního sporu v letech 1918–1920.

Kromě pramenů se výzkum pochopitelně opírá též o různé dobové publikace a pochopitelně také o odbornou literaturu k dílčím zkoumaným tématům. Pro popis i rozbor struktury a interního fungování četnictva využíváme kromě příruček, z nichž je třeba jmenovat především druhý svazek *Dějiny policie a četnictva* od Pavla Macka a Lubomíra Uhlíře, také výsledky bádání mladší generace současných českých historiků, kteří se v posledních letech zabývali dějinami prvorepublikových bezpečnostních sborů.

Z těchto zdrojů je třeba zmínit především diplomovou práci Jaroslavy Plosové, která se věnovala činnosti četnictva na Moravě a částečně i ve Slezsku ve 20. letech 20. století. Pozornost zasluhuje rovněž studie Ondřeje Koláře o působení pořádkových složek na Chebsku v meziválečném období. Zmíněná práce se, stejně

jako předkládaná studie, zaměřuje mimo jiné i na bezpečnostní poměry v národnostně smíšeném pohraničí v době po vzniku ČSR a skýtá tudíž možnosti pro srovnání určitých dílčích jevů. Výraznou informační hodnotu má také práce Martina Klečackého o procesu převzetí rakousko-uherského četnictva československým státem.

Kromě literatury o četnictvu je samozřejmě nutno reflektovat i publikace k novodobé historii Slezska. Mimo přehledových studií, k nimž patří *Dějiny Českého Slezska* od Dana Gawreckého, se jedná o řadu knih i článků k dílčím tématům. Zdaleka nejpodrobněji je v dosavadní české, ale též polské historiografii podchycen československo-polský spor o území Těšínska. Z rozsáhlé řady obsáhlejších i drobnějších studií je potřeba uvést detailní monografii Jaroslava Valenty *Česko-polské vztahy v letech 1918–1920 a Těšínské Slezsko*, z produkce posledních let zmiňme alespoň popularizačně pojatou knihu Jiřího Bílka *Kyselá těšínská jablíčka*, která poměrně přehledně a srozumitelně přibližuje dotčenou problematiku širší veřejnosti.

Již méně literatury existuje k problematice německého iredentismu v regionu. Mimo monografie Marie Gawrecké *Němci ve Slezsku 1918–1938* se badatel může opřít o několik menších studií, k nimž patří kniha Ladislava Basela *Severní Morava a západní Slezsko pod vlivem německého iredentismu do roku 1919*. Určité údaje k dotčenému tématu lze pochopitelně najít také v obecněji laděných publikacích, jako je první svazek díla Jaroslava Césara a Bohumila Černého *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1939*.

Co se týče sociálních nepokojů ve Slezsku, které představují další z dílčích témat této práce, dané problematiky se dotýká řada děl marxistické historiografie, v současné době je tématu věnována relativně malá pozornost. Částečně jej zmiňují

různé články a drobné studie autorů z okruhu Ostravské univerzity, i jejich zájem se však v posledních letech soustřeďuje spíše na stávkové hnutí v rakousko-uherské éře. Pro ilustraci širšího kontextu se opíráme i o obecně pojaté práce, jako je Rupnikova syntéza dějin KSČ.

Mimo literatury pojednávající o situaci ve Slezsku jsou dále využity rovněž dobové (například Peroutkovo *Budování státu*) i současné (například *České země v éře První republiky* od Zdeňka Kárníka) práce o dějinách meziválečné ČSR, které umožňují zasadit popisované události do celostátních či mezinárodních souvislostí.

Část 1: Struktura a interní agenda Zemského četnického velitelství pro Slezsko

Převzetí Zemského četnického velitelství pro Slezsko československým státem

Československé vládní orgány měly po vzniku republiky pochopitelně eminentní zájem na tom získat co nejdříve kontrolu nad celým četnickým aparátem, a to zejména v okrajových oblastech, kde situaci komplikovala přítomnost národnostních menšin a nejasně vymezená státní hranice. Právě Slezsko představovalo z tohoto hlediska velmi choulostivou oblast, proto bylo nutné dosadit do čela tamního zemského četnického velitelství nanejvýš povolanou osobu, která v tomto národnostně i sociálně členitém prostředí bude hájit státní zájmy.

Proto byl 1. listopadu 1918 povolán tehdejším generálním velitelem četnictva Václavem Řezáčem do Prahy major Karel Vyčítal.¹¹ Jmenovaný se dostavil na druhý den, načež mu bylo sděleno, že má převzít Zemské četnické velitelství v Opavě, kde dosud velel bývalý rakousko-uherský plukovník Oskar Huber.

Než se ovšem Vyčítal mohl ujmout svého úřadu, byl nucen se vypořádat s prvními těžkostmi, jež provázely již jeho příjezd do Slezska. Na své cestě byl totiž „zadržen národní obranou tzv. „Sudetenlandu“ a teprve po telefonické intervenci s tehdejší vládou „Sudetenlandu“ v Opavě“ mohl pokračovat dále.¹²

¹¹ Karel Vyčítal se narodil 11. února 1872 v Turnově. V letech 1890–1899 sloužil v armádě, kde dosáhl hodnosti poručíka, poté nastoupil k četnictvu. Po vzniku ČSR se v hodnosti majora dal k dispozici generálnímu veliteli četnictva Václavu Řezáčovi a byl jmenován prvním československým zemským četnickým velitelem ve Slezsku. Funkci vykonával do konce roku 1919, načež nastoupil do štábní funkce na Generálním velitelství. V září 1921 se stal generálním velitelem četnictva; tuto funkci pak zastával až do svého penzionování v srpnu 1930. Stručný biogram Karla Vyčítala obsahuje například *Album representantů všech oborů veřejného života československého* (Dále jen *Album representantů*). Praha 1927, s. 1183.

¹² Němečtí politikové ve Slezsku a na severní Moravě, podobně jako jinde v budoucím československém pohraničí, se snažili udržet pro Němce privilegované pozice, resp. nepřipustit připojení jimi obývaného území k československému státu, jehož existence se již jevila jako nesporná. V dohodě s ostatními poslanci Národního shromáždění Německého Rakouska a zejména v součinnosti s německými poslanci z Čech a Moravy dr. Robert Freissler, poslanec ze Slezska za Deutsche Nationalpartei, vydal 30. 10. 1918 provolání o existenci provincie Sudetenland jako součásti

Tímto malým incidentem ovšem problémy zdaleka neskončily. Po příchodu do Opavy se nový zemský velitel setkal s majorem četnictva ve službách Sudetenlandu Bedřichem Lackingerem, který na dotaz, zda se četníci sloužící u slezského velitelství podřídí rozkazům z Prahy, odpověděl, že většina četníků ve Slezsku (vyjma ryze českých oblastí) již složila slib orgánům Sudetenlandu. Dosavadní zemský velitel Huber se nechal slyšet, že jako jugoslávský¹³ státní příslušník odevzdává svůj úřad Lackingerovi a „nebere tudíž žádnou účast více na vývinu dalších událostí.“

5. listopadu 1918 se Karel Vyčítal spolu s Lackingerem sešel s představiteli Sudetenlandu Johannem Jockelem a Robertem Freisslerem, kteří mu pohrozili internací, pokud by se pokusil zasahovat do záležitostí tamního četnictva. „Nemaje ovšem žádných prostředků“ se Vyčítal po této nepříjemné zkušenosti ještě téhož dne vydal do Polské Ostravy,¹⁴ kde „převzal od majora Filipa Eichingera, býv. velitele č. oddělení v polské Ostravě, velitelství čs. četnictva v české oblasti Slezska“.¹⁵ Po dohodě s funkcionáři Národního výboru slezského se Vyčítal oficiálně ujal svěřené funkce zemského četnického velitele, ovšem s výrazně okleštěnou reálnou územní kompetencí. Není divu, že po popsanych prvních zkušenostech Vyčítal zpětně hovořil „o naprosté neorientaci Prahy o událostech popřevratových ve Slezsku“.¹⁶

Situaci v regionu v dané době lze opravdu hodnotit jako velmi komplikovanou. Zdejší území bylo de facto rozděleno do tří různých částí, v jejichž čele stály zemské

státu Deutschösterreich. (GAWRECKÁ, Marie: *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938* (dále jen *Československé Slezsko*). Opava 2004, s. 15–16.)

¹³ V textu je výslovně užit výraz „Jugoslávie“, ačkoliv oficiálně se toto pojmenování v dané době ještě nepoužívalo. V Památníku Četnického oddělení v Opavě je Huber uváděn jako Chorvat.

¹⁴ Název Slezská Ostrava se začal používat až od 17. listopadu 1919.

¹⁵ Informace o „bývalém“ veliteli není v celkovém kontextu správná, neboť Filip Eichinger odevzdal velení v Polské Ostravě teprve 23. listopadu 1918. (Národní archiv (NA), fond Generální velitel četnictva (dále GVČ), kart. 46, sign. 245.)

¹⁶ BARTEČKOVÁ, Ivana–KOLÁŘ, Ondřej: *Působení Karla Vyčítala v čele Zemského četnického velitelství pro Slezsko*. In: KOLÁŘ, Ondřej a kol. (ed.): *Studentské historické sešity 3. Střípky z moderních dějin*. Olomouc 2011, s. 42–44.

národní výbory.¹⁷ Podobně došlo též k rozčlenění četnictva. Velitelem české části byl ustanoven major Karel Vyčítal v Polské Ostravě, německou část vedl major Lackinger v Opavě a polskou část major Szystkowitz¹⁸ v Těšíně.¹⁹

Nejpalčivější otázkou proto v danou chvíli bylo, jakým způsobem si mezi sebou rozdělit správu a kompetence v dotčených oblastech.²⁰ Právě za účelem řešení sporných otázek se 5. listopadu konala v Polské Ostravě schůze představitelů ZNV „za přítomnosti členů německé národní rady tak zv. „Sudetenlandu“ z Opavy a členů národní lidové rady polské z Těšína“.

Navzájem zde bylo ujednáno, že československému četnickému velitelství bude podléhat celý politický okres Frýdek a z okresu fryštátského četnické stanice Dětmárovice, Orlová, Lazy, Dolní Suchá a Petřvald. Dále k tomu patřilo „21 četnických stanic v Horním Slezsku“,²¹ příslušných do opavského, bíloveckého a vítkovského politického okresu.

Jestliže četnické stanice prvních dvou okresů spadaly výhradně pod české velení, pak oněch 21 stanic se podřizovalo velení důstojníků a okresních četnických velitelů národnosti německé, stojících ve službách Sudetenlandu. Konkrétně se jednalo o obvod Četnického oddělení (ČO) č. 1 v Opavě. Pod českým velením zůstalo jen ČO č. 3 v Polské Ostravě.

S poukázáním na tento nepoměr Vyčítal informoval 13. prosince 1918 Ministerstvo vnitra (MV) o kroku, který provedl k jeho odstranění, což učinil, jak

¹⁷ Český Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNV) vznikl 30. října 1918 v Polské Ostravě, polská Rada Narodowa (RN) byla založena 19. října 1918. Jak ZNV, tak RN si činili nárok na celé Těšínské Slezsko, skutečnou moc vykonával každý z nich jen na části území. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 26–28.)

¹⁸ Po jeho odchodu do Německého Rakouska se velitelem stal major Młodnicki.

¹⁹ Zemský archiv Opava (ZAO), fond Četnické oddělení Slezská Ostrava (ČOSO), Památník.

²⁰ Bylo třeba například vyřešit otázky výkonu státní správy, zásobování i zdravotní péče komplikované sociálními nepokoji v oblasti. (viz GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 29.)

²¹ Uvedené geografické označení je poněkud nepřesné, v dokumentech z daného období se s ním však lze setkat častěji. De facto se jedná o pojmenování západní části Slezska.

psal, ve služebním a státním zájmu. Ve shodě se ZNV zřídil prozatímní velitelství ČO č. 1 s provizorním sídlem v Kateřinkách u Opavy a pověřil jeho vedením poručíka Augustina Jančíka, civilním povoláním učitele. Jemu podřídil jak okresní četnická velitelství Kateřinky a Bílovec v čele s českými veliteli, tak všech 21 „hornoslezských“ četnických stanic.²²

Velitelství ČO č. 1 pak bylo přesunuto do Opavy spolu s okresním četnickým velitelstvím pro politický okres opavský dne 13. prosince. Tato dislokační změna byla za stávající politické situace umožněna, jak konstatuje Vyčítal, vstřícností ze strany majora Lackingera, „četnického velitele německé oblasti slezské v Opavě“.²³

Zmíněná informace poněkud koliduje s údajem v Památníku ČO v Opavě, kde se uvádí, že velitel oddělení přesídlil z Kateřinek do Opavy 21. prosince a převzal tak velitelství celého oddělení společně s jeho německou částí. Prvně uvedené data lze ovšem přisuzovat větší platnost vzhledem k tomu, že pochází z přímé relace Vyčítala generálnímu veliteli, psané s minimálním časovým odstupem od popisovaných událostí. Druhý časový údaj pak může odpovídat faktickému převzetí kontroly nad dosud Sudetenlandem ovládanými územími příslušejícími k opavskému oddělení.

Zemský velitel měl tedy vzhledem k původnímu rozsahu ZČV pro Slezsko daleko menší územní kompetence oproti původním předpokladům.²⁴ Více než výmluvně o tom vypovídá text relace z 6. listopadu. Vyčítal zde sděloval generálnímu veliteli Řezáčovi, že „podřízení veškerého četnictva v českých oblastech generálnímu velitelství v Praze a mě co veliteli československého četn. pro

²² NA, GVČ, kart. 46, sign. 480/18.

²³ Tamtéž, sign. 542.

²⁴ ZČV pro Slezsko se v uvedené době skládalo ze čtyř četnických oddělení – v Opavě, Krnově, Polské Ostravě a Těšíně (viz následující kapitolu). Jedině ČO v Polské Ostravě bylo většinou v čsl. rukách.

Slezsko, sídlem v Polské Ostravě – jest dnes věci známou pro všechny, jichž se tato změna dotýká“.²⁵

Problém představovaly stanice na smíšeném a německém území. Bylo otázkou, které z nich se podřídily zemskému velitelství a vstoupily tím pádem do služeb čsl. státu. O jmenovité seznamy takovýchto stanic v pohraničních a národnostně smíšených regionech žádal generální velitel 14. listopadu 1918 všechna zemská velitelství, neboť uvedená záležitost se dotýkala mnoha oblastí nově ustanoveného státu.

Vyčítal obratem reagoval na zmíněnou relaci připomínkou, že žádaný soupis četnických stanic ve Slezsku, které se v tomto okamžiku nacházejí ve službách čsl. státu, předal generálnímu veliteli na osobní schůzce v Praze dne 12. listopadu. Uskutečněné setkání si vyžádal sám Vyčítal v hlášení ze 7. listopadu, aby mohl Řezáčovi lépe osvětlit složité poměry ve Slezsku.²⁶

Za účelem zajištění podřízenosti mužstva nařídilo GVC dne 22. listopadu veškerému četnictvu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby zůstalo podřízeno tamějšímu velitelství a nepřijímalo žádné rozkazy cizích vlád či cizích četnických velitelství. Jinak hrozila každému ztráta nároku na plat a možnosti být přijat do služeb československého státu.²⁷ Vzhledem ke stávajícím poměrům ve Slezsku byl tento rozkaz rozeslán prozatím pouze stanicím v českých oblastech.²⁸

²⁵ V uvedené zprávě Vyčítal dále sděloval do Prahy, že navázal styk se všemi povolanými činiteli nejen v Polské Ostravě, ale i v Opavě, přičemž získal dostatečný přehled, aby mohl zahájit svou činnost velitele čsl. četnictva ve Slezsku, o čemž informoval všechny podřízené stanice. Od této chvíle měly být plněny veškeré rozkazy GVC. (NA, GVC, kart. 46, sign. 37.)

²⁶ Tamtéž, sign. 90. Zemský velitel se domníval, že přítomnost tří národností ve Slezsku ztěžovala tamní poměry natolik, že to bylo možno jen těžko vystihnout písemně, tím spíše pro něj, který pobýval v oblasti poprvé. Na osobní schůzi v Praze byly pak projednány závažné otázky a padla rozhodnutí, o nichž nám vzhledem k absenci písemného záznamu není bohužel nic známo.

²⁷ Tamtéž, sign. 187.

²⁸ NA, GVC, kart. 46.

Generální velitel Řezáč 1. prosince 1918 dále nařídil, aby veškeré četnické stanice v českých oblastech nepodávaly stanicím na zněmčeném území žádné informace, které by byly „na újmu československého státu“. Především se to týkalo pohybu a stavu čsl. vojska. Uvedený rozkaz musel být dodržen i v případě, „bylo-li by takové hlášení omylem nařízeno od velitelství jim nadřízených“. K vyhlášení řečeného výnosu došlo 5. prosince.²⁹

Panující situace vyžadovala od čsl. orgánů jak opatrnost, tak obezřelost při přebírání moci v oblasti, přičemž nešlo jen o existenci Sudetenlandu nebo polské aktivity na Těšínsku. Bezpečnost regionu v daném období ohrožovaly také „bolševistické hordy“ z Uher a Haliče, nebezpečné zejména pro uhelnou pánev.³⁰ Všechno četnictvo a národní vojsko se proto dle tehdejších instrukcí muselo soustředit na ochranu obyvatelstva.³¹

S prvořadým ohledem na výše uvedené mimořádné poměry zaváděl Vyčítal často rozkazy z Prahy do praxe jen postupně a pozvolna, jak to dovolovaly okolnosti.³² Kladl totiž, jak sám napsal, hlavní váhu „na klidný službu bezpečnostní nerušící průběh celé přeměny“.³³

Přebírání ZČV do čsl. rukou vyžadovalo různá opatření odpovídající novým podmínkám. Pro kancelářské úřadování bylo nutné kupříkladu opatřit jak psací stroj

²⁹ Zemský archiv Opava (ZAO), Zemské četnické velitelství pro Slezsko v Opavě (ZČV), kart. 2, sign. 172.

³⁰ V tomto ohledu stojí za pozornost dopis nadporučíka v záloze Nováka, v němž upozorňoval na nebezpečnou náladu vojáků vracejících se z „kolébky bolševismu“ z Ukrajiny. Vylíčil názorně radikální nálady vojáků a doporučil opatření, která by tuto hrozbu uklidnila. Jeden konkrétní návrh směřoval i vůči četnictvu. To mělo vést vojíny z Ukrajiny v evidenci a pod dozorem. Citovaný návrh byl pak skutečně uveden do praxe přípisem směřujícím na jednotlivá zemská velitelství. (NA, GVČ, kart. 46.)

³¹ Tamtéž, sign. 37/18.

³² Uvedený postup se týkal hlavně zavádění českého velení a českého úředního jazyka, o čemž bude pojednáno v jiné kapitole.

³³ NA, GVČ, kart. 46, sign. 37.

pro české písmo a „jeden aparát „The Cyclostyle“ s příslušnými potřebami“,³⁴ tak nová razítka jednotná pro celý stát,³⁵ stejně jako české tiskopisy.³⁶

Nutno též podotknout, že k řádnému fungování ZČV v Polské Ostravě chyběly jednak administrativní síly či účetní personál, jednak místnosti a další potřebné vybavení, čímž vším naopak disponovala Opava, protože tam ZČV za dřívějšího režimu sídlilo. Řešením se stala dohoda ZNV s německým výborem z 5. listopadu, na jejímž základě bylo Vyčítalovo ZČV administrativně vedeno účetním setníkem Janem Morozem v Opavě. Jelikož GVC kladlo váhu na to, aby byla co nejdříve provedena jak administrativní, tak účetní odluka, žádal zemský velitel 27. listopadu o přidělení potřebných účetních sil. Zároveň prosil o zplnomocnění k nájmu nezbytně potřebných kanceláří určených pro zemské velitelství i účetní personál.³⁷

Vyčítal se v dané záležitosti připomněl ještě 7. prosince, kdy se opětovně domáhal účetního personálu, neboť „nemine dne aby nedošly k zdejšímu velitelství různé předlohy týkající se otázek peněžních, které vyžadují nutně bezodkladné jednání“. Panovala obava, aby „nějaký chaos v těchto věcech nenastal“. Zmíněnou potřebu zemský velitel dokreslil dále sdělením, že ještě nenastaly přípravy pro výplatu na měsíc leden.³⁸ Potřebné účetní síly byly nakonec po jistých průtazích zajištěny z Brna, odkud 15. prosince odešel do Slezska účetní setník Jan Dvořák spolu s místostrážmistrem Františkem Šoukalem jako účetní výpomocnou silou.³⁹

³⁴ Tamtéž, sign. 151.

³⁵ NA, GVC, kart. 46. Pro českojazyčné obce a pro vnitřní úřadování se používala razítka jen s českým textem, pro smíšené obce naopak platila razítka s česko-německým nebo česko-polským textem. Dle vyjádření generálního velitele byla jako smíšená obec chápána každá mající alespoň 20% obyvatelstva jiné národnosti. Určujícím faktorem bylo poslední sčítání podle obcovací řeči. Pokud by však tímto způsobem získané výsledky byly „do očí bijící nesprávností“, bylo nařízeno poměr obyvatelstva dle národnosti v menších obcích určit přibližným odhadem. (Tamtéž, sign. 148–155/18.)

³⁶ Tamtéž, sign. 155. Na pořízení tiskopisů nebylo podle generálního velitele dost času, proto padlo rozhodnutí staré předlohy a text v nich podle potřeby upravovat. (Tamtéž, sign. 148–155/18.)

³⁷ NA, GVC, kart. 46.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, sign. 479.

Problémy panovaly rovněž uvnitř četnického sboru. Jak vyplývá z rozkazů uvedených výše, bylo potřeba zjistit, kolik četníků je skutečně ochotno sloužit novému státu. Po převratu totiž část německého mužstva nejen uprchla, ale i vstoupila do služeb německo-rakouského státu.⁴⁰ Velmi důležitým aktem v tomto směru bylo skládání přísahy četnictva ve Slezsku, které se ovšem neobešlo bez problémů.

Podle výnosu GVC z 9. listopadu 1918 byli na 17. prosinec všichni četníci z obvodu slezského Zemského velitelství svoláni do Polské Ostravy, kde měli v „obecní síni zasedací, v přítomnosti zástupců zemského Národního výboru pro Slezsko“ složit přísahu československému státu.

Krátce před plánovým slavnostním aktem se k majoru Vyčítalovi dostavili čtyři četníci, kteří se předtím jako delegáti zúčastnili pražského shromáždění četnictva 4. prosince, a prohlásili, že četníci odmítají složit přísahu v daném znění, protože „to jest přísaha vojenská, odporující úmluvám pražským“. Jelikož zemský velitel nebyl obeznámen s výsledky pražských jednání, volil raději cestu kompromisu a navrhl, aby byl místo přísahy složen pouze formální slib v následujícím znění:

„Já podepsaný slibuji, že na svém úředním místě setrvám, že věrně a svědomitě plnit budu své povinnosti a že se vždy podrobím zákonům československé republiky a nařízením jejím, ať už pochází od ústřední vlády v Praze nebo od zastoupením této vlády pověřeného Zemského národního výboru pro Slezsko. Mými nadřízenými úřady budou jen ty, které mi jako takové označí Zemský Národní výbor pro Slezsko“.

⁴⁰ Zmíněná problematika bude blíže rozvedena v jiné kapitole.

Tímto obecně formulovaným slibem se četníci zavázali k respektování rozkazů čsl. institucí, ale zároveň byl ponechán prostor pro další úpravu služebních předpisů. Řešení sporných otázek tak bylo prozatím odloženo.

Celý případ byl samozřejmě ihned nahlášen generálnímu veliteli, který ve své relaci ze dne 19. prosince 1918 reagoval konstatováním, že „dle dosud platného zákona jest četnictvo vojensky organizovaný strážný sbor“ a jeho příslušníci mají povinnost „složiti kromě přísahy služební také přísahu vojenskou“. Všichni četníci v obvodu slezského zemského velitelství, „vyjímaje četníky národnosti německé, kteří až do urovnání poměrů prozatím do přísahy vzati býti nemusí“.⁴¹ měli neprodleně složit předepsanou přísahu. Kdo by odmítl, měl být jednak propuštěn od četnictva „k náhradnímu vojenskému tělesu“, jednak podroben trestnímu řízení. Zdůrazněno bylo rovněž, že četníci v Čechách a na Moravě již tuto přísahu vesměs složili.⁴²

Ohledně opětovného skládání nařízené vojenské přísahy Vyčítal informoval 25. ledna 1919 o dalších problémech. Upozornil zejména na nestabilní situaci ve Slezsku, která znemožňovala „svolání veškerého mužstva národnosti české ku hromadnému složení vojenské přísahy jako se to stalo dne 17. prosince 1918“. Důvody byly následující: „Stávky na jednotlivých jámách uhelných, hnutí bolševické na Ostravsku a následkem nevyjasněných politických poměrů v Horním Slezsku a Těšínsku nutná pohotovost“. Četníci museli být ke složení přísahy předvoláváni po

⁴¹ Řada státních úředníků (včetně četníků) v národnostně smíšených pohraničních oblastech Československa v té době odmítala skládat jakékoliv služební sliby, dokud nebude mírovou konferencí rozhodnuto, kterému státu sporná území připadnou. Srov. Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*. Plzeň 2008.; GAWRECKÁ, Marie: *Československé Slezsko*.

⁴² NA, GVČ, kart. 1. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že již od vzniku ČSR se intenzivně diskutovalo o zásadní liberalizaci poměrů u četnictva, přičemž došlo také k pokusům o ustavení četnické odborové organizace. (Například u finanční stráže odbory skutečně existovaly, srov. Beneš, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*. Dvůr Králové nad Labem 2005.) Tyto iniciativy, jejichž součástí bylo i výše zmíněné pražské setkání četnických delegátů, se nakonec nesetkaly s úspěchem, jelikož nový zákon o četnictvu z roku 1920 respektoval dosavadní pojetí četnictva jako vojensky organizovaného sboru.

skupinách rozdělených do turnusů podle členění, používaného při povolávání četnictva na cvičné střelby. Realizací tohoto úkolu byli pověřeni velitelé četnických oddělení, jejichž mužstvo sestávalo z příslušníků národnosti české.⁴³ Zda při skládání přísah došlo k dalším potížím, není z pramenů známo.

Mezitím ovšem došlo k důležitému posunu v otázce územních kompetencí zemského velitelství. Problém Sudetenlandu byl totiž na rozdíl od sporu o Těšínsko rozřešen poměrně záhy. Již 18. prosince došlo k obsazení Opavy čsl. vojskem.⁴⁴ Město bylo dle studie Marie Gawrecké zabráno bez boje, ovšem četnické prameny uvádějí, že v Reinerových kasárnách došlo k použití zbraní vůči plenícímu davu. Ještě předtím údajně proběhlo plnění zásob a skladů ze strany jak lidu, tak Volkswehru.⁴⁵

Konečné ovládnutí německých oblastí v čele s hlavním městem Slezska Opavou znamenalo významný obrat pro výkon četnické správy. Jednak byl 18. prosince na veškeré četnické stanice na německém území rozslán již uváděný rozkaz GVC z 22. listopadu pojednávající jak o podřízenosti stanic ZČV pro Slezsko, tak o nepřijímání nařízení od cizích vlád a velitelství,⁴⁶ jednak mohlo konečně dojít

⁴³ NA, GVC, kart. 1, sign. 14 dův./19. Příslušníci ČO v Opavě ležícího v oblasti s převahou německého obyvatelstva skládali přísahu až 8. dubna 1919.

⁴⁴ Provincie, která nemohla být materiálně podpořena ani z Vídně, ani z Německa, se dostávala stále do větší izolace. Blížíci se obsazení pohraničí čsl. vojskem bylo proto očekáváno spíše s ulehčením. Samo vedení Sudetenlandu si bylo vědomo neudržitelnosti situace a nemožnosti ozbrojeného odporu, proto se v polovině prosince po konzultacích ve Vídni rozhodlo ke kapitulaci s tím, že bude proti obsazení podán územní protest. (GAWRECKI, Dan a kol.: *Dějiny Českého Slezska*, s. 297.); Orgány čsl. státu se odhodlaly k uvedenému činu, když se přesvědčily a později po vojenské akci byly i oficiálně ujištěny, že vítězné mocnosti budou respektovat až do rozhodnutí mírové konference historické hranice českých zemí. (GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 44–45.)

⁴⁵ Zemský archiv Opava (ZAO), fond Četnické oddělení Opava (ČOO), Památník. Gawrecká k problematice uvádí, že místní Volkswehr konstatoval 17. prosince svou nepoužitelnost k obraně města, vyprázdnil zbytky zboží ze svých skladů a rozešel se. (MARIE GAWRECKÁ: *Němci ve Slezsku*, s. 45.); Obsazení Opavy popisuje též vzpomínkový článek přímého účastníka Otakara Gudricha, který uvádí, že se Volkswehr dopouštěl „na bezbranném českém obyvatelstvu četných násilností“. (GUDRICH, Otokar: *Obsazení Opavy československým vojskem*. In: GUDRICH, Otokar (ed.): *Deset let československého Opavska*. Opava 1928.) Gudrichovo nacionalisticky zabarvené líčení ovšem může být poněkud zveličeno.

⁴⁶ NA, GVC, kart. 46.

k přesunu zemského velitelství z Polské Ostravy, kam se Vyčítal uchýlil 6. listopadu, zpět do Opavy.

Ačkoliv okamžité přesídlení do Opavy plně odpovídalo představám GVC v Praze (s tím korespondují také příslušné rozkazy),⁴⁷ dovolil si zemský velitel navrhnout jiné řešení. Plně se souhlasem ZNV navrhoval ponechat velitelství v Polské Ostravě. Jako důvody pro zmíněný krok uváděl důležitost uhelné pánve a veřejné zájmy.⁴⁸

Uvedený nápad se ovšem nakonec neujal, Vyčítal sám ve svých vzpomínkách uvádí, že k jeho přesídlení do Opavy dochází 21. prosince,⁴⁹ načež jmenovaný „vstoupil ihned ve styk se správcem zemské vlády slezské, min. radou Josefem Šrámkem“.⁵⁰ Faktem dále zůstává, že Vyčítalovy rozkazy z poslední prosincové dekády jsou datovány v Opavě. Dá se tedy předpokládat, že se přesídlení do Opavy uskutečnilo, jak je zmíněno výše. Definitivní tečku za úvahami o možné existenci velitelství v Polské Ostravě pak učinila zpráva ministerstva vnitra datovaná 10. ledna 1919, oznamující, že takový krok nelze ze služebních důvodů provést, pokud zůstane Opava sídlem zemské slezské vlády.⁵¹

ZČV drželo tedy na konci roku 1918 v rukou podstatnou část Slezska, když přebralo kontrolu nad problematickými německými oblastmi. Z územního hlediska bylo potřeba ještě rozřešit otázku Těšínska, ovšem ta v daném období nehrála již tak zásadní roli jako existence Sudetenlandu blokující Opavu, správní a politické

⁴⁷ Tamtéž, sign. 520.

⁴⁸ Tamtéž, sign. 561.

⁴⁹ Za pozornost stojí ještě informace z památníku ČO v Opavě, kde se uvádí, že major Vyčítal převzal 24. prosince německou část ZČV pro Slezsko z rukou majora Lackingera. (ZAO, ČOO, Památník.)

⁵⁰ NA, GVC, kart. 8, Rukopis vzpomínek generála Vyčítala (dále jen Rukopis), s. 5.

⁵¹ NA, GVC, kart. 47, sign. 94/19. Ministerstvo vnitra si bylo vědomo důležitosti celého ostravského obvodu vzhledem k uhelné pánvi a tamním zvláštním bezpečnostním poměrům. Ačkoliv tedy nebylo dovoleno jak přesunout do Polské Ostravy zemské velitelství, tak zřídit zde místo exponovaného štábního důstojníka (s ohledem na malý rozsah velitelství), došlo alespoň k nařízení, aby velitelem tamního četnického oddělení byl ustanoven starší četnický důstojník s náležitou služební zkušeností. (Tamtéž.)

centrum regionu. Tím pádem lze považovat hlavní etapu přebírání ZČV čsl. stranou za ukončenou.

Zemský velitel major Karel Vyčítal měl bezpochyby na řečené činnosti zásadní podíl, což vyplývá už jen z titulu jeho funkce, přesto je třeba ocenit jeho obezřetný přístup. Ačkoliv se pohyboval v neznámém regionu, dokázal reálně posuzovat tamní poměry a s ohledem na ně jednat pružně nebo činit samostatná rozhodnutí plynoucí z momentální situace.⁵² Přestože pečlivě reflektoval rozkazy jdoucí z Prahy, neprosazoval je bezhlavě, nýbrž uvážlivě, přičemž neváhal ani odcestovat do Prahy, aby mohl generálního velitele náležitě poučit o slezských poměrech a zkonzultovat s ním závažné otázky. Uvedené tendence se rovněž projevují při řešení některých interních záležitostí, jak si ostatně brzy ukážeme.

⁵² Uvedený postup se týká například prozatímního zřízení velitelství opavského četnického oddělení v Kateřinkách, o němž rozhodl velitel samostatně a až zpětně žádal o dodatečné schválení ze strany MV.

Nástin územního a správního členění Zemského četnického velitelství pro Slezsko

Jak již bylo řečeno, po vzniku ČSR bylo možné navázat na již existující četnický aparát vybudovaný v době Rakousko-Uherska. Nutno podotknout, že důležitým mezníkem ve vývoji organizace četnictva byl rok 1866, kdy došlo ke zrušení četnických pluků a vytvoření zemských četnických velitelství.⁵³ Pro Slezsko bylo v té chvíli směrodatné ZČV č. 4 pro Moravu a Slezsko se dvěma křídelnými velitelstvími v Brně a Opavě, která se dále členila na velitelství čet a ty pak na velitelství stanic. Velitelství křídel a čet byla následně zrušena roku 1873, kdy na místo toho vzniklo jak samostatné ZČV pro Slezsko označené číslem 10, tak četnická oddělení, o stupeň nižší instance než ZČV.⁵⁴

ZČV byla vytvořena v sídle každé nejvyšší politické správní oblasti (tj. zemi), takže za první republiky se jednalo o Prahu, Brno, Opavu (do roku 1928), Bratislavu a Užhorod.⁵⁵ Z vojenského, hospodářského a administrativního hlediska šlo o samostatný útvar, podřízený přímo MV, v jehož čele stál zemský četnický velitel, kterého zastupoval jeho náměstek. O rozsáhlou agendu ZČV se dále starala pobočnická kancelář, hospodářská správa a účtárny. Důležitou funkci plnilo doplňovací oddělení starající se o teoretický výcvik mužstva. Zemský velitel byl ve věcech bezpečnostní služby a používání četnictva podřízen zemskému prezidentovi. V problémech kázeňských a organizačních naopak podléhal generálnímu veliteli četnictva a MV.

Ze správního hlediska se obvod ZČV dělil na četnická oddělení, zahrnující území dvou i více politických okresů, v jejichž čele stáli četniční správní důstojníci,

⁵³ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I.* Praha 1997, s. 66.

⁵⁴ ZAO, ČOO, Památník.

⁵⁵ Od roku 1921 se používal oficiální název „Zemské četnické velitelství pro Slezsko“ atd. a velitelství byla dále označována pořadovými čísly 1 až 4. (MACEK, Pavel–UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)* (dále jen *Dějiny policie a četnictva II.*). Praha 1999, s. 54.)

dohlížející na větší počet okresních četnických velitelství (OČV) zřizovaných v sídlech (okresních) politických úřadů I. stolice, výjimečně jinde. V takovém případě se užívalo označení obvodní četnická velitelství; ta v praxi existovala pouze ve Slezsku. Řídící funkci zde splňovali četničtí výkonní důstojníci nebo také vrchní strážmistři. Nejnižším článkem v organizaci pak byly četnické stanice, jejichž služební obvody zahrnovaly většinou 4 až 5 obcí. Ty, které měly ve svém okruhu pohraniční přechod, se podílely na vykonávání pasové služby a prováděly zde i kontrolu vlaků.⁵⁶

Podíváme-li se nyní konkrétně na obvod ZČV pro Slezsko, zjistíme, že byl podle dislokace z 1. května 1917 rozdělen na čtyři četnická oddělení se sídly v Opavě, Krnově, Polské Ostravě a Těšíně.

Stav k 1. květnu 1917

Četnické oddělení	Okresní četnická velitelství	Obvodní četnická velitelství
Opava č. 1 ⁵⁷	Opava, Bílovec	Vítkov
Krnov č. 2	Krnov, Frývaldov, Bruntál	
Polská Ostrava č. 3	Fryštát, Frýdek	Bohumín-Nádraží, Karviná, Polská Ostrava, Dolní Suchá, Orlová

⁵⁶ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II.*, s. 54–58.

⁵⁷ Oddělení byla do roku 1924 v rámci jednotlivých zemí číslována, poté se čísla odstranila a v označení zůstal pouze místní název. (Tamtéž, s. 55.)

Těšín č. 4	Těšín, Jablunkov, Bílsko	Dědice
------------	-----------------------------	--------

Vznik ČSR a nevyjasněné hraniční otázky zejména s Polskem vedly samozřejmě k organizačním změnám v rámci ZČV, o nichž si můžeme udělat obrázek na základě dislokační tabulky z 1. července 1920. Jednalo se vlastně o přechodný stav, neboť hraniční spor s Polskem o Těšínsko se v dané době ještě intenzivně řešil a čsl. četnická správa na Hlučínsku se teprve budovala (zatím zde bylo vytvořeno 17 prozatímních stanic).⁵⁸ Improvizovaným způsobem bylo řízeno ČO Těšín, jehož sídlo se prozatímně nacházelo v Opavě (proto označení Opava č. 4). Většina stanic spadajících pod uvedené oddělení totiž patřila do sféry polských orgánů.⁵⁹ Podle hlášení ZČV z února 1920 tak česká strana dohlížela jen na sedm tamních četnických stanic.⁶⁰ Provizorně se musel zařídit také těšínský okresní velitel pobývající v Komorní Lhotě nebo jablunkovský obvodní velitel úřadující pro změnu ve Slezské Ostravě.

Stav k 1. červenci 1920

Četnické oddělení	Okresní četnická velitelství	Obvodní četnická velitelství
Opava č. 1	Opava, Bílovec	Vítkov

⁵⁸ Na základě versailleské mírové smlouvy se muselo Německo vzdát Hlučínska bez plebiscitu ve prospěch Československa. Akt připojení proběhl 4. února 1920. (PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960* (dále jen *Prajzáci aneb*). Háj ve Slezsku 2007, s. 35.)

⁵⁹ Zemský archiv Opava (ZAO), fond Zemská vláda slezská v Opavě (ZVSO), inv. č. 2421, sign. XIII/124. Kalendář četnictva z roku 1919 uvádí ještě existenci pátého oddělení v Bílsku, které dostalo pod svou správu Okresní velitelství ve Fryštátě a Bílsku, dále pak obvodní velitelství Buhumín-Nádraží a Dědice. Jiné četnické prameny ovšem se zmíněnou informací neoperují. (*Jahrbuch für die Gendarmerie für das Jahr 1919*. Wien 1919, s. 201.)

⁶⁰ NA, GVC, kart. 47, sign. 734/19.

Krnov č. 2	Krnov, Frývaldov, Bruntál	
Slezská Ostrava č. 3	Fryštát, Frýdek	Bohumín-Nádraží, Karviná, Slezská Ostrava, Dolní Suchá, Orlová
Opava č. 4	Těšín, Bílsko	Dědice, Jablunkov

Organizace ZČV pro Slezsko se ustálila do trvalé podoby na počátku roku 1921, kdy byl již dořešen spor o Těšínsko a definitivně se ustálila čsl. četnická správa na Hlučínsku. Organizační struktura četnictva ve Slezsku nedoznala alespoň na úrovni oddělení žádné proměny, a to až do roku 1928, kdy bylo ZČV pro Slezsko zrušeno, jak ostatně zmíníme záhy.⁶¹

Stav k 1. lednu 1921⁶²

Četnické oddělení	Okresní četnická velitelství	Obvodní četnická velitelství
Opava č. 1	Opava	Vítkov
Krnov č. 2	Krnov, Bruntál	
Frývaldov č. 3	Frývaldov	
Opava č. 4	Bílovec, Hlučín	
Slezská Ostrava č. 5	Fryštát	Bohumín-Nádraží, Karviná, Slezská Ostrava, Orlová

⁶¹ Přirozeně došlo k několika dílčím strukturálním změnám, časem vzniklo například Obvodní velitelství v Osoblaze nebo Kravařích.

⁶² ZAO, ZVSO, inv. č. 2421, sign. XIII/124.

Český Těšín č. 6	Český Těšín, Frýdek, Jablunkov	
------------------	-----------------------------------	--

Reforma politické správy uskutečněná roku 1928 výrazně dopadala na fungování četnictva ve Slezsku. Na základě zákona o organizaci politické správy ze 14. července 1927 (čís. 125 Sb. z. a nař.)⁶³ a zákona o četnictvu ze dne 14. dubna 1920 (čís. 299 Sb. z. a nař.) se dnem 1. prosince 1928 zrušilo Zemské četnické velitelství pro Slezsko v Opavě a jeho obvod byl přiřazen k Zemskému četnickému velitelství v Brně.⁶⁴ Tím samým dnem se změnily také názvy ZČV, označované od té doby dle sídelních měst: Zemské četnické velitelství v Praze, Brně atd.

Pro obvod bývalého ZČV pro Slezsko byl zřízen úřad exponovaného četnického štábního důstojníka v Opavě⁶⁵ a četnická účtárna v Opavě. Zmíněná funkce byla svěřena majoru Eduardu Šubčíkovi, který předtím působil jako náměstek zemského četnického velitele pro Slezsko.⁶⁶ Zrušení velitelství s sebou přineslo značné přesuny nejen důstojníků, ale i mužstva. Někteří změnilí své působíště jen v rámci Slezska jako třeba kapitán Maxmilián Beutler, dříve velitel doplňovacího oddělení v Opavě, nově pobočník exponovaného četnického štábního důstojníka

⁶³ K reformě politické správy blíže viz KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)* (dále jen *České země*). Praha 2003, s. 404–407.; DOBEŠ, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka–JANÁK, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 333–335.

⁶⁴ Sídla a obvody oddělení a okresních velitelství se prozatím nezměnily.

⁶⁵ Instituce exponovaných důstojníků existovala v letech 1921–1929. Šlo o mezičlánek mezi ZČV a veliteli četnických oddělení. Důvodem jeho zřízení byla skutečnost, že vzhledem k velkému územnímu rozsahu a vysokému početnímu stavu některých ZČV nemohli být zemští velitelé dopodrobna informováni o bezpečnostních poměrech a nebyli schopni vyřizovat veškerou agendu. Četnický štábní důstojník v čele kanceláře disponoval jedním pobočníkem. K ruce měl dále dva nebo tři kancelářské pomocníky. Podobně jako u ZČV zde fungovaly účetní skupiny. (MACEK, Pavel–UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 55.)

⁶⁶ Narodil se 1884 v Tišnově, před první světovou válkou studoval farmacii v Římě. V roce 1914 byl po návratu z Itálie povolán do rakousko-uherské armády a po zajištění na východní frontě bojoval nejprve jako dobrovolník v srbském vojsku a později jako příslušník československých legií ve Francii. V roce 1919 nastoupil k četnictvu, do penze odešel roku 1940. Stručný Šubčíkův medailonek obsahuje například *Album representantů*, s. 1151.

v Opavě. Jiní se přemístili jako kancelářští pomocníci do Brna. Odejít musel též plukovník Josef Šustr,⁶⁷ bývalý zemský velitel ZČV pro Slezsko, který se následně stal velitelem ZČV v Užhorodě.⁶⁸

⁶⁷ Josef Šustr se narodil 19. října 1878 v Daminěvsi (dnes součást obce Cítov) na Mělnicku. V roce 1906 přešel od armády k četnictvu, vyhlášení československé samostatnosti jej zastihlo ve funkci velitele četnického oddílu, střežícího Škodovy závody v Plzni. V následujících měsících se Šustr významně podílel na bezpečnostním zajištění západočeského pohraničí. Po vystřídání několika štábních funkcí se na jaře 1925 stal zemským velitelem ve Slezsku a tuto funkci vykonával až do zrušení velitelství. Od roku 1930 byl zástupcem generálního velitele Bohuslava Knoblocha, roku 1934 se pak sám stal generálním velitelem četnictva. V tomto úřadu setrval až do zániku první republiky.

⁶⁸ Moravský zemský archiv Brno (MZA), fond Zemské četnické velitelství Brno (ZČV), kart. 15.

Interní záležitosti Zemského četnického velitelství pro Slezsko

Než přistoupíme k bezpečnostně-politickým otázkám, které souvisí s činností četnictva ve Slezsku, je nutné se blíže seznámit s vnitřní agendou ZČV pro Slezsko, která nám umožní poznat některé specifické rysy zdejší četnické služby.

Četnictvo patřilo k jedné z mála složek státní správy Rakousko-Uherska, kde platilo, že poměr Čechů a Němců ve sboru odpovídal národnostním poměrům v regionu.⁶⁹ Mužstvo ve Slezsku se tedy skládalo z příslušníků německé, české a polské národnosti, jejichž početní zastoupení v jednotlivých částech slezského území se odvíjelo od tamních národnostních poměrů.

Přesnější představu o národnostním složení četnického mužstva těsně po převratu si můžeme udělat na základě relace ZČV pro Slezsko z 21. července 1920, v níž tehdejší zemský velitel Hammer⁷⁰ uvádí, že četnický sbor ve Slezsku byl koncem roku 1918 tvořen mužstvem z 1/5 české a polské národnosti, ze 4/5 německé.⁷¹

Uvedený poměr se měl ovšem brzy změnit. Zájem čsl. státních orgánů totiž směřoval k celkovému posílení českého živlu v řadách četnictva zejména v národnostně smíšených oblastech, což platilo na prvním místě pro důstojnická a velitelská místa. Jak poznamenal v hlášení ze 17. listopadu 1918 zemský velitel Vyčítal, ve Slezsku byli na všechny stanice v českém i smíšeném území za minulého režimu dosazováni velitelé výhradně německé národnosti, bylo proto nutné co nejrychleji zde zřídit doplňovací oddělení, „které by v nejkratším čase zahájilo kursy

⁶⁹ KLEČACKÝ, Martin: *Generálmajor Václav Řezáč – četnickým důstojníkem z monarchie do republiky*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach z VII. konference policejních historiků*. Praha 2012. (Vydáno elektronicky.), s. 15.

⁷⁰ Narodil se 28. prosince 1874 v Blatné. K četnictvu nastoupil roku 1902. V letech 1920–1925 zastával úřad zemského četnického velitele ve Slezsku, poté do roku 1930 na Slovensku a následně v Čechách. Stručně k jeho osobě viz například *Album representantů*, s. 952. Zde je však jeho příjmení chybně uvedeno jako Hamr, ačkoliv dotyčný prokazatelně používal původní, nepočestěnou transkripci.

⁷¹ NA, GVC, kart. 51, sign. 2263/20.

jak školy šaržantské (hodnostní, pozn. aut.), tak i školy pro četníky na zkoušku“.⁷² Zároveň bylo totiž nutné vyrovnat se s početním oslabením četnického mužstva, které ovšem nebylo pouze aktuální záležitostí. Nenaplněné stavy stanic patřily k vážným problémům již během válečných let.⁷³

Četnický sbor ve Slezsku byl navíc záhy po vzniku republiky oslaben vznikem Sudetenlandu a odchodem řady četníků německé národnosti do Německého Rakouska. Jejich motivem se staly mimo jiné i obavy, že československý stát příslušníky nečeské národnosti propustí nebo jim neproplatí penzi za odsloužená léta. Část těchto mužů se později vrátila do Československa, aby žádala o znovupřijetí k četnictvu.

Z řad četnictva byla dále pochopitelně propuštěna řada mužů kompromitovaných svou činností ve prospěch zaniklé monarchie, početní stavy se proto urychleně doplňovaly, a to jednak bývalými legionáři, jednak také četníky českého původu, kteří dříve sloužili v jiných částech rakousko-uherského soustátí. Tito směli být k četnictvu přijati, pokud byli příslušní do některé z obcí v ČSR (mimo Podkarpatskou Rus), byli státně spolehliví a vykonali služební přísahu. Bývalí příslušníci bosensko-hercegovinského četnictva, které nepředstavovalo integrální součást rakousko-uherského četnictva, měli být přijímáni pouze jako četníci na zkoušku.⁷⁴

Svou roli zde hrála také neklidná poválečná bezpečnostní situace kladoucí zvýšené nároky na četnické mužstvo.⁷⁵ Řada legionářů žádajících o přijetí četnictvu

⁷² NA, GVČ, kart. 46. Četník na zkoušku – nejnižší hodnost u četnictva, teprve po odsloužení jednoho roku mohl být četník na zkoušku přejet do definitivního stavu četnictva.

⁷³ Četnictvo například utrpělo nevyhnutelné ztráty v řadách polních četníků pohybujících se na frontě. (KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 83.)

⁷⁴ ZAO, ZČV, kart. 2.

⁷⁵ Stav ekonomiky nového státu výrazně poznamenala první světová válka. Panoval nedostatek dělníků a pracovníků v zemědělství, důsledkem čehož chyběly potraviny a průmyslové výrobky.

navíc stále pobývala u svých vojenských jednotek, odkud se prozatím vzhledem k napjaté mezinárodně-politické situaci nemohli uvolnit. Proto byla zavedena instituce výpomocných četníků, a to dle nařízení GVČ ze dne 20. listopadu 1918. Zemská velitelství tak byla zmocněna k přijímání spolehlivých poddůstojníků či vojáků československé národnosti k výpomoci při konání bezpečnostní služby.⁷⁶

Zvláštní důraz se kladl na spolehlivost takto přijatých mužů, za což nesli odpovědnost velitelé stanic pověřeni jejich nábořem. Trvání instituce výpomocných četníků se předpokládalo až do definitivní úpravy organizace četnictva.⁷⁷ Osvědčení jedinci pak mohli být definitivně přijati do sboru. Uvedené opatření v zásadě zajistilo, aby pochůzky konali vždy dva muži, četník z povolání a výpomocný četník, což bylo velmi podstatné z hlediska konání bezpečnostní služby.⁷⁸

Z válečného období zůstala dále zachována funkce náhradních četníků. Jednalo se o občany Rakousko-Uherska povolání během války do armády, kteří v rámci výkonu své vojenské služby byli převeleni k četnické správě jako náhrada za profesionální četníky odvelené z kmenových stanic na frontu nebo za jiným účelem. Náhradní četníci se tak v průběhu války stali nenahraditelnou součástí sboru, a jelikož se nový stát potýkal se stejnými problémy nedostatku mužstva jako

Jejich produkce se pohybovala na 50% předválečného stavu. Ve městech vypukaly hladové bouře, na vesnicích se obyvatelstvo stavělo proti rekvírování úrody. Další závažnou komplikací představovala epidemie španělské chřipky, která zasáhla Evropu v roce 1918. Ještě během roku 1919 se nedostávalo ani základních potravin, což nezřídka vedlo například k rabování obchodů. (KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 78.)

⁷⁶ Počet mužstva na stanici se tímto způsobem mohl rozmnožit „nejvýše o počet tam systematizovaných podřízených četníků“. Přijímání probíhalo na základě běžně stanovených podmínek dle zákona o četnictvu s tou výjimkou, že se braly také ženaté osoby. Upřednostňování však měli být muži mladší čtyřiceti let a svobodní. (NA, GVČ, kart. 46, sign. 33.)

⁷⁷ Definitivní organizace četnictva byla provedena na základě zákona o četnictvu ze 14. dubna 1920.

⁷⁸ NA, GVČ, kart. 46, sign. 33.

předchozí vládnoucí režim, zůstávali tito muži na svých místech i po skončení války.⁷⁹

Při náboru do řad četnictva dostávali přednost bývalí legionáři, jelikož se jednalo o lidi s vojenskými zkušenostmi, kteří (alespoň teoreticky) účastí v zahraničním odboji prokázali svou loajalitu ideálu samostatného a demokratického Československa. Zaměstnání ve státních službách zároveň představovalo jistou formu odměny za zásluhy legionářů.⁸⁰ Zvýhodnění veteránů zahraničního vojska se v praxi projevovalo tím, že žadatelé o přijetí k četnictvu z řad legií nemuseli být na rozdíl od jiných uchazečů předem prověřováni z hlediska mravní zachovalosti, ale směli být rovnou přijati do školy četníků na zkoušku.⁸¹

Do konce května 1919 přibyli do Slezska ovšem jen dva legionáři, přičemž čtyři další se nedostavili a dva ZČV odmítlo, když sám velitel jejich roty prohlásil, že jsou nespolehliví a k četnické službě zcela neschopní.⁸²

Snahy o urychlené doplnění mužstva narážely na nedostatečný počet legionářských zájemců. Jak informoval Vyčítal GVC 7. července 1919, chybělo ZČV 173 mužů. Žádal proto, aby byla uvolněna místa rezervovaná pro legionáře, kterých se hlásí málo, pro jiné čekatele české národnosti.⁸³ K 23. září 1919 se u ZČV pro Slezsko nacházelo celkem 28 legionářů.⁸⁴ Zdá se tedy, že zájem legionářů o vstup k četnictvu nebyl příliš velký, přestože dotyčným byly poskytnuty úlevy při

⁷⁹ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 94. Mnoho těchto vojáků v četnických uniformách bylo postupně propuštěno. Řada z nich se totiž musela vrátit ke svému civilnímu povolání, kde byli potřební a často žádání (u státních úřadů, bank, velkých továren atd.).

⁸⁰ 24. července 1919 odhlasovalo Národní shromáždění zákon o výhradním a přednostním postavení legionářů při přijímání do státní služby, zároveň šlo také o výhody při vypočítávání služebních požitků. Pozitivní diskriminace se vztahovala na všechny státní úřady a instituce. Napříště mělo být pro příslušníky čsl. legií vyhrazeno 50% služebních míst v nižších služebních třídách do té doby, než se jich kancelář čsl. legií při MNO zřekne. (Tamtéž, s. 126–127.)

⁸¹ KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*, s. 38.

⁸² KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 128

⁸³ NA, GVC, kart. 2, sign. 326 dův/19.

⁸⁴ NA, GVC, kart. 49, sign. 3155/19.

přijímání.⁸⁵ V březnu 1920 musela být proto urgována Kancelář čsl. legií, aby znovu vydala výzvu ke vstupu do četnictva, neboť nejen ZČV pro Slezsko postrádalo dostatečný počet četnických aspirantů.⁸⁶

S přijímáním nových četníků se ovšem vyskytly i další potíže. 22. listopadu 1919 Vyčítal informoval Prahu, že v Opavě není dostatek ubytovacích kapacit pro nově přidělené četníky na zkoušku, kteří tam v uvedené době procházeli výcvikem. Proto doporučoval, aby byli tito nováčci – v rozporu s dosavadními předpisy – přidělováni rovnou na jednotlivé četnické stanice a až poté postupně povolávání do opavského kurzu.⁸⁷

Jak již bylo naznačeno, velký otazník visel nad četníky německé národnosti. Jelikož se řada z nich bála propuštění nebo vstoupila do služeb Německého Rakouska, vydalo GVC dne 27. listopadu 1918 rozkaz zabývající se danou problematikou. Zdůrazňovalo se zde, aby nebyl brán ohled na mezi četnickým mužstvem rozšířenou pověst, „že budou všichni četníci německé národnosti během roku bez ohledu na jejich služební léta čechoslovenským státem ze služby propuštěni“. Pokud se podřídili ZČV a neučinili slib německé vládě, měly jim být vyplaceny i veškeré požitky.⁸⁸

Výnos MV ze dne 28. listopadu 1918 pak nařizoval, „aby v německých územích nadále poukazovány byly platy jenom těm důstojníkům a mužům četnictva, o kterých se ví, že slibu německo-rakouské vládě nesložili“. Ostatní byli povinni se hlásit a tuto skutečnost prokázat. Četničtí důstojníci německé národnosti, kteří sice

⁸⁵ MV se 6. února 1920 dotazovalo všech zemských velitelství, jak je nakládáno s legionářskými žádostmi. Všechna čtyři ZČV se shodla, že legionáři mají při vyřizování minimálně stejné podmínky jako ostatní, spíše ale úlevy a výhody. Opavě tak například stačilo, aby žadatel podepsal čestné prohlášení, že je morálně a trestně bezúhonný. (KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 129.)

⁸⁶ NA, GVC, kart. 50, sign. 568/1920.

⁸⁷ ZAO, ZČV, kart. 2.

⁸⁸ Tamtéž, sign. 129.

nesložili uváděný slib, ale nemohli být prozatím vhodně umístěni, byli dle rozhodnutí MV odesláni na dočasnou dovolenou, přičemž platy jim měly být nadále vypláceny až do dalšího rozhodnutí.⁸⁹

V rozkaze ze dne 16. prosince 1918 se ještě specifikovalo, že se povoluje poukázat platy rovněž „četníkům v německém území, kteří nedostatečně informováni dali se zlákat k slibu německo-rakouské vládě, když na dále slíbí věrnost republice Československé“.⁹⁰ Četnictvo německé národnosti ve službách čsl. vlády bylo zapotřebí hlavně v německých krajích. Proto také dostalo své legitimace, aby se zamezilo jeho obtěžování. Ti četníci, kteří se nepodvolili nové vládě, byli zkrátka dle nařízení MV z 26. prosince 1918 odzbrojeni.⁹¹

Problematiku uprchlých četníků řešil ještě rozkaz z 11. ledna 1919, který nově doplňoval, že pro opětovné přijetí těchto je nutné zohlednit zejména na znalost češtiny slovem i písmem. GVČ též žádalo, aby mu byl nahlášen počet uprchlých stejně jako počet navrátilšího a o zpětné přijetí k čsl. četnictvu žádajícího mužstva. O každém takovém aktu chtělo být pečlivě informováno.⁹²

Na základě řečených pokynů odeslal Vyčítal dne 30. května 1919 do Prahy seznam německých četníků z obvodu svého velitelství, kteří po převratu uprchli. Bohužel zmíněný soupis se nedochoval. Alespoň rámcovou představu o počtu těchto osob nám poskytuje tabulkový přehled odeslaný generálním velitelem MV 2. června 1919. Jak vidíme, na rozdíl od Čech nebo Moravy se v případě Slezska jednalo o vcelku zanedbatelné množství mužstva. Dá se tedy předpokládat, že naprostá většina příslušníků německé národnosti dala přednost vstupu do řad čsl. četnictva.

⁸⁹ NA, GVČ, kart. 46, sign. 304/18.

⁹⁰ ZAO, ZČV, kart. 2.

⁹¹ NA, GVČ, kart. 46.

⁹² Tamtéž, sign. 590/18.

Počet uprchlého mužstva⁹³

	ZČV pro Čechy	ZČV pro Moravu	ZČV pro Slezsko
okresní strážmistři	6	3	
strážmistři 1 tř.	27	11	
strážmistři 2 tř.	54	15	
místostrážmistři	102	16	1
četníci na zkoušku	149	18	9
závodčí	2		

Řídící orgány četnictva kladly od prvopočátku hlavní důraz na dva zásadní aspekty, a to jednak zavedení českého velení, jednak užívání českého jazyka, ať už v úředním nebo služebním styku. Uvedený cíl pak sledovaly příslušné rozkazy MV či GVC.⁹⁴

Používání českého jazyka v úředním styku bylo generálním velitelem Václavem Řezáčem nařízeno 4. listopadu 1918, platilo však jen pro české oblasti nového státu. Při dopisování stanicím v německých oblastech se tak mohl použít překlad.⁹⁵ O dva dny později GVC rozkázalo, aby veliteli četnických oddělení v českých nebo národně smíšených městech byli pouze důstojníci československé národnosti.⁹⁶

Zemský velitel ve Slezsku major Vyčítal byl však velmi opatrný v zavádění uvedených opatření, zejména s ohledem na bezpečnostní situaci, jak bylo ostatně zdůrazněno v první kapitole. Ani úřední čeština, ani české velení nebyly uvedeny do

⁹³ NA, GVC, kart. 47, sign. 1528/19.

⁹⁴ V předlitavské části Rakousko-Uherska se pochopitelně jako vnitřní úřední jazyk používala němčina (výjimkou byla vnější korespondence státní úřadů v českých zemích dle Stremayrových jazykových nařízení).

⁹⁵ ZAO, ZČV, kart. 2, sign. 10.

⁹⁶ NA, GVC, kart. 46, sign. 16.

praxe okamžitě, neboť své výhrady vůči takovému kroku vyslovil i ZNV, o čemž pojednáme níže.

Otázka úřední řeči se vyřešila v následujících dnech, kdy zemský velitel vydal rozkaz adresovaný všem četnickým stanicím na územích obývaných Čechy sdělující, že dnem doručení tohoto nařízení přestává být úřední řečí němčina a stává se jí výhradně jen čeština, kterou má být nyní vedena veškerá korespondence. „Aby však zároveň neutrpěla služba bezpečnostní, (...) nařizují všem mému velitelství podléhajícím stanicím, aby i na dále úřadům u kterých úředníci českého jazyka znali se nenalezají, pak i velitelstvím vojenským dopisovaly až na odvolání, jako dosud v jazyce německém“. Bohužel na zmíněném dokumentu není uvedena přesná datace odeslání, víme pouze, že do Prahy jeho opis doputoval 10. listopadu 1918.⁹⁷

U ZČV pro Slezsko byl tedy český jazyk zaveden s určitými výjimkami jako úřední řeč někdy v rozmezí od 6. do 10. listopadu. Zbývalo ovšem učinit ještě další krok a učinit z něj též služební jazyk. U četnictva existovala totiž tzv. služební řeč, ve které byly vydávány rozkazy a ve které sbor sám úřadoval, což samozřejmě zatím byla němčina.

Od zmíněného kroku včetně snahy etablovat české velení zrazoval ovšem Vyčítala jak ZNV, tak četniční důstojníci. O těchto výhradách informoval zemský velitel GVC 10. listopadu 1918. Obě uvedené strany poukazovaly na reálné překážky vyvstávající vůči zamýšleným změnám. Zdejší mužstvo hlásící se dle národnosti k čsl. státu totiž podle jejich mínění neovládalo onu češtinu, „jak my ji píšeme a mluvíme“ a v případě, že rozumělo mluvenému slovu, byla údajně vyloučena znalost písemného projevu. Mimo tento zmíněný fakt, převládali v četnictvu tzv.

⁹⁷ NA, GVC, kart. 46.

„Wasserpoláci“,⁹⁸ kteří nebyli schopni ihned v českém jazyce konat kancelářskou službu.

ZNV dále kladl hlavní důraz na konání bezpečnostní služby s ohledem mj. na skutečnost, že se četnické stanice na Ostravsku potýkají s nedostatkem mužstva, neboť mnoho náhradních četníků odešlo domů.⁹⁹

Navrhované změny uvedené výše byly sice směrodatné pouze pro stanice umístěné v českých oblastech, kritická bezpečnostní situace však nedovolila jejich okamžité provedení.

Situace se zřejmě brzy dostatečně uklidnila, neboť 18. listopadu 1918 nařizuje ZČV pro Slezsko užívání češtiny jakožto služebního jazyka.¹⁰⁰ Ke změnám pomalu, ale jistě dochází také na důležitých velitelských postech, konkrétně se jedná o funkci velitele ČO Polská Ostrava, kde působil kapitán Filip Eichinger. Ačkoli to byl velmi zkušený a lokálních poměrů znalý důstojník, jako mnoho jiných příslušníků německé národnosti neovládal český jazyk. Jmenovaný sám si byl vědom svých limitů pro nové poměry, proto prosil zemského velitele „po zavedení české úřední řeči o přesazení do nějaké Němci obývané krajiny státu československého“. Vyčítal vzal uvedenou skutečnost na vědomí a rozhodl se dotyčného ponechat ve funkci, dokud se za něj nenajde adekvátní náhrada. Do té doby byl k Eichingerovi přiřazen mladší

⁹⁸ Poprvé se s pojmem Wasserpolaci setkáme v 17. století. Označoval slezské Poláky, jejichž jazyk se lišil od tehdejší literární polštiny a kteří žili v Horním Slezsku, především na Opolsku a Ratibořsku (v dnešním Polsku), výjimečně také Těšínsku. Později se termín wasserpolština objevil ve smyslu slezskopolského nebo slezskomoravského nářečí prostoupeného německými výrazy. Termín Wasserpolak pak označoval slovanské obyvatelstvo Horního Slezska. (KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Wasserpolaci mluvili málo srozumitelnou řečí*. In: <http://www.cs-magazin.com/template/index.php/index.php?a=a2005051038> [cit. 2. 10. 2012].)

⁹⁹ NA, GVČ, kart. 46, sign. 37/18. Náhradní četníci byli během několika měsíců po vzniku republiky buďto propuštěni ze služby, nebo prezentováni jako četníci na zkoušku.

¹⁰⁰ ZAO, ČOO, Památník.

český četnický důstojník, který díky své jazykové kvalifikaci veliteli vypomáhal s nutnou agendou. Tímto důležitým úkolem byl pověřen poručík Augustin Jančík.¹⁰¹

Když pak Eichinger 23. listopadu odevzdal velení v Polské Ostravě do rukou právě Jančíka, kterému byla ona funkce prozatímně svěřena, vstoupil do služeb německo-rakouského státu. Vyčítal následně žádal o přidělení zkušeného aktivního četnického důstojníka do Polské Ostravy, který by převzal ono exponované oddělení.¹⁰² Tamní post byl nakonec se souhlasem GVC definitivně obsazen 11. prosince 1918. V čele oddělení stanul kapitán Fridolín Stuchlík, poměrně zkušený důstojník, který navíc disponoval znalostí místních poměrů.¹⁰³

Jazyková otázka musela být nově řešena v souvislosti s připojením německých oblastí k ZČV pro Slezsko 18. prosince 1918. Tamní četnické formace nebyly totiž ihned povinny z hlediska vnitřní korespondence mezi ZČV a podřízenými stanicemi užívat český jazyk. V takovém případě by bylo totiž nutné obsadit stanice v německé oblasti alespoň z části četnictvem národnosti české, neboť tamní mužstvo se skládalo výhradně z německých četníků. Zemské velitelství ale nemělo k dispozici dostatek jazykově kvalifikovaných mužů.

¹⁰¹ NA, GVC, kart. 46. Byť přijímání důstojníků náleželo do kompetence GVC, přidělení Jančíka bylo schváleno až dodatečně 11. listopadu. Živelnost popřevratové doby totiž vyžadovala rychlá opatření. Vyhlášky a nařízení upravující organizaci a chod četnického sboru tak mnohdy vycházely až ex post, přičemž byly často předstíženy praktickými kroky. Co se týče poručíka Augustina Jančíka, ten byl náhradním četníkem. Ačkoli GVC již v prosinci 1918 nařídilo jeho propuštění ze služby a návrat k civilnímu povolání učitele, byla učiněna výjimka, jelikož ZČV nedisponovalo adekvátní náhradou. Jelikož se jednalo o důstojníka znalého poměrů a jazykově kvalifikovaného, ZČV jeho služby hojně využívalo. Naposledy velel ČO v Krnově. (Tamtéž, sign. 485/19.)

¹⁰² Tamtéž, sign. 245. V obvodu ČO Polská Ostrava se nacházela ostravsko-karvinská uhelná pánev, kde se koncentrovalo velké množství dělnictva, což hrálo stěžejní roli pro bezpečnostní situaci v regionu.

¹⁰³ Tamtéž, sign. 322. Fridolín Stuchlík se narodil 19. února 1873 ve slezské Hrabyni, v roce 1898 se po vykonání vojenské služby přihlásil k četnictvu. Jako četník na zkoušku začínal v Salzburgu, později působil zejména na Balkáně. Na konci války velel četnickému oddělení v Dalmácii. Po vzniku ČSR vedl ČO ve Slezské Ostravě, od roku 1923 pak v Moravské Ostravě. V lednu 1928 byl přeložen do štábní funkce k ZČV pro Moravu, kde sloužil až do penzionování v roce 1934. Zemřel pravděpodobně roku 1939.

Vyčítal se proto domníval, že je „v zájmu státním a v zájmu služby bezpečnostní nejlépe úřadovati s četnickými stanicemi v oblasti české pouze v jazyku českém, se stanicemi v oblasti německé v obou jazycích to jest, že by každý rozkaz, od zdejšího velitelství vydaný byl v textu českém i německém najednou vydán, kdežto pro vyřízení jiné vnitřní korespondence by z důvodů technických pro stanice oblasti německé používalo se pouze jazyka německého“.¹⁰⁴

Jazyková otázka tak zůstala prozatím otevřena, nicméně na jejím řešení pracovalo MV, které vydalo 11. února 1919 výnos, jímž poskytlo jazykově neznalým četníkům lhůtu na doučení. V mezičase bylo řečeným mužům povoleno úřadovat v „jiném jazyce v zemi obvyklém“.¹⁰⁵

Ve výše uvedeném nařízení ale nebyla přesně stanovena doba, do kdy se četníci musí služební řeč naučit.¹⁰⁶ Neznalost českého jazyka se tak postupně stávala vážnou překážkou pro výkon četnické služby. Velitelé stanic a okresní četníci velitelé museli v rámci svých služebních povinností vychovávat a dále průběžně vzdělávat podřízené mužstvo. Ve chvíli, kdy do četnictva byly přijímány převážně osoby české národnosti, často bez potřebných znalostí německého jazyka, nemohlo

¹⁰⁴ Tamtéž, sign. 562/18.

¹⁰⁵ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 72

¹⁰⁶ Prakticky téměř tři roky po státním převratu, dne 22. srpna 1921, zaslalo Ministerstvo národní obrany (MNO) dotaz MV, ve kterém se zajímalo, kdy vlastně hodlá MV donutit své podřízené k tomu, aby se konečně začalo úřadovat čistě jen v českém jazyce. Zároveň zde MNO upozornilo na to, že vojáci z povolání musí veškerá podání vyřizovat v češtině, jen důstojníci v záloze mohou na přechodnou dobu užívat pro korespondenci mateřský jazyk. (Tamtéž, s. 72.) Celkově přísnější přístup vojenských kruhů při zavádění češtiny si lze vysvětlit tím, že armáda disponovala relativním dostatkem jazykově způsobilých důstojníků a poddůstojníků, zejména z řad legionářů, zatímco četnictvo mělo, především v prvních letech existence ČSR, problém se sháněním náhrady za jazykově nekvalifikovaný personál. Vedoucí představitelé četnického sboru za sebou navíc obvykle měli kariéru v rakousko-uherských ozbrojených silách a postrádali tudíž nacionální radikalismus některých legionářských důstojníků, kteří zastávali významná místa v armádní hierarchii. Rovněž politický a mediální tlak na „národní očistu“ byl v případě četnictva citelně slabší než u vojska. K jazykovým otázkám v armádě srov. ZÜCKERT, Martin: *Vojáci republiky? K národnostní politice československé armády* (dále jen *Vojáci republiky?*). In: RAK, Jiří–VESELÝ Martin (edd.): *Armáda a společnost v českých zemích. V 19. a první polovině 20. století*. Ústí nad Labem 2004, s. 160–167.; ZÜCKERT, Martin: *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität. Die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918–1938* (dále jen *Zwischen Nationsidee*). München 2006.; KOLDINSKÁ, Marie–ŠEDIVÝ, Ivan: *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty* (dále jen *Válka a armáda*). Praha 2008.

se nové mužstvo dorozumět se svým velitelem. I když třeba nadřízený ovládal základy češtiny, nebylo to mnohdy na takové úrovni, jaká byla potřeba k úplnému fungování. Nezřídka za něj některé úkoly přebíral nejstarší podřízený český četník, což zase negativně dopadalo na kázeň sboru, jelikož velitel se na dotyčného musel bezvýhradně spoléhat bez možnosti případné kontroly.¹⁰⁷

Dalším pokrokem v jazykové záležitosti se stal výnos MV z 19. prosince 1921 stanovující, že všichni četniční důstojníci musí buďto do konce dubna 1922 předložit doklady o nabytí svého vzdělání na školách s českým vyučovacím jazykem, nebo se podrobit jazykové a historicko-literární zkoušce z českého jazyka. Totéž platilo pro četnické mužstvo kromě četníků na zkoušku.¹⁰⁸ Vrchní strážmistři a strážmistři nečeskoslovenské národnosti neznalí služebního jazyka dostali za úkol se do konce července 1922 podrobit zkoušce. U ZČV pro Slezsko následně neobstálo 152 z 223 četníků, přičemž osm osob se nedostavilo.¹⁰⁹

MV se přesto k četníkům, kteří neprošli danou zkouškou, zachovalo shovívavě a poskytlo jim jednoroční lhůtu k osvojení češtiny „aspoň v míře pro služební potřebu nutné“, přičemž jejich velitelé měli kontrolovat, jaké dělají pokroky.

Termín opravného pokusu byl stanoven nejpozději na září 1923. U ZČV pro Slezsko ze 131 četníků opětovně nevyhovělo 74, proto také velitelství žádalo vůči těmto provinilcům rázný zákrok, který spočíval v pozastavení postupu do vyšších platových tříd a degradaci velitelů stanic na podřízená místa, přičemž bylo podotknuto, že oněm neúspěšným četníkům chybí opravdová a upřímná snaha naučit

¹⁰⁷ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 72–73.

¹⁰⁸ Pro přijetí k četnictvu byla dle služebních instrukcí povinná znalost služebního jazyka.

¹⁰⁹ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 73–74.

se český jazyk, jinak by to za pět let existence ČSR podle mínění nadřízených orgánů již museli zvládnout.¹¹⁰

S konečnou platností se tedy proti německým četníkům neznalým českého jazyka, kteří nebyli schopni nebo ochotni se danou řeč naučit, postupovalo dle výnosu MV ze dne 14. února 1924. Buďto bylo vůči zmíněným osobám, pokud to dovolily podmínky, zavedeno superarbitrační řízení, nebo byla takovým příslušníkům pozastavena možnost povýšení nebo přechodu do vyšších platových tříd, a to do doby než se budou schopni prokázat vykonanou zkouškou.¹¹¹

Je patrné, že integrace německého četnictva do právě utvářeného čsl. bezpečnostního sboru byla dosti komplikovaná. Ačkoli jazykový faktor hrál ve zmíněném procesu stěžejní roli, bylo nutné se také zamyslet nad tím, do jaké míry bylo vůbec možné se na německé mužstvo spolehnout z hlediska jeho oddanosti vůči ČSR.

Svůj pohled na danou problematiku předložil zemský velitel ve Slezsku Karel Vyčítal GVC v relaci ze 7. července 1919. Pochvalně se zde vyjádřil o dosavadní morálce německého četnictva ve Slezsku, nicméně zároveň si nedělal iluze ohledně postoje německého mužstva a důstojnictva k ČSR. Jako hlavní motivaci pro jejich dobrovolné setrvání v čsl. službách vnímal snahu zajistit vlastní existenci, k čemuž byly v čsl. státě příhodnější a stabilnější podmínky. Jejich národní cítění ovšem zůstalo pochopitelně spjata spíše s Německem či Rakouskem.

Na druhou stranu i četníci německé národnosti, odhodlaní pracovat pro nově vzniklý stát, byli ve službě limitováni neznalostí češtiny. Pro ilustraci dané situace Vyčítal uvedl příklad majora Šebesty a rytmistra Steinböcka, kteří byli do Slezska

¹¹⁰ Tamtéž, s. 74–75.

¹¹¹ Tamtéž, s. 75–76.

přidělení GVC. Zemský velitel sice ocenil jejich zapracovanost a osvědčenost, oba totiž byli bývalými četnickými důstojníky Rakousko-Uherska, ale podotkl, že ani jeden z nich neumí česky, tudíž „i při té nejlepší dobré vůli, o které u obou jmenovaných nijak nepochybuji – se uplatnění plně nemohou“.

Nejenže uvedení důstojníci byli služebně nepoužitelní, nemohli být nápomocni ani z hlediska nutných společenských styků se slezskými čsl. úředníky, důstojníky čsl. vojska a předáky tamních Čechů. Veškerá práce tak spočinula především na bedrech důstojníků české národnosti, kterých se ale nedostávalo, proto měl zemský četnický velitel ve Slezsku, „v zemi takého národnostního konglomerátu, v zemi národnostním šovinismem tak rozhárané a nepřátelskou cizinou tak obklopené (...)“, jak mnohem vyšší odpovědnost, tak neporovnatelně obtížnější práci než za bývalého režimu.¹¹²

Na základě řečených faktorů Vyčítal žádal GVC jednak o doplnění stavu správních důstojníků o osoby české národnosti, jednak o přidělení alespoň 100 českých četníků k obsazení stanic ležících v ryze německých jazykových oblastech.¹¹³ Zároveň poukázal na nemožnost uvolnit pro službu na německých územích četníky z českých regionů. Animosita českých obyvatel vůči německým četníkům totiž nedovolovala jejich použití na místech uvolněných českými četníky.

Zemský velitel se též vyjádřil k vlivu české žurnalistiky na veřejné mínění. Přál si, aby se na stránkách novin konečně akceptovalo, že Němci jsou spoluobčany v republice a že „četník národnosti německé – když bezvadně službu svou koná – nesmí býti snad bojkotován, neb z českého území (...) jen proto vyloučen, že jest

¹¹² NA, GVC, kart. 2, sign. 326 dův/19.

¹¹³ Ohledně obsazení stanic v ryze německých oblastech Slezska nařídilo GVC dne 9. srpna 1919, aby ZČV pro Čechy trvale do Slezska přidělilo 25 četníků české národnosti a ZČV pro Moravu 15 mužů, přičemž mohlo být v případě potřeby použito také „inteligentnějších a dobře upotřebitelných četníků na zkoušku, kteří umí dostatečně německy“. (NA, GVC, kart. 48, sign. 2634.)

Němcem. Četník – který složil přísahu naší republiky (...) – musí býti zařazen tam kde toho potřeba jest a nemělo by naše české občanstvo – jak se tomu dnes děje proti dotyčným nařízením představených velitelství četnických protestovati, deputace vysílati a na nejvyšší centrální místa se obracet jen proto, že dotyčný četník jest Němcem a česká veřejnost pouze české četníky chce“. Vyčítal si však zároveň uvědomoval, že je rovněž nutné přísnou cenzurou zakročit proti štvání německých časopisů vůči českému obyvatelstvu a státu.

Zemský velitel proto také doporučil, aby četnickým stanicím ve Slezsku byly bezplatně dodávány německy psané noviny agitující ve prospěch Československa. GVČ následně přislíbilo 21. července 1919 pokračovat v probíhajícím doplňování početního stavu správních důstojníků a předběžně souhlasilo s možností dodávat četnickým stanicím tiskoviny *Prager Abendblatt* a *Pražské noviny*.¹¹⁴

Uplatnění německých důstojníků neznalých českého jazyka ve Slezsku bylo opravdu krajně obtížné, což si uvědomovali nejen jejich představení, ale mnohdy i oni sami, proto se leckdy snažili vyřešit svou existenční situaci vlastními silami. Již zmíněný kapitán Jiří Steinböck za tímto účelem napsal 18. února 1919 žádost generálnímu veliteli, v níž prosí o přeložení do Chebu, kde bydlela jeho stará a invalidní matka.

Svou prosbu dotčený podepřel jak osobními, tak rodinnými potřebami, které pečlivě vylíčil. Poukazoval jak na svou nemocnou ženu, vyžadující občasnou léčbu ve Františkových Lázních, tak na nároky ohledně výchovy vlastního osmiletého syna, jež byl nucen již dvakrát měnit školu a tím pádem také vyučovací jazyk (německy a polsky).

¹¹⁴ NA, GVČ, kart. 2, sign. 326 dův/19.

Steinböck dále zdůraznil, že o přeložení do Chebu žádal již opakovaně za války, neboť jeho tehdejší pobyt ve Lvově, který se protáhl až do ledna 1919, se podepsal na zdraví jeho i celé rodiny. Stran uvedené žádosti mu sice bylo vyhověno, ale až nařízením č. 54 z 27. října 1918, takže přeložení se následkem nastalého převratu neuskutečnilo.

K předložené prosbě se nejprve vyjádřil zemský velitel Vyčítal, který nevyslovil žádné námitky, neboť jazyková nekvalifikovanost Steinböcka bránila jeho zařazení do velitelské funkce.¹¹⁵ Generální velitel však kapitánovu prosbu „ze služebních ohledů“ zamítl a kázal, aby se dotyčný co nejrychleji odebral k ZČV pro Slezsko, kam Steinböck přibyl 26. února 1919.¹¹⁶ Jmenovaný se přesto ještě nechtěl vzdát svého úsilí a 28. února podal jinou žádost, tentokrát o dovolenou na neurčito do Chebu.

Odpověď generálního velitele ze 4. března 1919 byla opět nepříznivá: „Rytmistru Jiřímu Steinböckovi nelze žádnou dovolenou udělit. Neovládá-li týž dostatečně jazyk český, jest mu přidělit jako kancelářskou sílu jednoho v slově i písmě češtiny úplně znalého poddůstojníka. – Ostatně jest ve vlastním zájmu rytmistra Steinböcka, aby hleděl co možno nejdříve osvojit si jazyk český, k čemuž má v Opavě větší příležitost nežli v Chebu“.¹¹⁷

Generální velitel Řezáč tedy zaujal vůči Steinböckově kauze přísné stanovisko, ačkoli zemský velitel zastával jiný názor, jelikož odpovídající možnost uplatnění dotyčného byla mizivá. To Řezáčův nástupce ve funkci generálního velitele Jan Mrázek se v jiném případě zachoval poněkud shovívavěji.

¹¹⁵ ČO Krnov bylo sice ryze německé, ale v jeho čele stál kvalifikovaný český důstojník, jak si ostatně přála zemská slezská vláda.

¹¹⁶ Steinböck pobýval v té době v Eisendorfu (Železná) na Chebsku, kam příslušel domovským právem.

¹¹⁷ NA, GVC, kart. 47, sign. 734/19 a 579/19.

Nadporučík František Herfort,¹¹⁸ sloužící v roce 1921 ve Frýdku, žádal v lednu roku 1921 o přeložení nejlépe do Krnova, kde bydlela jeho nemocná manželka. Jmenovaný podobně jako Steinböck neovládal český jazyk, což mu bránilo v povýšení na kapitána a byl z řečeného důvodu po sedmi letech zbaven místa okresního četnického velitele. ZČV pro Slezsko se k žádosti nevyslovalo kladně. Raději by totiž Herforta vidělo v oblasti ryze české, neboť dotčený „je orientován příliš německy, též tak vystupuje, což ve Frýdku, kde je obyvatelstvo většinou české nemůže činiti“.

Generální velitel Jan Mrázek přesto navrhnul vyhovět Herfortově prosbě a přeložit jej do Krnova jako zástupce okresního velitele. Mrázek se domníval, že opačný postup by byl krajně nespravedlivý a státu neprospěšný, neboť by to jen rozšířilo řady jeho nepřátel. Dle jeho názoru bude Herfort v Krnově pod daleko větším dohledem než ve Frýdku, neboť jej tam čeká bezprostřední podřízení jak okresnímu četnickému veliteli, tak veliteli oddělení, kteří jsou oba uvědomělí Češi.

Mrázkův vstřícný krok však obsahoval jeden háček, pokud by se totiž jmenovaný ukázal jako nespolehlivý a schválně se nechtěl naučit českému jazyku, pak sám generální velitel navrhne, „aby byl tak jako každý jiný (míněno jazykově nezpůsobilý, pozn. aut.) příslušník národnosti německé dán předčasně na odpočinek“.¹¹⁹

Za povšimnutí jistě stojí, že si nadporučík Herfort během svého pobytu v českojazyčném Frýdku nedokázal osvojit služební jazyk, což bylo de facto vlastně cílem jeho přemístění na uvedené místo. Na základě výnosu MV z 3. prosince 1919

¹¹⁸ Za pozornost stojí ještě skutečnost, že jmenovaný byl v prosinci roku 1918 obviněn z pobuřování vůči čsl. státu. K trestnímu stíhání ale nedošlo a Herfort byl propuštěn z vyšetřovací vazby na počátku ledna 1919. (NA, GVČ, kart. 46, sign. 541/18.). Od druhé poloviny roku 1919 pak dotyčný působil jako okresní velitel v Krnově. (NA, GVČ, kart. 48, sign. 2375/19.)

¹¹⁹ NA, GVČ, kart. 6, sign. 213 dův./1921.

byla totiž nařízena postupná výměna mužstva češtiny neznalého a jeho umístění do smíšených nebo českých krajů, kde panovaly vhodnější podmínky ke vstřebání českého jazyka než v německých oblastech.¹²⁰

Jak vidno, záleželo hlavně na vůli každého jednotlivce, zda si ve stanovené době osvojil v dostatečné míře služební řeč. V daném světle se vstřícný krok generálního velitele Mrázka vůči Herfortovi jeví až nezvykle benevolentně. Nicméně trpělivost nadřízených neměla být ani v tomto případě bezbřehá, což je patrné z naznačené hrozby nuceného odchodu do penze.

Němečtí četníci, kteří se prostě nedokázali přizpůsobit novým podmínkám a nebyli schopni či ochotni naučit se českému jazyku, byli skutečně časem penzionováni. Někteří si tento krok zvolili dobrovolně, o jiných osudech bylo rozhodnuto na kompetentních místech.

Svůj úmysl odejít do penze hlásil v listopadu 1920 ZČV pro Slezsko nám již známý kapitán Jiří Steinböck. Jazyková neznalost jmenovaného diskvalifikovala od možnosti zastávat funkci velitele oddělení.¹²¹ Jeho činnost se tak prakticky omezila pouze na podepisování již vyhotovených spisů. Byl také jediným důstojníkem německé národnosti ve Slezsku, který se ani nepokusil složit zkoušku z českého jazyka. Poslední lhůta k absolvování zkoušek byla stanovena na 1. března 1921, právě k tomuto datu bylo navrženo přeložení Steinböcka na odpočinek.¹²² Jak vidno, Steinböck patrně postrádal vůli k plnohodnotné integraci do řad čsl. četnictva ve Slezsku a zřejmě jen čekal na příležitost odebrat se do penze.

¹²⁰ NA, GVC, kart. 52, sign. 2999/20. ZČV pro Slezsko často argumentovalo, že němečtí četníci žijící v německojazyčných krajích nemají vlastně příležitost se v tomto prostředí naučit služební řeč. Vydané nařízení jim v tom tedy mohlo napomoci.

¹²¹ Nějakou dobu vykonával funkci velitele ČO v Těšíně s prozatímním sídlem v Opavě. Jelikož dané oddělení bylo toho času malého územního rozsahu (velkou část regionu spravovali Poláci), bylo možné mu takovou pozici svěřit.

¹²² NA, GVC, kart. 4, sign. 367 dův/20.

V říjnu 1920 zase GVČ doporučilo, aby byli za svou dlouholetou službu povýšeni na kapitány nadporučíci Hackenberg, Zimmermann a Scholz od ZČV pro Slezsko. Jelikož jmenovaní neovládali služební jazyk, přesluhovali a potýkali se zdravotními problémy, byla zároveň navržena jejich superarbitrace.¹²³

Snahou řídicích orgánů četnictva tedy bylo co nejdříve čechizovat četnický sbor. Velmi naléhavá byla řečená potřeba právě ve Slezsku, kde byli Němci v mužstvu za minulého režimu dominantním prvkem. Skutečnost, že postup celého procesu byl jen pozvolný, jasně dokumentuje přiložená tabulka znázorňující výsledky sčítání veškerého četnického mužstva dle národnosti na konci roku 1919.¹²⁴

ZČV pro	Počet mužstva podle národnosti						
	české	německé	polské	slovenské	maďarské	rumunské	rusínské
Čechy	2 865	850					
Moravu	1 249	353	1				
Slezsko	344	429	19				1
Slovensko	2 264	8		220	1	1	

Největší část německého mužstva se pochopitelně nacházela v německojazyčných oblastech západního Slezska. Ačkoliv již zmíněný výnos MV z prosince 1919 sledoval přemístění četníků z těchto krajů na česká či smíšená území za účelem osvojení služebního jazyka, situace se zkomplikovala změnami demarkační čáry na Těšínsku, kdy byly zrušeny některé stanice, tím pádem přešli téměř všichni němečtí četníci z „Dolního do Horního Slezska“, což způsobilo

¹²³ NA, GVČ, kart. 52, sign. 3271/20.

¹²⁴ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 67.

přeplněnost tamního stavu Němci. Dle informací zemského velitele Hammera z 21. července 1920 se tak v okresech Bruntál, Krnov a Frývaldov dokonce nenacházeli četníci české národnosti. ČO Opava dokonce disponovalo jen jedním Čechem na každé stanici, přičemž se jednalo pouze o četníky na zkoušku.¹²⁵

ZČV pro Slezsko si v relaci adresované MV dne 26. srpna 1920 celkově stěžovalo, že „velitelé stanic a jich zástupci zdějšiho zemského velitelství četnictva jsou většinou národnosti německé, neumějící vůbec česky“.¹²⁶ Náprava však nebyla možná, jelikož čeští velitelé chyběli.¹²⁷

Zemský velitel Hammer poukázal v souvislosti s danou situací na zajímavý aspekt. Gážisté německé národnosti, dle jeho názoru, vkládají své naděje do prováděcích nařízení jazykového zákona¹²⁸ a domnívají se, že „není a nebude potřeba, aby se učili češtině, jsouce v německém území zařazeni a přispívají tak k smýšlení a projevům naší republiky ne právě přátelském“. Vyskytovaly se totiž případy, jak ještě uvidíme, kdy němečtí četníci svým chováním a nacionalistickými projevy nejen pohoršovali veřejnost, ale i poškozovali dobré jméno četnictva. Paradoxně se přitom často jednalo o německé gážisty odeslané do Slezska od jiných ZČV, proto Hammer důrazně žádal 21. července, aby ostatní ZČV byla upozorněna, že „německých četníků ve Slezsku upotřebiti nelze a aby odeslaní sem tací gážisté

¹²⁵ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2263/20. To, že tamní stanice stále úřadovaly v německém jazyce, se stávalo předmětem stížností. Ne bezdůvodně proto zemský prezident Šrámek projevil přání u příležitosti inspekční cesty generálního velitele ve Slezsku, aby zde byli zařazeni velitelé české národnosti.

¹²⁶ NA, GVČ, kart. 52, sign. 2999/20.

¹²⁷ Tamtéž, sign. 4001/20.

¹²⁸ Prováděcí nařízení jazykového zákona ve své první verzi z léta 1920 připouštěla možnost vnitřního úřadování v menšinových jazycích, realita však nakonec byla jiná. (Viz blíže PETRÁŠ, René: *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha 2009.)

byli ihned vyměněni gažisty českými“. GVC prosbu podpořilo a v tomto smyslu obratem odeslalo příslušné nařízení k ZČV pro Čechy a Moravu.¹²⁹

Skutečností také bylo, že mnoha stanicím ve Slezsku veleli v dané době pouze strážmistři. Převážná část vrchních strážmistřů totiž neuměla česky a byla za existence Sudetenlandu zařazena do „Horního Slezska“, kde pak působili současně dva i tři na jedné stanici. Zmínění muži byli prakticky neupotřebitelní, přičemž stanice vedli jazykově kvalifikovaní strážmistři, kteří se pak cítili neuznale, jelikož nebyli ihned povyšováni na vrchní strážmistry, ačkoli k tomu již získali potřebné vzdělání. Řečený krok vesměs brzdily neurovnané hraniční poměry na Těšínsku a Hlučínsku neumožňující ihned navýšit početní stavy vrchních strážmistřů.¹³⁰

Kvůli možnému řešení celého problému s nadbytkem německých četníků si generální velitel vyžádal ze Slezska ciferní výkaz četníků německé národnosti z hlediska jejich jazykové kvalifikace.¹³¹ Soupis byl odeslán do Prahy 5. listopadu 1920. Na jeho základě můžeme konstatovat, že ve sboru ZČV pro Slezsko se k danému datu nacházelo 784 mužů, z nich 288 neumělo česky a 265 jen částečně. Takoví četníci nemohli vykonávat kancelářské práce, neboť se jen těžko dorozuměli. Zbývalo tedy 231 mužů – z toho 109 četníků na zkoušku. Ve výsledku tedy disponovalo velitelství 122 jazykově kvalifikovanými četníky.¹³²

GVC přišlo následně s nápadem schváleným MV 27. listopadu 1920, kterak ZČV pro Slezsko odpomoci od určitého počtu německých četníků. Navrhlo, aby bylo 30 mladších, pokud možno svobodných strážmistřů německé národnosti odesláno k ZČV pro Slovensko, které toto mužstvo převezme do svého vlastního stavu

¹²⁹ NA, GVC, kart. 51, sign. 2263/20.

¹³⁰ NA, GVC, kart. 3, sign. 215 dův./20. Daná záležitost se stala v srpnu roku 1920 předmětem anonymní stížnosti adresované GVC, pod kterou se podepsali právě strážmistři dlouhodobě sloužící ve Slezsku.

¹³¹ NA, GVC, kart. 52, sign. 3421/20.

¹³² Tamtéž, sign. 3588/20.

a zařadí je jako podřízené převážně na četnické stanice dislokované v územích obývaných i Němci. O náhradu za těchto 30 mužů by se ZČV v Opavě muselo samo postarat dalším přijímáním četníků na zkoušku.

ZČV pro Slovensko souhlasilo z výše rozvedenou podobou projektu, nicméně upozornilo GVČ na neurovnané poměry v oblasti.¹³³ K uskutečnění záměru však přes počáteční vstřícné stanovisko tamního velitelství nakonec nedošlo.¹³⁴

Problém německých četníků se, jak ilustrují výše zmíněné případy, nezdá řešit penzionováním, které nebylo pouze způsobem, jak si odpomoci od jazykově či jinak nekvalifikovaných četnických sil, bylo také cestou, jak četnický sbor celkově omladit, což si dobře uvědomoval zemský velitel Vyčítal. V tomto duchu také informoval 14. června 1919 GVČ. Ve svazku ZČV pro Slezsko se totiž v dané době nacházelo více osob vykazujících činnou službu delší než 35 let, které tak měly dle tehdejších předpisů více jak 50 započítatelných let. Odeslání těchto osob do penze by především uvolnilo místa pro četníky české národnosti. Generální velitel ve své odpovědi ze 4. července ovšem upozornil Vyčítala, že superarbitrovat a penzionovat lze momentálně jen četníky tělesně či duševně neschopné, zřejmě kvůli poválečnému nedostatku mužstva.¹³⁵

V souvislosti s danou problematikou je nutné zmínit tendence především německých činitelů hledat za penzionováním německých četníků národnostní motivy. Uvedený argument zazníval také v parlamentních interpelacích.¹³⁶ Odtud mimo jiné víme, že ve Slezsku odešlo v letech 1919 a 1920 do výslužby 31 četníků,

¹³³ Proti plánu hovořilo několik aspektů: Mužstvo přidělené na Slovensko muselo být z hlediska panujících poměrů naprosto spolehlivé, národnostně uvědomělé, výborně kvalifikované a velmi dobře upotřebitelné. Od tamního četníka se vyžadovala úplná znalost jak služební řeči, tak bývalých rakousko-uherských zákonů, pokud byly v platnosti, nebo dosud platných uherských zákonů. Řada velitelů stanic na Slovensku navíc neovládala německý jazyk. (NA, GVČ, kart. 52, sign. 3588/20.)

¹³⁴ Tamtéž, sign. 3588/20.

¹³⁵ NA, GVČ, kart. 48, sign. 2069/19.

¹³⁶ Blíže viz KOLÁŘ, Ondřej: *Problematika četnictva v interpelacích Národního shromáždění 1918–1925* (dále jen *Problematika četnictva*). *Historica Olomucensia*. 42, 2012, s. 115–124.

z toho 23 bylo Němců. Při pohledu na řečená čísla musíme ovšem zvážit skutečnost, že Slezsko bylo za Rakousko-Uherska doménou hlavně německých četníků. Jejich drtivá převaha ve sboru pochopitelně vedla k tomu, že po převratu se zde nacházelo velké množství starších četníků německé národnosti. Všichni penzionovaní navíc byli shledáni superarbitrační komisí jako neschopní četnické služby.¹³⁷

Dalším, mezi mužstvem velmi nepopulárním krokem se v roce 1925 staly restriktce četnických osob ve snaze o úsporná opatření provedená na základě zákona z 22. prosince 1924, čís. 286 Sb. z. a n., které byly záhy vystaveny ostré kritice v tisku.¹³⁸ Do trvalé výslužby v důsledku restrikcí ve Slezsku odešlo 30 četníků, z nichž 17 bylo národnosti německé.¹³⁹

ZČV pro Slezsko se však zároveň potýkalo se značnými obtížemi při doplňování početních stavů, zeslabených odchodem či pensionováním části německých četníků, na předepsanou míru vlastními silami. Většina četnických aspirantů často neuměla vůbec česky, z českých oblastí se zase hlásilo málo uchazečů. O výpomoc v tomto směru byla proto mnohokrát požádána zemská velitelství v Čechách a na Moravě, odkud byly odstoupeny přebytečné žádosti o přijetí k četnictvu. Ovšem většina těchto uchazečů se buďto zřekla přijetí, nebo byla tělesně neschopná. Doplňování stavu četnictva se tedy dělo velice těžce, ačkoli zdejší poměry vzhledem ke stále řešené kauze Těšínska a připojení Hlučínska vyžadovaly plný stav.¹⁴⁰

Jak zjistil sám generální velitel na přehledce vykonané u ZČV pro Slezsko někdy v druhé polovině roku 1920, chybělo zde na systematizovaný stav 119 mužů,

¹³⁷ Odpověď ministra vnitra na interpelaci poslanců Schälzkyho, Dra Luschky aj. o neoprávněném pensionování německých četnických strážmistrů před platností nové úpravy platů. In: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1219_00.htm [cit. 9. 3. 2013].

¹³⁸ Viz například *Četnictvo a restriktce*. Tribunál, č. 19, 11. července 1925, s. 2.

¹³⁹ NA, GVČ, kart. 19, sign. 556 dův./1925.

¹⁴⁰ NA, GVČ, kart. 52, sign. 3588/1920.

přičemž zdejší velitelství bylo jediné, které ještě svůj stav nenaplnilo. Na základě zmíněných poznatků generální velitel sděloval MV 16. listopadu 1920, že ZČV pro Slezsko musí vzhledem k výše zmíněné situaci nadále přijímat četníky na zkoušku z Čech a Moravy.¹⁴¹

Vyskytovaly se ovšem i problémy spojené s výcvikem nových sil. Ukázalo se, že je velmi obtížné uspořádat více teoretických kurzů pro četníky na zkoušku. Chyběly k tomu jednak vhodné místnosti, jednak učitelské síly z řad starších česky mluvících gážistů. Komplikace se objevily též se zajišťováním stravování.¹⁴²

Z prostudovaných materiálů není zřejmé, zda z hlediska početního stavu mužstva došlo po roce 1920 ke konsolidaci poměrů, nicméně víme, že si ZČV pro Slezsko v roce 1925 i 1926 opět stěžovalo na nedostatek sil,¹⁴³ což lze přičítat probíhajícím restrikcím (viz výše).

Už jsme si řekli, že problémem mnoha bývalých rakousko-uherských důstojníků byla i přes jejich zkušenosti jazyková indispozice, která dříve nebo později vedla k jejich penzionování. Nicméně existovali také důstojníci sloužící již za minulého režimu, kterým v uplatnění v novém státě nebránila míra znalosti české řeči, ale národní či politická přijatelnost. Takovým osobám byla často vytýkána prorakouská orientace či protičeské smýšlení, přičemž se předmětem kritiky stávala jejich činnost za války.¹⁴⁴

¹⁴¹ Tamtéž, sign. 3421/20.

¹⁴² Tamtéž, sign. 3588/20.

¹⁴³ V listopadu 1925 hlásí například zemský velitel Šustr do Prahy, že ve Slezsku chybí 154 gážistů bez hodnostního pořadí. (NA, GVC, kart. 19, sign. 556 dův./1925.) V březnu 1926 zase scházeli na předepsaný stav jak jeden správní a čtyři výkonní důstojníci, tak 174 gážistů. (NA, GVC, kart. 21, sign. 183 dův./26.)

¹⁴⁴ Nejznámějším vysokým četnickým důstojníkem, kterému byla během služby za první republiky vytýkána „rakouská“ minulost, byl Otto Bláha. Mimo aktivistického přístupu v době monarchie Bláhovi kritikové poukazovali na jeho pochybné styky s údajnou vyzvědačkou i nevhodné chování vůči podřízeným a civilnímu obyvatelstvu. Navzdory tomu byl jmenovaný ponechán v aktivní službě, jelikož disponoval určitými profesními znalostmi a organizačními schopnostmi, které projevil zejména při obsazování severozápadního pohraničí v popřevratové době. (Viz KLEČACKÝ, Martin:

K „podezřelým“ jedincům v uvedeném směru patřil major Josef Woitsch, který za války vedl ČO v Těšíně, pak v Polské Ostravě, následně byl služebně přeložen až na Ukrajinu. Když se jmenovaný v první dekádě prosince roku 1918 hlásil u ZČV pro Slezsko s přáním vstoupit do aktivní služby u čsl. četnictva jistě nečekal, že na dořešení celé záležitosti bude muset čekat další dva roky.¹⁴⁵

Vůči jeho přijetí se totiž vzedmula vlna odporu iniciovaná jak novinářskou kampaní, tak vojenským důstojnictvem. Protestoval také ZNV pro Slezsko. Příčinou znepokojených reakcí byla právě činnost jmenovaného za války. Obvinění, která proti Woitschovi zazněla, byla celá řada. Okresní hejtman dr. Karel Baron z Polské Ostravy označil dotyčného za odpůrce českého národa. Proti majorovi dále velmi brojil nadporučík v záloze učitel Emil Hájek. Dle jeho výpovědi Woitsch jakožto člen štábu generála Matuschky denně docházel k jmenovanému se seznamy proscribovaných Čechů, kteří byli následně bezdůvodně pronásledováni a posíláni na frontu.

Hájek nechal 14. ledna 1919 zveřejnit v *Moravskoslezském deníku* svůj článek o válečné činnosti majora Woitsche, kde poukazoval na další doklady protičeského chování dotyčného. Jednalo se třeba o pronesené výroky o velezrádných Češích nebo nechuť Woitsche k tomu, aby jemu podřízení poddůstojníci mluvili v kanceláři česky. Hájek dokonce uvádí, že Woitsch za svou protičeskou činnost obdržel na

Převzetí rakouského četnictva.) V éře nacistické okupace Bláha aktivně kolaboval, za což byl po osvobození Československa popraven. (Blíže viz například PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha 1999; PEJČOCH, Ivo: *Český svaz válečníků*. In: *Historie a vojenství*, 56, 2007, s. 16–28.)

¹⁴⁵ Za zmínku stojí, že major četnictva Josef Woitsch, který byl v tomto období na dlouhodobé dovolené a čekal na vyřízení své žádosti o definitivní přijetí k čsl. četnictvu, během jara 1920 zasílal generálnímu veliteli relace o poměrech v regionu, založené zejména na rozhovorech s italskými důstojníky a na vlastním pozorování z návštěv polské zóny. Dá se předpokládat, že Woitsch v této době, kdy nekonal aktivní službu, působil jako neoficiální a důvěrný zpravodaj. (NA, GVC, kart. 4.)

osobní intervenci generála Matuschky v roce 1915 vyznamenání vojenským záslužným křížem.¹⁴⁶

Celý případ zůstal dlouho nevyřízen, patrně rovněž proto, že předseda plebiscitního oddělení MV žádal, „by věc zůstala po dobu plebiscitu nerozhodnuta, jelikož příbuzní choti Woitschovy mohou míti vliv na okolí plebiscitní ve Slezsku“. Během uplynulé doby bylo nicméně provedeno alespoň administrativní šetření, které odhalilo další zajímavá fakta. Na Woitschova bedra byl nově připsán opovržlivý výrok o českém jazyce pronesený v roce 1915, který zněl: „Ah was čechisch, diese Idiotensprache!“

Ve výsledku se neprojednávalo jen Woitschovo jednání během služby za války,¹⁴⁷ na přetřes přišlo také soukromí jmenovaného. V uvedené souvislosti se uvádí, že členové jeho rodiny neodpovídají na české pozdravy a že major vyřizoval i soukromé záležitosti na úradech jen německy. Na tomto místě je nutné podotknout, že se Woitsch, sám pocházející z česko-německého manželství a studující české školy, oženil s Němkou, což do značné míry jistě ovlivnilo vystupování dotyčného jak ve službě, tak v soukromí. Ostatně to potvrzuje také jeho vlastní „kající“ výrok o odcizení se českému národu sňatkem s Němkou. Samotný Woitsch ohledně své činnosti za války tvrdil, že je úplně nevinný a že konal jen svou povinnost jako jiní důstojníci. Doslova se prý řídil heslem „Čí chleba jíš tu píseň zpívej!“.

Major vyvíjel značnou snahu, aby se jeho kauza co nejdříve dořešila a on mohl nastoupit zpátky do činné četnické služby. Proto podával žádosti na MV, ministerskému předsedovi či kanceláři prezidenta republiky. Jelikož neměl možnost dozvědět o obsahu obvinění, kromě těch novinářských, opatřil si celou řadu

¹⁴⁶ Emil Hájek vydal v roce 1930 knihu pojednávající mj. o generálu Matuschkovi (HÁJEK, Emil: *Ostravsko za války. Krvavý Matuschka. Boje o Těšínsko*. Kunčičky 1930.).

¹⁴⁷ Woitsch působil za války také jako referent krakovského vojenského velitelství nebo jako inspektor železničních a uhelných domobraneckých oddílů v Těšíně.

vysvědčení od různých osob z kruhů poslaneckých, učitelských, úředních, důstojnických a soukromých. Tito lidé mu písemně potvrdili, že se choval vždycky korektně a nestranně vůči příslušníkům českého národa. K uvedené skupině patřil kupodivu také okresní hejtman dr. Karel Baron, který původně jako první Woitsche obvinil. Byli ovšem i tací, kteří zmíněné osvědčení odmítli vydat.

Co se týče samotných obvinění, pro mnohá z nich chyběly důkazy, některé údaje byly dokonce vyvráceny. Faktem ovšem zůstalo, že se Woitsch v kanceláři vyjadřoval o velezrádných Čechách a že docházel jako referent k vojenskému veliteli se seznamem proskribovaných Čechů, což byla jeho povinnost, které se ve své funkci nemohl vyhýbat. Otázkou bylo, zda Woitschova horlivost v uvedeném směru nepřesahovala meze služební povinnosti, ať už ze zášti proti českému národu nebo ze tížádnosti po nějakém vyznamenání, jak tvrdil Hájek.

Zajímavé světlo na Woitschovu kauzu vrhá výpověď prezidenta zemské slezské vlády Josefa Šrámka. Ten líčí majora jako důstojníka, který své povinnosti správně konal, přičemž původně nezapíral svůj český původ. Změna však nastala, když se oženil s Němkou. V tom dle jeho názoru spočívala příčina stesků na Woitschovo jednání v národním ohledu. Woitschovo vystupování pak Šrámek přičítal „na vrub rak. vojáka, který projevoval nad služební povinnost zájem o věci politické“, proto k němu Šrámek choval v roce 1915 do jisté míry nedůvěru.¹⁴⁸

Woitschova kauza byla definitivně dořešena rozhodnutím disciplinárního výboru ze dne 28. srpna 1920. Jmenovaný byl opět převzat do činné četnické služby, přičemž mu byla také přiznána jeho původní důstojnická hodnost, ale dotčený měl být na příštích šest měsíců opomenut při případném povýšení. Dále byla Woitschovi udělena „písemná důtka pro opovržlivý výrok o jazyku českém, pronešený v roce

¹⁴⁸ NA, GVČ, kart. 4.

1915, a pro někdy neprozíravé chování před státním převratem kterýmžto chováním Jste u některých soukmenovců vzbudil dojem národnostní chabosti“. Vzhledem k všeobecné známosti případu mezi četnictvem bylo také rozhodnuto, aby dotyčný konal službu mimo oblast Slezska, Moravy a Čech.¹⁴⁹ Z tohoto důvodu byl tedy Woitsch od 1. prosince 1920 zařazen jako náměstek četnického velitele pro Podkarpatskou Rus.¹⁵⁰

Osobní vztahy majora Woitsche hrály v celé kauze důležitou roli. Je pravděpodobné, že právě jeho manželství s německou ženou a inklinace k německému jazyku mu v očích české veřejnosti přisoudily pozici národního zrádce. Řídící orgány četnictva obecně vzato často zohledňovaly rodinné vazby jednotlivých četníků, protože uvedený aspekt mohl negativně ovlivnit výkon jejich četnické služby. Velmi citlivé bylo dané téma u důstojníků četnictva. Jelikož se jednalo o velmi exponované osoby na velitelských pozicích, bylo žádoucí, aby jejich morální kredit a dobrou pověst v očích veřejnosti nic neohrožovalo, včetně nevhodných rodinných vazeb.

Zájem služby měl stát u četnictva nad osobními zájmy, což podporovaly také intence prezidia zemské správy politické ve Slezsku požadující „aby příslušníci četnictva nebyli zařazováni do míst, odkud oni nebo jejich manželky pocházejí, nebo kde mají příbuzné, zvláště v německé části Slezska“. ¹⁵¹ Ne vždy byla vůle nadřízených tak silná, aby se uvedeného pravidla držela, jak dokumentuje kauza majora Eduarda Šubčíka.

¹⁴⁹ Tamtéž, sign. 43 a.

¹⁵⁰ Tamtéž, sign. 333 dův./20.

¹⁵¹ NA, GVČ, kart. 13, sign. 960.

GVČ navrhlo 21. května 1924 v souvislosti s dalšími přesuny důstojníků ve Slezsku, aby se tento bývalý legionář ujal místa velitele ČO Krnov.¹⁵² Provedením doporučeného kroku by ovšem došlo ke křížení osobních zájmů se služebními. Šubčík totiž na konci roku 1921 pojal za manželku Němku z Krnova, kde s ní také trvale žil, přestože vykonával funkci velitele ČO Opava I,¹⁵³ čímž pádem denně dojížděl do Opavy.

Zemský velitel Hammer se postavil vůči navrhovanému plánu. Své námitky také obratem předložil generálnímu veliteli Karlu Vyčítalovi. Ze služebního hlediska poukazoval na skutečnost, že Šubčík byl již v minulosti velitelem oddělení v Krnově, ale moc dobře si nevedl s ohledem na kázeň a výcvik, proto byl zařazen jako velitel doplňovacího oddělení v Opavě. Řečená pozice mu ovšem nevyhovovala, a tak byl poslán zastupovat tehdy odveleného velitele ve Slezské Ostravě, ale i tam se prokázaly jeho malé zkušenosti a přílišná důvěřivost. Z těchto důvodů byl zařazen na ČO Opava I, které je malé, klidné a dá se snadno ovládat.

V politickém ohledu bránil Šubčíkovu zařazení do Krnova právě svazek s Němkou, což podle Hammera samo o sobě poškozovalo vážnost důstojnického sboru a četnictva vůbec s ohledem na fakt, že dotyčná neuměla česky a nechtěla se stěhovat do Opavy.

Generální velitel přes řečené argumenty trval na navrženém přemístění, které by dotyčnému umožnilo sloučení s rodinou bez neustálého dojíždění. Odmítal

¹⁵² V obvodu ZČV pro Slezsko chyběli dva správní důstojníci, a to velitel oddělení ve Frývaldově a druhý důstojník u oddělení ve Slezské Ostravě. Nejprve se především z politických důvodů řešilo zaplnění místa ve Frývaldově, kam měl odejít svobodný nadporučík Bařka, jelikož ve Frývaldově nebyl k dispozici služební byt. Svým odchodem Bařka uvolnil byt v Krnově, kam chtěl odejít pobočník u ZČV v Opavě kapitán Antonín Důras, jehož odchodem zůstane volný služební byt v Opavě. Zemský velitel proto žádal GVČ o přidělení ženatého správního důstojníka na funkci pobočníka. Vyčítal se ale rozhodl situaci vyřešit trochu jinak. Velitelem v Krnově chtěl ustanovit Šubčíka, který tam již byt má. Důras by pak mohl převzít uprázdněné místo velitele ČO Opava I. (NA, GVČ, kart. 13.)

¹⁵³ Jelikož se četnická oddělení do roku 1924 přestala číslovat, musela se oba opavská oddělení odlišit římskými číslicemi I a II (viz předchozí kapitola).

Hammerovo tvrzení o nedostatečné způsobilosti Šubčíka k vedení oddělení, přičemž zdůraznil, že jmenovaný díky své kvalifikaci dosáhl povýšení na majora. Co se týče samotného sňatku, argumentoval Vyčítal, že ten byl povolen na základě předepsané a doložené žádosti.

Námítky zemského velitele přišly nakonec vniveč, neboť se musel ve výsledku přizpůsobit rozhodnutí GVC, jehož výnos z 26. května 1924 přeložil Šubčíka do Krnova. Ve svém posledním hlášení k celé kauze si však Hammer neodpustil ještě několik poznámek.

Podotknul, že byl dotyčnému dvakrát nabízen služební byt v Opavě, velitel oddělení přesto raději volil dojíždění za rodinou. Zemský velitel nepovažoval zkrátka za správné, aby se služební zájmy podřizovaly osobním. Ze své dlouholeté zkušenosti totiž podle vlastních slov věděl, že to pak bývá na úkor výkonu služby, což, jak tvrdil, dokazovaly různé aféry poslední doby.¹⁵⁴

Nebylo to poprvé, kdy se GVC navzdory mínění zemského velitele rozhodlo být vstřícné a zohlednit osobní zájmy jednotlivců před služebními. Stalo se to jednak v již zmíněném případě nadporučíka Herforta v roce 1921, jednak u majora Šubčíka, jehož přeložení inicioval generální velitel Vyčítal. Těžko říci, zda to bylo jen proto, aby se jednodušeji vyřešilo několikrát přesazování důstojníků ve Slezsku se zřetelem na jejich bytovou otázku, nebo Vyčítal vzal v potaz spíše legionářskou minulost Šubčíka s vědomím upřednostňované pozice legionářů ve strukturách první republiky. Spekulovat se dá také o Šubčíkově roli v celé kauze. Byl pouze pasivním přihlížejícím, nebo o přeložení sám aktivně usiloval? O možném zákulisí kauzy se prameny bohužel nezmiňují.

¹⁵⁴ NA, GVC, kart. 13, sign. 960. Těžko říci, co měl Hammer tímto výrokem přesně na mysli. Bohužel nebyl ve svém vyjádření moc konkrétní.

Osobní vazby se často zohledňovaly nejen v případě důstojníků, ale rovněž při přesazování četnického mužstva. Alternativa nového umístění však nebývala vždy úplně lákavá, obzvláště jednalo-li se o jedince disponující v místě svého působiště rodinným zázemím a majetkem. Právě ti se mnohdy nehodlali smířit se svým odchodem na jinou stanici, zvláště pokud se jednalo o oblast Slovenska nebo Podkarpatské Rusi, kde byly podmínky služby nesrovnatelně těžší.¹⁵⁵

Když byl strážmistr Otokar Hovorka 30. června 1920 odvelen ze Štáblovic k Četnickému velitelství pro Podkarpatskou Rus, doputovala následně ke GVČ žádost, podepsaná starosty obcí v obvodu štáblovické četnické stanice, zdůvodňující nutnou potřebu ponechání jmenovaného na původním působišti. Argumentovalo se v ní zejména zhoršenou lokální bezpečnostní situací, oblíbeností Hovorky u obyvatel, jeho pílí a svědomitostí při konání služebních povinností a nakonec neschopností nově přiděleného strážmistra, který údajně neuměl ani česky, ani neznal tamní poměry.

Na základě předloženého návrhu bylo pochopitelně provedeno vyšetřování, jehož výsledky hlásilo ZČV pro Slezsko do Prahy 9. srpna 1920. Jak se ukázalo, argumenty uváděné v prosbě postrádaly své opodstatnění. Obvod četnické stanice ve Štáblovicích totiž z hlediska kriminality patřil k nejkolidnějším z celého opavského okresu, přičemž bezpečnostní poměry se zde ani v posledních letech, ani po odchodu strážmistra Hovorky, nezhoršily. ZČV pro Slezsko dále označilo prozatímního velitele stanice vrchního strážmistra 1. tř. Karla Kaschela jako plně kompetentního k vedení tamní stanice, neboť češtinu ovládal dostatečně, aby mohl bez obtíží vyřizovat svou agendu.

¹⁵⁵ O podmínkách služby na Slovensku a Podkarpatské Rusi je krátce pojednáno v příspěvku O. Koláře. (KOLÁŘ, Ondřej: *Problematika četnictva.*); Srov. NEVYHOŠTĚNÝ, Josef: *Financem na Podkarpatské Rusi.* Praha 2003.

Jak se ukázalo, iniciativa ohledně žádosti vzešla od Hovorkovy ženy, která v obci pracovala jako poštmistrová a která se obávala, aby její muž nezůstal na Podkarpatské Rusi definitivně. Rodina navíc ještě vlastnila dům s malým hospodářstvím, o což by se pak neměl kdo postarat.

Strážmistr Hovorka stejně nakonec moc dlouho na Podkarpatské Rusi nepobyl. Již v červenci byl uznán neschopným konat četnickou službu ze zdravotních ohledů, načež byl odeslán na čtyřtýdenní lázeňský léčebný pobyt. Ani po uplynutí uvedené lhůty se však Hovorka nevrátil na přidělené místo, poněvadž opět onemocněl a svou druhou zdravotní dovolenou trávil u rodiny ve Štáblovicích.¹⁵⁶

Jestliže ve výše zmíněném případě se řešila prosba o ponechání na původním místě až v okamžiku, kdy dotyčný již pobýval na Podkarpatské Rusi, pak u vrchního strážmistra Jindřicha Zahradníka tomu bylo naopak. Žádost za ponechání jmenovaného na stávajícím postu došla ke GVC ještě před jeho odchodem. Podobně jako u výše uvedené kauzy se v ní argumentovalo zhoršenou kriminální situací ve Stěbořicích, nepostradatelností Zahradníka a neschopností zbylých dvou četníků německé národnosti.

Dle informací dodaných GVC 8. listopadu 1920 byla odeslaná prosba stejně jako v první kauze motivovaná především osobními zájmy Zahradníka, který převzal po své tchýni v obci dům s konzumem, kde vypomáhala jeho žena. Navíc vrchní strážmistr investoval nemalou částku do přestavby nemovitosti, tudíž opravdu neměl žádný zájem na tom, aby odešel na Podkarpatskou Rus. Sám inicioval podání celé žádosti, přičemž naléhal na tamního starostu, aby dokument podepsal. Z hlediska bezpečnostní situace, jak potvrdilo šetření, však nebylo nutné ponechat dotyčného na

¹⁵⁶ NA, GVC, kart. 51, sign. 2215/20.

jeho místě, protože „co velitel stanice nedocílil v. strážm. Zahradník ve Stěbořicích vůbec žádného většího úspěchu“.

V souvislosti s právě vyličeným případem je nutné podotknout, co bylo důležitým faktorem pro rozhodnutí odeslat Zahradníka na Podkarpatskou Rus. Jednalo se hlavně o skutečnost, že jmenovaný nebyl ani během války, ani po převratu nikam odvelen a že k vedení stanice na Podkarpatské Rusi chyběli způsobili četníci.¹⁵⁷

Ačkoliv se ZČV pro Slezsko neustále potýkalo s nenaplněnými stavy četnického mužstva, kvůli kterým muselo opakovaně žádat zemská velitelství v Čechách a na Moravě o výpomoc, bylo, jak ostatně vyplývá z výše popsáných případů, zároveň povinováno odesílat jednotlivé muže na Podkarpatskou Rus. Koncem května 1920 totiž GVC nařídilo jednotlivým zemským velitelstvím sestavit seznamy četníků, kteří mají být vysláni na východ, odkud se na jaře téhož roku stahovala rumunská armáda.¹⁵⁸

Obdobné problémy s nedostatkem četnictva panovaly také na Slovensku, kde většina maďarských četníků po vyhlášení samostatnosti ČSR opustila svá místa. V zemi zavládl chaos a vznikaly různé polovojskové jednotky. Za daných poměrů se jevilo jako nanejvýš nutné, aby pražská vláda posílila státní autoritu na Slovensku, k čemuž mělo výraznou měrou dopomoci právě četnictvo.¹⁵⁹ Prvních 90 četníků z Čech a Moravy odjelo na Slovensko již 4. listopadu 1918. Postupně, jak československé vojenské jednotky obsazovaly slovenské území, vyvstala potřeba dalšího mužstva.¹⁶⁰

¹⁵⁷ NA, GVC, kart. 52, sign. 3545/20.

¹⁵⁸ KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*, s. 39.

¹⁵⁹ LUKEŠ, Michal: *K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918*. *Historie a vojenství*, 47, 1998, č. 2, s. 54.

¹⁶⁰ KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva*, s. 91.

ZČV pro Slezsko bylo za tímto účelem podobně jako zbylá zemská velitelství dotazováno, kolik četníků je ochotno odejít na Slovensko. Zájem byl však nepatrný. Zemské velitelství se obávalo, aby snad nebylo četnictvo na Slovensko přidělováno imperativně, proto se rozhodlo požádat GVC dopisem ze 13. února 1919 o to, aby četnictvo ze Slezska bylo z takového kroku případně vyjmutu.¹⁶¹ Odůvodňováno to bylo především nevyjasněnými a složitými poměry ve Slezsku. V potaz měl být brán i nedostatek češtiny znalých četníků, přičemž se uvádí, že pouhá jedna třetina mužstva ve Slezsku tento jazyk ovládá. Zmiňována je i nedůvěra, se kterou „české obyvatelstvo na četníky jiné národnosti než české pohlíží“, proto „pro doplňování a zesílení četnických stanic východního Slezska ponejvíce mužstvo národnosti české odesíláno býti musí, takže vskutku ani jednoho českého četníka nyní postrádati nelze“.¹⁶²

Odesílání mužstva na východ bylo v letech 1919 a 1920 vůbec komplikováno zejména nevyjasněnými hraničními poměry na Hlučínsku a Těšínsku,¹⁶³ Právě otázky bezpečnosti a konání hodnostní školy kupříkladu znemožnily, aby byla na podzim 1920 na Podkarpatskou Rus poslána náhrada za strážmistra Rudolfa Steuera. Slezské velitelství postrádalo dostatek vhodných sil, bylo totiž z výše uvedeného hlediska samo vyčerpáno, takže „lze stanice jakž takž veliteli obsaditi“. V úvahu sice přicházeli ještě strážmistři málo způsobilí k vedení stanice nebo německé národnosti, ale nakonec musel být Steuer odeslán bez náhrady.¹⁶⁴

¹⁶¹ Četníci na Slovensko nebyli posíláni imperativně. K odchodu za službou do této oblasti je měly motivovat poskytované výhody. Konkrétně se jednalo o rychlejší služební postup a zvýšené služební požitky. (Tamtéž, s. 92–93.)

¹⁶² ZAO, ZČV, kart. 2.

¹⁶³ V roce 1920 docházelo k úpravám hranic na Těšínsku a Hlučínsku, tudíž se postupem času prozatímní stanice na Hlučínsku proměňovaly ve stálé a na Těšínsku byly zřizovány nové. Tam všude bylo potřeba přidělit schopné české vrchní strážmistry. (NA, GVC, kart. 3, sign. 215 dův./20.)

¹⁶⁴ NA, GVC, kart. 52, sign.3224/20.

Přes veškeré výše uvedené překážky však ZČV pro Slezsko dle výkazu z 21. července 1920 vypravilo k ZČV pro Podkarpatskou Rus celkem 11 gážistů a jednu výpomocnou účetní sílu. Na Slovensko pak odešlo 7 gážistů.¹⁶⁵

Služba na Slovensku a zejména pak Podkarpatské Rusi rozhodně nepatřila k jednoduchým záležitostem. Ztráta rodinného zázemí a pobyt v cizím prostředí zrovna nelákaly, byť to bylo kompenzováno většími služebními požitky. Také ve Slezsku však sloužili četníci přidělování dočasně z Čech nebo Moravy, pro které nebyla zdejší služba v mnoha ohledech příliš přitažlivá. Někteří se proto odhodlali i k tomu, aby požádali vyšší místa o přeložení.

Uvedený krok učinil kupříkladu 25. července 1920 strážmistr Rudolf Erben, toho času pobývajícím na četnické stanici v Ludgeřovicích. Jmenovaný žádal o své zpětné přesazení na kmenovou stanici do Čech, přičemž uváděl, že ve Slezsku pobývá od 2. ledna 1919. Své přání odůvodňoval především panujícími drahotnými poměry ve Slezsku, které mu znemožňují pořízení nového oděvu, neboť plat stačí pouze na výživu. O něco dříve, 4. června 1920, prosil o vystřídání Erbenův kolega ze stanice v Ludgeřovicích strážmistr Antonín Schönbeck, který si stěžoval na finanční zátěž v důsledku stěhování z místa na místo, což v kombinaci se zdejšími vysokými cenami vedlo k tomu, že dotyčný s platem nevyházal.

ZČV pro Slezsko nemělo ani v jednom případě námitky ohledně přeložení jmenovaných strážmistrů, zdůraznilo pouze, aby uvolněné místo bylo opět zaplněno jazykově kvalifikovaným četníkem. Ohledně Schönbeckovy žádosti však vyslovil určitou výhradu velitel oddělení, který podotknul, že za stejných podmínek slouží většina mužstva.¹⁶⁶

¹⁶⁵ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2263/20.

¹⁶⁶ Tamtéž, sign. 2363/20. a 2059/20.

V krátkém časovém horizontu se tedy sešly dvě více méně stejné prosby, dokládající zejména obtížnější sociální postavení četníků ve Slezsku. Drahoty ovšem panovala v poválečných letech rovněž v dalších pohraničních regionech.¹⁶⁷ Mimo to nelze vyloučit, že uvedený argument mohl částečně sloužit jako záminka pro návrat na kmenovou stanici.

Motivy směřující k přeložení ze Slezska však nebyly pouze ekonomického rázu, svou roli hrály též osobní pohnutky. Za zajímavou lze ve vytyčeném ohledu považovat prosbu kapitána Aloise Stibůrka, velitele ČO Těšín, adresovanou MV a datovanou 28. února 1923. Pisatel v ní projevil přání být zařazen k ZČV pro Čechy a tam pokud možno v českém kraji. Jak dotyčný ve spisu uváděl, byl již od 5. května 1915 „vzdálen rodných krajů v Polsku, Slovensku a Slezsku“, což pociťoval trpce, jelikož si nemohl „přisvojiti zvyklosti zdejší, hlavně pití alkoholu při každé příležitosti“. Údajně byl proto obyvatelstvem považován za cizince a jako cizinec se také cítil.

Zemský velitel shledával sice důvod k přeložení jako nezávažný a ne příliš objektivní, prosbu přesto doporučil, přičemž současně hlásil, že bude potřeba náhrady, poněvadž ZČV schází tři správní důstojníci. Zároveň bylo podotknuto, že žadatel není v poslední době příliš dbalý, a proto by jeho přeložení bylo záhodno povolit, až bude jeho oddělení v pořádku a „už vyskytnuvší se závady napraví“.

Generální velitel Vyčítal však nebyl po obsahové stránce spokojen s textem žádosti, proto 8. března 1923 nařídil předložení nové. Problémem byla pasáž o tom, že se Stibůrek „cítí býti ve Slezsku cizincem proto, že si nemůže přisvojiti tamní

¹⁶⁷ Podobné podmínky vládly též například na Chebsku. (KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*, s. 66.)

zvyky, hlavně pití alkoholu“. Uvedená část musela být pro příště vynechána, neboť „v oblasti naší republiky, ať již to jest kdekoliv nesmíme se vůbec cítiti cizinci“.

Vyčítal se podle všeho chystal opravenou žádost doporučit MV ke kladnému vyřízení, což dosvědčuje dotaz z 21. března směřující k ZČV pro Čechy, kde bylo zapotřebí zjistit, kam by byl kapitán případně zařazen, přičemž bylo zároveň nutné sehnat za dotyčného náhradníka způsobilého k samostatnému vedení ČO.

ZČV pro Čechy souhlasilo se zařazením Stibúrka, který tak dostal na starost ČO Trutnov. Nikdo z důstojníků tamního velitelství se však nechtěl dobrovolně přihlásit do Slezska. Nakonec byla náhrada obstarána z frekventantů V. informačního kursu pro přidělené důstojníky správní. Žádosti Stibúrka o přeložení bylo ve výsledku kladně vyhověno 26. června 1923, čtyři měsíce po jejím předložení.¹⁶⁸

K poměrně obvyklým pohnutkám četníků prosících o vystřídání či převelení patřily zdravotní důvody, jak ilustruje i následující příklad ze Slezska. Nadporučík Jan Wohlauf si přál v prosinci roku 1920 návrat na svou kmenovou stanici na Slovensku, jelikož následkem v minulosti prodělané mrtvice těžko snášel pohraniční službu na Těšínsku vzhledem k tamnímu hornatému terénu.¹⁶⁹

Nutno dodat, že motivy pro žádost o přeložení se často opakovaly, jak je ostatně vidět i na několika zmíněných příkladech, a nemusely nutně odpovídat skutečným osobním pohnutkám jednotlivých četníků.¹⁷⁰ V souvislosti s danou problematikou pak stojí ještě za pozornost postřeh zemského velitele Josefa Šustru z 26. října 1925, který podotknul, že „četníci Češi neb Moravci ve zdejších území –

¹⁶⁸ NA, GVC, kart. 11.

¹⁶⁹ NA, GVC, kart. 6.

¹⁷⁰ Srov. KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*.; PLOSOVÁ, Jaroslava: *Četník*. In: FASORA, Lukáš (ed.): *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno 2006, s. 299–318.

nejsou-li Slezáky – neradi slouží a jak mohou, o přemístění na Moravu neb do Čech prosí.“¹⁷¹

Ovšem vyskytly se také případy, kdy naopak četníci z vlastního popudu žádali o zařazení do Slezska, což se také stalo 1. září 1920. K uvedenému datu byla totiž na MV odeslána prosba vrchního strážmistra Františka Göttingera ze stanice Mořkov na Moravě. Jmenovaný zatoužil být definitivně převzat do Slezska, jelikož se během svého služebního přidělení na plebiscitním území dozvěděl, že existuje vícero stanic v dané oblasti, kde jsou k dispozici byty, a které nejsou dosud definitivně obsazeny. V Mořkově takové prostory k bydlení totiž scházely, což pro dotyčného znamenalo odloučení od rodiny.

Celou záležitost však zkomplikoval jeden podstatný detail. Göttinger ovládal jen částečně služební jazyk. Jelikož, dle vyjádření tehdejšího zemského velitele Josefa Hammera, „podobně a stejně kvalifikovaných vr. strážmistrů je zde dostatek“, bylo přeložení zamítnuto, přičemž GVC názor zemského velitele podpořilo. Nicméně alespoň doporučilo, aby byl jmenovaný na Moravě zařazen na stanici s volným bytem.¹⁷²

Těch, kteří dobrovolně žádali o přidělení do Slezska, ale nebylo mnoho, takže tamní ZČV řešilo mnohdy velmi obtížně problematiku obsazování uprázdněných velitelských pozic ve svém obvodu. Konkrétně se jednalo o řízení četnických oddělení, okresních či obvodních velitelství. Uvedená místa byla v prvním případě systematizovaná pro správní důstojníky, ostatní funkce byly předepsány pro výkonné důstojníky či vrchní strážmistry. Zmíněné pozice dále vyžadovaly absolvování

¹⁷¹ NA, GVČ, kart. 19, sign. 556 dův./1925.

¹⁷² NA, GVČ, kart. 52, sign. 2942/20.

příslušných informačních kurzů a hodnostních škol.¹⁷³ V neposlední řadě pak bylo nutné při obsazování reflektovat aktuální hodnostní pořadí jednotlivých četníků.

Důraz na posledně zmíněný faktor znamenal, že v úvahu přicházející četníci často příslušeli k jinému ZČV.¹⁷⁴ Každé z nich přitom muselo brát ohled především na krytí vlastní potřeby. Pakliže se tedy v krátké době uvolnila odpovídající místa v oblasti tamního ZČV, zůstali četníci tam. Z daného hlediska bylo obsazování uprázdněných pozic mnohdy komplikovanou záležitostí vyžadující značné množství úřední korespondence.

V lednu 1926 potřebovalo ZČV pro Slezsko obsadit funkce jak okresního četnického velitele v Bílovci, tak obvodních četnických velitelů v Novém Bohumíně, Javorníku a Osoblaze. Vzhledem k tomu, že šlo z hlediska polohy o značně exponované oblasti, požadoval zemský velitel jejich rychlé zaplnění.

Nejprve byli reflektováni čtyři vrchní strážmistři od ZČV pro Moravu, tamní velitelství však nahlásilo svůj úmysl dosadit zmíněné četníky na posty okresních velitelů, které se v blízké době uvolní. Další možní kandidáti se nacházeli u ZČV pro Čechy, tady se ale objevil další „kámen úrazu“. Nikdo z osmnácti dotázaných vrchních strážmistřů nechtěl dobrovolně odejít do Slezska. Pouze jeden projevil zájem ucházet se o nabízené místo, pokud by dostal byt v lokalitě s českou měšťanskou školou. Při přemístění vybraných četníků totiž nesměly být, jak upozornil generální velitel, ohroženy jejich existenční zájmy, což znamenalo je zařadit na působiště, kde se nacházely jak byty, tak české školy, šlo-li o ženaté příslušníky sboru. ZČV pro Čechy tak sice na uprázdněné pozice nominovalo čtyři

¹⁷³ Viz blíže SUCHÝ, Miroslav: *Historie vzdělávání u četnictva a policie Československé republiky*. Brno 2008 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

¹⁷⁴ Reflektovali se jen četníci zařazení u ZČV pro Čechy nebo ZČV pro Moravu, jelikož na Slovensku a Podkarpatské Rusi panovaly výjimečné požitkové poměry.

kandidáty, tři z nich ovšem z posledně jmenovaného důvodu nepřipadali v úvahu. Proto bylo nutné pohlédnout se po svobodných a bezdětných mužích.¹⁷⁵

Během roku 1927 řešilo ZČV pro Slezsko obsazení dalších uvolněných pozic, tentokrát se jednalo o obvodní velitelství ve Vítkově, Jablunkově a Orlové. ZČV pro Slezsko sice tehdy disponovalo dvěma vrchními strážmistry Aloisem Brázdou a Rudolfem Šodkem, kteří absolvovali informační kurz pro výkonné důstojníky a kteří také prozatímně vedli obvodní velitelství ve Vítkově a Jablunkově. Pro definitivní setrvání ve funkci ale nepřicházeli jmenovaní v úvahu, neboť byli v hodnostním pořadí mladší než četní jiní vrchní strážmistři ze stavu ZČV pro Čechy a Moravu, kteří dosud nebyli zařazení na postech systematizovaných pro výkonné důstojníky. Z těchto osob ovšem značná část žádala o ponechání na dosavadním místě ať už z existenčních nebo rodinných důvodů. U bezdětných a svobodných četníků se tak zvažovalo v případě nutnosti navrhnout jejich imperativní přesazení. Do Slezska se od ZČV pro Moravu nakonec nechali dobrovolně přemístit dva vrchní strážmistři František Potrusil a Mořic Randýsek. Prvně jmenovaný dokonce výslovně žádal o zařazení do Orlové, odkud mohl posílat děti do škol v Moravské Ostravě.¹⁷⁶

Nedílnou součástí agendy ZČV byly též kázeňské záležitosti. Zvláště v národnostně citlivých oblastech se až úzkostlivě dbalo na to, aby se tamější četnické mužstvo těšilo dobré pověsti, jelikož závažnější prohřešky nenacházely negativní odezvu pouze u nadřízených, ale i v tisku a především u veřejnosti. V rámci samotného četnického sboru byli z disciplinárního hlediska ostřeji sledováni, potažmo pak trestáni, četníci na zkoušku než definitivní četníci, což lze snadno demonstrovat na následujících příkladech.

¹⁷⁵ NA, GVČ, kart. 20.

¹⁷⁶ NA, GVČ, kart 24, sign. 467/27.

V první kauze hraje hlavní roli francouzský legionář Josef Tylš působící jako četník na zkoušku na stanici v Litultovicích. Jmenovaný byl ovšem od četnictva propuštěn, s čím se nehodlal jen tak smířit, a tak 22. října 1920 doputovala ke GVČ jeho stížnost, v níž Tylš kritizoval svého velitele strážmistra Fůse, který byl, dle jeho názoru, zodpovědný za jeho odchod, neboť prý na Tylše od počátku zanevřel, dostatečně nedbal o jeho vzdělání v praktické službě a dokonce ani sám službu správně nekonal.

Následné vyšetřování okresního četnického velitele Jaroslava Stukavce prokázalo obvinění jako nepravdivá, přičemž naopak poukázalo na nevhodné jednání dotyčného, který se vůči Fůsovi choval „při každé příležitosti neslušně a nevšímavě a považoval každý poukaz na dosud platné předpisy za rakušáctví“. Tylš se tedy ve výsledku provinil zejména drzým vystupováním vůči veliteli a neplněním rozkazů. Proto byl potrestán dvacetidenním domácím vězením, po němž následovalo propuštění od četnictva pro špatné chování.¹⁷⁷

Druhá kauza byla o dost závažnější, neboť se týkala již definitivních četníků, kteří se dopustili výtržností na veřejnosti, a to hned dvakrát za sebou ve stejném městě. Podle hlášení zemského velitele Josefa Hammera z 21. července 1920 rušili noční klid v Opavě opilí němečtí gážisté, když vyzývavě zpívali „Wacht am Rhein“ a různé německé písně, načež „vnikli do soukromého bytu jistého řezníka, kde domácí lidi ztýrali“.¹⁷⁸

Prakticky ve stejnou dobu se odehrál v Opavě podobný delikt. Strážmistři Jan Mach, Leopold Selisko, Vilém Müller a Vilém Ullrich se v podnapilém stavu kolem 10. hodiny večerní vraceli na kasárna za zpěvu německých písní. Cestou se zastavili

¹⁷⁷ NA, GVČ, kart. 52, sign. 3540/20.

¹⁷⁸ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2263/20.

před domem vdovy Albertiny Stromské, kde povykovali, což pohnulo syna majitelky k jejich napomenutí. Tento skutek ovšem četníky rozhorlil, proto si vynutili vstup do domu a „vrhli se za volání, „Wir sind Bolschewiken aus Deutschböhmen“ na rodinu Stromské, políčkující, kopající a tlukouce pěstmi a jílcí bodáku vdovu Stromskou, její dceru a dva syny“. Jejich řádění ukončil až vrchní strážmistr Emil Schindler, který je za přispění vojenské policie dopravil do kasáren. Ve výsledku utrpěly všechny napadené osoby lehká zranění.¹⁷⁹

Netřeba dodávat, že uvedené činy našly svou nepříznivou odezvu v místním tisku. Za pozornost stojí dále skutečnost, že všichni výtečníci byli německé národnosti a byli k ZČV pro Slezsko přiděleni z Čech. Jak jsme již dříve naznačili, právě uvedené opavské kauzy vedly zemského velitele Hammera k tomu, aby požadoval od ZČV pro Čechy a pro Moravu, aby do Slezska posílala jen gážisty české národnosti.¹⁸⁰ Vyličené události velmi znepokojily také generálního velitele Jana Mrázka, který rozhorleně podotknul, že řečené případy „vázně poškozují dobrou pověst četnictva a jsou s to, ohroziti důvěru k našemu sboru“, pročež očekával takové zakročení ZČV, aby se již obdobné „trapné zjevy“ neopakovaly.¹⁸¹

Jak byli pachatelé opavských výtržností postiženi, je známo pouze ve druhém uvedeném případě, kdy se jednalo o udělení trestu vězení po dobu šesti týdnů zostřené samovazbou a tvrdým lůžkem jednou za týden. Pouze Ullrichovi byl vyměřen dvacetidenní domácí žalář, ale to jen kvůli tomu, že jmenovaný sám dobrovolně vystoupil z četnictva.¹⁸²

Na rozdíl od Tylše tedy nebyli opavští výtržníci propuštěni z řad četnictva, což dokazuje, že přístup k četníkům na zkoušku byl v jistém ohledu přísnější.

¹⁷⁹ Tamtéž, sign. 2214/20.

¹⁸⁰ Tamtéž, sign. 2263/20.

¹⁸¹ Tamtéž, sign. 2605/20.

¹⁸² Tamtéž, sign. 2214/20.

U definitivně přijatého mužstva naopak panovala větší míra tolerance daná zřejmě skutečností, že tito zapracovaní a vyškolení muži byli zkrátka potřebnější a hůře nahraditelní než nováčci, byť s legionářskou minulostí.

Četnický sbor a jeho představitelé byli velmi často nuceni vyrovnávat se s kritikou své činnosti v tisku, jak bylo ostatně poukázáno již výše. Tato hodnocení nebyla rozhodně brána na lehkou váhu, neboť postoj široké veřejnosti mnohdy ovlivňoval samotný výkon bezpečnostní služby, což se projevovalo od prvních měsíců existence ČSR.

Na dané téma se vyjádřil již zemský velitel Vyčítal 9. listopadu 1918 ve svém hlášení pro GVC. Práci četníků dle jeho názoru velmi ztěžovalo chování lidu vůči nim. Konkrétně se nejednalo pouze o dělnictvo, ale i zástupce obecních úřadů na venkově a zejména v uhelném revíru. Ti všichni „četníky co vykonavatele vládní autority našeho československého státu neuznávají, jim se vzpírají a jim vyhrožují“. Vyčítal se sice domníval, že jde o přechodný stav, který „po zavedení pořádku a zavládnutí stálých poměrů vymizí“, nicméně apeloval na GVC a takto zprostředkovaně rovněž na Národní výbor československého státu, aby „novinářům pokyny udělili“, které by přiměly tisk, aby nerozšiřoval mezi obyvateli nenávist vůči jednotlivcům v četnickém sboru na celý aparát. Sám Vyčítal již údajně obdobné kroky učinil u tamního národního výboru, dle jeho názoru by ovšem pokyn vlády z Prahy měl větší účinek.¹⁸³

Ačkoli výše nadnesená problematika není doplněna žádnými konkrétními ukázkami, lze pozornost médií vůči četnictvu ve Slezsku doložit na základě kauz

¹⁸³ NA, GVC, kart. 46, sign. 46/18. Zemský velitel chtěl uklidnit rozjitřené nálady lidu vůči jednotlivým příslušníkům četnictva, proto slíbil jejich brzké přesazení. Vzhledem k nedostatku vyškoleného četnického mužstva však byla výměna „problémových“ jednotlivců německé a polské národnosti provedena o něco později během inspekční cesty Vyčítala, kterou jmenovaný nastoupil 20. listopadu 1918. (Tamtéž, sign. 458.)

z následujících let. Článek v časopisu *Deutsche Post* z 23. října 1925 tak kupříkladu vinil četnictvo ve Frývaldově z neznalosti zákona, neboť jeho příslušníci prý zmařili soudní exekuci spočívající ve vystěhování jednoho důstojníka z bytu. Vyšetřování ovšem dokázalo, že četníci jednali na rozkaz jednak přednosta okresní správy politické, jednak okresního četnického velitele.¹⁸⁴

Národní politika z 22. prosince 1925 zase pro změnu zveřejnila pod názvem *Zlodějství na Těšínsku* stat' poukazující obecně na vysokou kriminalitu v těšínském a ostravském kraji, dotýkající se zejména venkova vydaného „na milost a nemilost lupičům“. Autor článku kritizoval tamní ochranu bezpečnosti jako nedostatečnou a žádal její navýšení. Zemský velitel Josef Šustr odpověděl na uváděné hodnocení, a to v relaci z 21. ledna 1926. Celkově považoval výsledky a úspěchy četnictva v daných oblastech za velmi dobré, což dovozoval konkrétními počty vyřešených případů, zatčených osob či podaných trestních oznámení atd.¹⁸⁵

V listopadu 1926 národně socialistický časopis *Bezručův kraj* zacílil svou kritiku dokonce přímo na osobu zemského velitele Josefa Šustra, který se účastnil slavnosti svěcení Masarykovy školy v Opavě. Celá akce zorganizovaná 14. listopadu lidovci byla na stránkách periodika velmi haněna a považována za politickou provokaci „klerikálů“. Pisatel článku uváděl, že jak obecnstvo, tak úřady nechali údajně celý podnik bez povšimnutí, tím spíše se tedy poukazovalo na účast zemského velitele. Sám Šustr odmítl následně na novinářskou kampaň reagovat, nicméně poznamenal, že je politováníhodné považovat jeho přítomnost na svěcení za politický

¹⁸⁴ NA, GVČ, kart. 20.

¹⁸⁵ NA, GVČ, kart. 17.

projev, načež ještě podotkl, že ona stat' příliš nepomůže k tomu získat potřebné sympatie Hlučínska, které „tak bolestně postrádáme“.¹⁸⁶

Předmětem pozornosti tisku se stával mnohdy také soukromý život důstojníků, jestliže neodpovídal dobovým morálním hodnotám. Takto inspirovaný novinový článek mohl v konečném důsledku vést k zájmu nadřízených četnických orgánů o danou záležitost a k postihu provinilce. Poměrně pikantní byla v uvedeném ohledu údajná milostná aféra okresního četnického velitele ve Fryštátě nadporučíka Demela, na niž upozornil časopis *Ruch* ze dne 27. října 1928. Jmenovaný se při následném vyšetřování hájil, že žena, s níž se schází, není jeho milenkou, nýbrž informátorkou. Ačkoliv tento údaj byl těžko ověřitelný, generální velitel se rozhodl ve věci nepodnikat další kroky, přičemž Demelovi pouze doporučil počínat si diskrétně a snažit se nezavdat příčinu ke kritice.¹⁸⁷

Činnost četnictva byla tedy evidentně podrobena bedlivému dozoru různě zaměřeného tisku, ale také samotní četníci toužili po fóru, kde by se mohli vyjádřit k problémům sboru. Takovou tribunou se jim za první republiky stal *Četnický obzor* vydávaný bývalým vrchním strážmistrem Bohumilem Mladým.¹⁸⁸ Nejednalo se o oficiální periodikum četnictva, samotné vedení četnictva také nebylo z činnosti časopisu příliš nadšeno. Generální velitel dokonce zakázal reagovat na tamní články, aby se předešlo nežádoucím mediálním polemikám.¹⁸⁹

¹⁸⁶ NA, GVC, kart. 22. Hlučínsko patřilo z hlediska bezpečnostní služby k velmi problematické oblasti, jak ostatně bude přiblíženo v jiné kapitole. Celkové smýšlení zdejšího obyvatelstva bylo před rokem 1920 německé a převážně katolicky orientované, tudíž není divu, že připojení k ČSR bylo mezi hlučínskými občany přijímáno s velkou nedůvěrou, kterou přirozeně posilovaly i antiklerikální projevy části československých nacionalistických stran. (Viz blíže PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb.*)

¹⁸⁷ NA, GVC, kart. 28, sign. 1071/28.

¹⁸⁸ Fenomén neoficiálních četnických oborových periodik, nezřídka kritických k poměrům u sboru, měl své kořeny již v době rakousko-uherské monarchie. Od roku 1903 vydávala skupina bývalých četníků a jejich podporovatelů časopis *Gendarmerie Zeitung*. (KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*, s. 86.)

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 86.

Je celkem pochopitelné, že někteří četníci tajně přispívali do časopisu pod pseudonymy. Hlavním předmětem pozornosti se pak stávala nařízení upravující výkon bezpečnostní služby, poukazovalo se též na problémy výstroje a výzbroje, stejně jako na chování některých důstojníků. Na kritiku uveřejněnou v *Četnickém obzoru* reagoval 3. července 1926 v relaci adresované ZČV pro Slezsko okresní četnický velitel ve Fryštátě Demel. Jmenovaný byl totiž osočen z „předpisům odporujícího a svévolného postupu“, když nařídil, aby se občůzky konaly jen v délce pěti až šesti hodin, přičemž časově delší občůzky zakázal předepisovat. Zmíněný krok byl napadán pro jeho údajný neblahý vliv na četnické gážisty, kteří tak nemohli vykazovat dostatečný počet služebních hodin.

Uvedená novinová stat' reagovala na výnos dotčeného okresního velitele ze 17. dubna 1926, kdy bylo přikázáno nepředepisovat jako doposud občůzky po 12 hodinách a byla též zrušena povinnost vysílat dvoumužové hlídky, což umožnila zejména zlepšená bezpečnostní situace. Demel se před zemským velitelem ohrazoval vůči tomuto překroucenému článku podávajícimu nesprávné informace. Občůzky byly totiž diktovány v pěti až devítihodinových intervalech, pokud ovšem zvláštní případy nevyžadovaly výjimku.

Důvody vedoucí k výše řečenému nařízení, jak vysvětluje okresní velitel, byly mnohé. Především se jednalo o stížnosti jak okresní správy politické, tak policejní komise v Karviné, upozorňující na skutečnost, že nebylo možné některé četnické stanice někdy i dva dny telefonicky kontaktovat, o čemž se osobně přesvědčil také sám Demel. Velitelé stanic se pak vymlouvali, že zvláště ženatí četníci měli po dlouhé občůzce den volna, proto na stanici byli často přítomni pouze oni sami, přičemž se stávalo, že museli odejít k případu.

Kratší pochůzky tak měly umožnit, aby byl na stanici vždy přítomen aspoň jeden četník. Okresní velitel dále poukazoval na malé obvody tamních četnických stanic vhodné ke kratším obchůzkám, což dávalo prostor jednak k pohodlnému vyřizování spisové agendy, jednak celkově prospívalo veřejné bezpečnosti vzhledem k častějšímu konání pochůzek a lepšímu soustředění samotných četníků, kteří se díky kratším intervalům „neulévají“ v hostincích nebo jinde. To samozřejmě nevyhovovalo některým četníkům, kteří raději vykazovali delší jednorázové obchůzky, aby jim zbylo více volných dnů. Zemský velitel zmíněný postup okresního velitele schválil a doporučil v duchu výše uvedeného nařízení na tendenčně zbarvený článek nereagovat.¹⁹⁰

Horká nacionální půda ve Slezsku byla prostorem, kde se sledovalo nejen dobré chování jednotlivých četníků, ale i jejich vlastenecké jednání, zejména nadřízené složky si přály u svých mužů vidět správný patriotismus v československém duchu. Velkou nepříjemnost si v uvedeném ohledu způsobil kapitán František Málek sloužící u ČO Opava I, neboť v den státního svátku 28. října 1925 nebyla ani v domě, kde bydlel, ani v budově, kterou vlastnil, vyvěšena státní vlajka. Jmenovaný se vymlouval v prvním ohledu na majitelku domu, která prapor dosud nepořídila, v druhém případě zase poukazoval na to, že mu někdo odcizil k tomu potřebnou žerd'.

Zemský velitel Šustr byl na celou kauzu upozorněn ředitelem státní policie v Opavě a reagoval přípisem, v němž zdůraznil, že nedostatek vlasteneckého citu je velkým prohřeškem. Kapitánovy argumenty považoval vesměs za vytáčky, neboť bylo dle jeho názoru možné alespoň vyzdobit okna praporky nebo se o dekoraci postarat ještě během samotného svátečního dne. V konečném důsledku pak navrhnul

¹⁹⁰ NA, GVČ, kart. 21, sign. 346 dův./26.

GVČ, aby byl dotyčný penzionován.¹⁹¹ Generální velitel Vyčítal ovšem ponechal konečné rozhodnutí o Málkově osudu na Šustrovi, který nakonec dotyčného pouze poučil, aby byl opatrnější.¹⁹²

Výše rozvedená kauza dokládá jeden velmi důležitý aspekt – stejně jako odborný výcvik byla pro četnické mužstvo svrchovaně důležitá mravní a ideologická výchova, čehož si byl dobře vědom již první popřevratový zemský velitel ve Slezsku Karel Vyčítal žádající GVČ 22. července 1919 v naznačeném směru o poučení, jak postupovat při vzdělávání mužstva, které dosud probíhalo „v těch samých kolejích jako za bývalého režimu“. Po odborné stránce nebylo potřeba přílišných změn, nicméně, jak deklaroval prezident Masaryk, nevyhnutelná byla „národní převýchova“. Vyčítal upozorňoval, že armáda v tomto směru již vyvíjí ve svých řadách značnou vlastenecky-propagandistickou činnost, zatímco „odrakouštění“ četnictva postupuje dosti pomalu. Příčinu uvedeného jevu zemský velitel spatřoval především v té okolnosti, že kvůli intenzitě odborného výcviku zbývalo málo času na mravní výchovu. Podle jeho mínění bylo nutno vzdělávat četníky bez ohledu na národnost v dějinách českého státu a jeho kultury. On sám při inspekčních cestách v tomto duchu přednášel podřízenému mužstvu. Generální velitel četnictva generál Jan Řezáč se ve své odpovědi vyjádřil, že mravní výchova spadá do působnosti zemského velitele, přičemž „zásady projevené jsou správné a jest nutno se dle nich řídit“.¹⁹³

Jak vyplývá z výše popsaných ilustračních příkladů, vnitřní agenda ZČV pro Slezsko byla nesmírně rozsáhlá a zabývala se celou řadou otázek, jejichž základní souhrn jsme nastínili. Nejedná se však o vyčerpávající přehled, neboť se dá hovořit

¹⁹¹ V minulosti byl jmenovaný již uchráněn jedné restriktce, když se zohlednil jak jeho český původ, tak nezaopatřenost jeho dvou dětí.

¹⁹² NA, GVČ, kart. 19, sign. 555 dův./1925.

¹⁹³ NA, GVČ, kart. 2.

o dalších dílčích aspektech, kterým jsme nevěnovali pozornost nebo pro které už zkrátka buďto nezbyl prostor, nebo chyběly dostatečné pramenné podklady. (Jedná se kupříkladu o vztahy státní či obecní policie a četnictva nebo ubytovací potíže.) Chceme-li však shrnout dosavadní poznání a vytyčit specifické rysy charakterizující vnitřní fungování ZČV pro Slezsko, pak se musíme zastavit především u jazykové a národnostní problematiky odvíjející se od silného německého zastoupení v řadách příslušníků ZČV. Na jednu stranu se sice jedná o rys typický pro pohraniční oblasti ČSR, nicméně vzhledem k malé rozloze ZČV šlo o závažný problém, k němuž stáčeli pozornost všichni slezští zemští velitelé a se kterým souvisela celá škála dalších záležitostí jako nedostatek kvalifikovaného a českojazyčného mužstva, stejně jako otázky vzdělávání, penzionování či překládání příslušníků četnického sboru.

Část 2: Bezpečnostně-politické otázky

K činnosti československého četnictva v rámci těšínského konfliktu (1918–1920)

První československá republika, postavená na troskách rakousko-uherské monarchie, nevznikala nikterak jednoduchým způsobem. Územní peripetie provázely mladý stát ještě dlouhou dobu po oficiálním datu jeho vzniku. Především německé, maďarské a polské obyvatelstvo, mnohdy podporované ze svých „domovských států“, nebylo ochotné smířit se s existencí uvedeného útvaru, a tak docházelo ke konfliktům, které se často řešily za pomoci ozbrojených složek. Zajistit státní teritorium a hranice se tak stalo prvořadým cílem vládních orgánů.

Slezsko se v popřevratové době potýkalo z národnostního a územního hlediska hned se dvěma zásadními problémy. Jednak se projevil iredentistické snahy německého obyvatelstva vyjádřené zrodem Sudetenlandu, jednak tady byly polské aktivity směřující k odtržení historického Těšínska a jeho připojení k obnovenému Polsku. Obě záležitosti se samozřejmě úzce dotýkaly činnosti četnictva, k jehož prvořadým úkolům patřilo podílet se zajišťování státních hranic a teritoria, přičemž řešilo bezpečnostní otázky s tím spojené, neboť bylo nutné postarat se též o ochranu tamního obyvatelstva.

Pomineme-li otázku Němců ve Slezsku, které se budeme věnovat v následující kapitole, zaměříme se nyní pouze na aktivity četnictva v rámci československo-polského sporu o Těšínsko. Jak již bylo naznačeno, česká stejně jako polská strana si nárokovaly vládu nad celým územím Těšínského Slezska, přičemž každá z nich od října roku 1918 vykonávala správu nad částí uvedeného regionu. Za účelem řešení sporných otázek se proto konaly v prvním listopadovém týdnu oboustranné schůzky v Orlové a pak Polské Ostravě. Výsledkem jednání se stala dohoda o prozatímním

rozdělení správy a kompetencí podle české či polské převahy v obecních zastupitelstvech.¹⁹⁴

Pod polskou vládou se tak ocitl těšínský a bílský okres, česká strana získala frýdecký okres. Fryštátský okres byl rozdělen podle toho, zda se jednalo o obce s českou, nebo polskou správou.¹⁹⁵ Zmíněné rozčlenění se výrazně dotýkalo kompetencí ZČV pro Slezsko. Zemský velitel Vyčítal objasňoval danou situaci v relaci do Prahy 7. listopadu 1918: „Veškeré četnické stanice, které nyní v části polské leží, jsou v té zvláštní situaci, že administrativně podléhají zemskému velitelství četnictva v Opavě, v každém jiném ohledu jsou však podřízeny úřadům polským a i vojensky jsou závislé od velitele národního vojska polského, generálmajora Alexandrowicze v Těšíně“.

Vyčítal upozorňoval GVC s ohledem k výše řečeným podmínkám na tendence jednotlivých četníků, kteří nechtěli sloužit v polských oblastech a žádali o přeložení na českou stranu. Vyčítal mínil, že by nebylo dobré ihned české četnictvo stahovat z těchto území. Nelze totiž vyloučit jejich znovuzískání. Dotázal se proto GVC, zda má ony muže nechat v oblastech podléhajícím Polákům „vzdor všem nepříjemnostem, mnohdy i příkořím, které z tohoto stavu věcí pro mé mužstvo vyplývají“, anebo zda má dotyčné četníky stáhnout k zesílení stanic na našem území. GVC obratem nařídilo, aby mužstvo zůstalo na místě do vyřízení celé záležitosti a ustoupilo jen násilí.¹⁹⁶

Výše zmíněný protokol podepsaný 5. listopadu v Polské Ostravě počítal s brzkým definitivním dořešením celého problému, ať už v podobě dohody československé a polské vlády, nebo zásahem dohodových mocností. Situace však

¹⁹⁴ GAWRECKÁ, Marie: *Politické poměry*, s. 73.

¹⁹⁵ GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 28–29.

¹⁹⁶ NA, GVC, kart. 46.

zůstala otevřená a navíc se množily národnostně motivované střety.¹⁹⁷ Od poloviny listopadu se na české straně objevovaly požadavky, aby bylo sporné území obsazeno dohodovým vojskem. Situace nakonec vyústila v čsl. vojenskou akci, jež vstoupila do historie pod názvem sedmidenní válka.

Celý podnik proběhl za asistence četnictva, jehož zástupci se účastnili též porad předcházejících konfliktu, a to například 7. ledna 1919 v Opavě za účasti policie, armády a slezské zemské vlády.¹⁹⁸ Vzhledem k úspěšnému postupu čsl. vojska byl 23. ledna 1919 veškerým četnickým formacím získaného území rozeslán rozkaz v německém a polském jazyce vyhlášením podřízenost všech stanic tamnímu ZČV. Pod hrozbou ztráty platu a nároku na přijetí do četnictva československého státu nesměl nikdo přijímat rozkazy jak cizích vlád, tak cizích četnických velitelství.¹⁹⁹

S podřízením všech četnických stanic fryštátského a těšínského politického okresu ZČV pro Slezsko ovšem vyvstaly první potíže, o kterých informoval Vyčítal Prahu 1. února 1919. Četnické stanice na uvedeném území totiž až na malé výjimky měly ve svém stavu pouze jednoho, nejvýše dva četníky z povolání. Ostatní mužstvo těchto stanic pocházelo z četnických asistencí,²⁰⁰ které se rozprchly při postupu čsl. vojska. Veškeré stanice zmíněných okresů byly proto v danou chvíli velice slabě obsazeny. S ohledem na bezpečnostní poměry panovala snaha je brzy přiměřeně doplnit. Za tímto účelem bylo sice ihned přiděleno 45 četníků z ČO v Krnově, další rozmnožení ovšem bylo i nadále potřeba.

¹⁹⁷ BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 37.

¹⁹⁸ NOWAK, Krzysztof a kol.: *První nezávislost*. Cieszyn 2008, s. 74.

¹⁹⁹ NA, GVC, kart. 47, sign. 256/19.

²⁰⁰ V případech četnických asistencí se jednalo o oddíl četníků posbíraný většinou dle potřeby z různých četnických stanic a vyslaný k plnění nějakého úkolu, obvykle k udržení pořádku na krizovém místě nebo k rekvizicím.

Zemský velitel Vyčítal si v danou chvíli celkově stěžoval na nedostatek jak četnického mužstva z povolání, tak výpomocných četníků. Mezi výpomocné četníky navíc nebylo možné zatím přijímat Poláky, ačkoli Čechů se ke službě hlásilo jen velice málo. Vyčítal se proto domníval, že jediným východiskem ze situace by bylo upotřebit aspiranty pro četnickou službu německé národnosti. Samozřejmě by muselo jít o osoby kvalifikované a češtiny aspoň slovem znalé. Jelikož však podmínkou pro přijetí výpomocných četníků byla čsl. národnost, žádal v tomto ohledu o výjimku. Bohužel odpověď GVC v dané záležitosti není známa.²⁰¹

Přes úspěch vojenské akce na konci ledna 1919 došlo nakonec na diplomatickém poli k rozhodnutí stáhnout čsl. vojska z části obsazeného území. Stalo se tak na základě Pařížského protokolu z 3. února 1919. Byla vytvořena demarkační linie probíhající jak na československé,²⁰² tak polské straně.²⁰³ Mezi oběma čarami se vytyčilo asi pětikilometrové neutrální pásmo. Čsl. vojsko se muselo 25. února 1919 stáhnout za určenou demarkační linii.²⁰⁴

Vyjednávací průtahy způsobily, že definitivní rozkaz k ustoupení přišel na poslední chvíli, což přineslo těžkosti nejen evakuující se armádě, ale také četnictvu. Jakým způsobem zmíněná akce probíhala, poměrně dobře vykresluje relace zemského velitele z téhož dne, kde si stěžuje generálnímu veliteli, že nebyl, ač o to před časem žádal, vojenským inspektorátem včas vyrozuměn o změně v demarkační linii ve Východním Slezsku, ke které nyní došlo. Teprve v 10 h dopoledne jej telefonicky upozornil okresní četnický velitel v Těšíně, proto byly následně

²⁰¹ NA, GVC, kart. 47.

²⁰² Čára probíhala od Bohumína přes Záblatí, Porubu, Doubravu a Louky podél řeky Olše k Těšínu, pak směrem k Dolnímu Žukovu, Ropicím, Neborům, Milíkovu a končila poblíž Mostů u Jablunkova. (BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 80.)

²⁰³ Linie vedla od Skřečoně přes Polskou Lutyň, Darkov, nádraží Těšín a Trinec podél železniční trati až k hranicím Slovenska. (Tamtéž, s. 80.)

²⁰⁴ Tamtéž, s. 80.

uvědomeny jen telefonicky dostupné četnické stanice. První četníci, kteří „na smrt znavení“ přibyli ve 2 h odpoledne z Východního Slezska, tak „hlásili, že se mohli jen útěkem před surovými útoky rozjitřených šovinických davů polských zachrániti“.

Celkově při náhlém a překotném ústupu četnictva došlo ke ztrátám na erárním materiálu i mužstvu. Navíc celý těšínský okres zůstal v důsledku těchto událostí během následující noci bez přítomnosti jakýchkoli bezpečnostních orgánů. Vyčítal tedy žádal GVC o intervenci na příslušných místech ve věci včasného informování četnictva vojenskými orgány v bezpečnostních záležitostech. Generální velitel ale ve své odpovědi zemského velitele odkázal na zemskou vládu.²⁰⁵

Vyčítal reagoval hlášením z 3. března, přičemž upozornil na to, že byl se zemskou vládou ve spojení, nicméně správce zemské vlády pobýval v kritickém čase v Těšíně, kde vyjednával s dohodovou komisí, čímž byl natolik zaměstnán, že nebylo možné se s ním spojit. Ani prezidiální kancelář zemské vlády nebyla informována, tudíž byl zemský velitel nucen jednat samostatně. Celou kauzu nakonec sám Vyčítal shrnul konstatováním, že posunutí demarkační linie bylo nařízeno tak velmi náhle a neočekávaně, že se tím výše popsané zmatky vlastně vysvětlují, což mu při odesílání první zprávy známo nebylo.²⁰⁶

Podívejme se nyní pro ilustraci, jak probíhaly zmiňované přesuny četnictva v obvodu ČO v Polské Ostravě.²⁰⁷ V několika případech zde totiž nastaly komplikace, jelikož ne všechny četnické stanice splnily nařízení o ústupu, jak bylo očekáváno. Stanice Žibřidovice s místostrážmistry Kubou, Krumpholzem a Alexem

²⁰⁵ Dle služební instrukce bylo četnictvo v bezpečnostních otázkách podřízeno rozhodnutím zemské vlády.

²⁰⁶ NA, GVC, kart. 47, sign. 695/19.

²⁰⁷ Pro oblast Těšínska a Karvinska ostatně podrobnou rekonstrukci událostí znemožňuje výrazně horší stav pramenné základny na regionální úrovni.

neuposlechla a zůstala na místě. Jediný z přítomných, četník na zkoušku Ohnheiser, odešel z vlastního popudu, když viděl, jak čsl. vojsko ustupuje do Opavy.

Stanice Darkov se sama přestěhovala na polskou stranu. Stanice Louky ohrožovaná Poláky se krátce na to přesunula do Slezské Ostravy. Stanice Skřečoň zanechala pro změnu všechno vybavení na místě. Tříčlenné osazenstvo stanice Velké Kunčice odešlo ještě dříve, než obdrželo rozkaz o ústupu, takže tamní zařízení rovněž padlo do rukou Poláků, u nichž z vlastní vůle zůstal i strážmistr Slisz.

Při výše zmíněných přesunech se ukázali výpomocní četníci „přihlásivší se po našem dřívějším obsazení do našich služeb“ jako velmi nespolehliví. Konkrétně ze stanic Sovinec a Jáma Barbora přešli k Polákům vždy dva muži. Osazenstvo stanic Skřečoň a Německá Lutyně vůbec neustoupilo. Z naznačených důvodů bylo od velitelství v Moravské Ostravě vyžádáno 15 četníků a zasláno na Karvinsko do doby, než došlo k přidělení 30 mužů od ZČV pro Slezsko.²⁰⁸

Jak vidno, při ústupu četnictva za demarkační linii se vyskytly případy neuposlechnutí daného rozkazu. Zajímavou dohru měl případ stanice v Žibřidovicích. Strážmistr Václav Kuba totiž v srpnu téhož roku prosil MV o znovupřijetí k četnictvu, a to dopisem, ve kterém objasňoval celý případ ze svého úhlu pohledu.

Dotyčný sloužil na četnické stanici v Žibřidovicích (okres Fryštát) od roku 1914. V době převratu zůstal na svém místě, přestože obec obsadili polští vojáci, a dále konal službu, neboť doufal, že brzy dojde k opětovnému obsazení oblasti čsl. vojskem. To se skutečně stalo dne 26. ledna, jmenovaný tedy dále sloužil, a to až do 26. února, kdy stanici opět zabrali Poláci. Kuba byl spolu s velitelem stanice a ještě jedním četníkem jakožto čsl. příslušník zatčen a následně uvězněn v Těšíně. Trestní

²⁰⁸ ZAO, ČOSO, Památník.

řízení zavedené proti oběma četníkům však bylo pro nedostatek důkazů zastaveno a došlo k jejich propuštění v dubnu téhož roku. Dotyční se následně hlásili u ZČV v Opavě, kde se dozvěděli, že byli ze stavu tamního četnictva propuštěni, poněvadž se údajně přihlásili k polskému četnictvu.

Jmenovaný se při obhajobě svého chování odvolával na svou řádnou službu na vojně u českého pluku, následně pak u četnictva. Hovořil také o smůle, že byl zařazen na stanici, která třikrát měnila majitele, přičemž on byl toho názoru, že Žibřidovice patří k Československé republice a té také musí připadnout. Kuba sice doufal, že opětným obsazením Žibřidovic čsl. vojskem by se celá záležitost vyjasnila, jelikož však v tomto ohledu nedošlo k pokroku, rád by případným vyšetřením události očistil své jméno a nastoupil zpátky k četnictvu. Uvedená touha dotyčného byla podmíněna jeho vlastní hmotnou nouzí, jelikož podle vlastního tvrzení během věznění v Těšíně přišel o všechnen majetek, přičemž se mu nepodařilo ani najít jinou práci, v důsledku čehož zůstal odkázán na své nezamožné příbuzné.

Zemský velitel se pochopitelně k dané žádosti vyjádřil, a to 5. října 1919. Uváděl, že četnická stanice v Žibřidovicích měla být dle rozkazu velitele ČO v Polské Ostravě vyklizena nejpozději do 26. února 1919 do pěti hodin ráno. Mužstvo bylo dále instruováno soustředit se na četnické stanici v Bohumíně. Ze čtyřčlenného osazenstva stanice uposlechl rozkazu jen četník na zkoušku Ohnheiser, ostatní byli zatčeni a věznění Poláky. Takové případy, jak konstatuje Vyčítal, se v oné době velmi množily a přinášely s sebou zejména materiální ztráty (výzbroj apod.). Proto ZČV vydalo ještě před odchodem čsl. vojska nařízení, kterým varovalo jak před vstupem do služeb polského státu, tak před neuposlechnutím rozkazu k odchodu a hrozilo možným propuštěním ze svazu čsl. četnictva.

Když se dotyční po propuštění hlásili u ZČV, bylo jim sděleno, že bude proti nim zavedeno soudní vyšetřování, aby se zjistilo, proč neuposlechli rozkazu. Konání zmíněného soudu se ovšem všichni zřekli, patrně z obav o výsledek, jak mínil Vyčítal. Kuba v tomto bodě argumentoval krátkou lhůtou na rozmyšlenou a špatným psychickým stavem v důsledku věznění. Možnost znovupřijetí k četnictvu, jak podotkl zemský velitel, tedy nebyla využita, připustil však, že MV může v dané záležitosti zaujmout jiné stanovisko.²⁰⁹ Žádal proto, aby byl Kuba eventuelně zařazen k jinému velitelství; poněvadž ve Slezsku byl celý případ poměrně znám, utrpěla by Kubovou případnou přítomností kázeň mužstva a autorita velitelství.²¹⁰ Další průběh kauzy není znám.

S vytvořením demarkační linie vyvstala potřeba jejího střežení spadající nejen na bedra armády, ale i četnictva. Zajímavé informace k uvedené problematice uvádí tehdejší zemský velitel Vyčítal ve svém krátkém pamětním rukopisu.

Již 8. února 1919 ZČV doporučilo „hlavní váhu klásti na střežení říšsko-německých hranic a demarkační linie ve východním Slezsku a teprve v druhé řadě na střežení jižní hranice“. Návrh byl zdůvodněn tím, že „nejvíce letáků obsahu bolševického z Německa a oné části východního Slezska pochází, která obsazena jest posud Poláky“. Kromě toho bylo známo, že z uvedených oblastí překročilo československé hranice několik „našemu státu nebezpečných agentů a emisarů“. Uvažovalo se také o navýšení personálních stavů pohraničních četnických stanic, jichž bylo celkem 41 (32 na německé hranici, 5 na demarkační linii a 3 na jižní

²⁰⁹ Generální velitel přikázal, aby tato záležitost byla objasněna soudním vyšetřováním a aby proti výše jmenovaným bylo učiněno ze strany ZČV v Opavě trestní oznámení u příslušného vojenského zástupce. MV s tímto krokem souhlasilo a žádalo oznámení výsledku. (NA, GVCČ, kart. 47, sign. 3379/19.)

²¹⁰ Tamtéž, sign. 3379/19.

hranici Slezska). Jelikož by k tomu bylo zapotřebí celkem 165 četníků na zkoušku, zemský velitel Vyčítal na schválení uvedeného návrhu příliš nespolehal.²¹¹

Vážný problém pro četníky představovalo „tak zv. neutrální pásmo, kde se shromažďovali četní zločinci“. Snahy o koordinaci bezpečnostní práce v neutrálním pásmu s polskými ozbrojenými složkami ztroskotaly podle Vyčítalova mínění z toho důvodu, že čsl. četnictvu nebyly „dány dostatečné záruky vojenských polských velitelství, které by našim četníkům zajišťovaly bezpečný výkon jejich služby ve zmíněném pásmu“. Kromě toho Vyčítal uvedl, že polská armáda „neměla své podřízené tenkrát tak daleko v moci“, aby se zabránilo občasným přestřelkám polských vojáků s četnictvem.²¹² Další problém představovalo šíření nemocí v neutrálním pásmu.²¹³ Teprve když se ujala dohodová komise vlády na území plebiscitním, nastala náprava v tomto směru.“²¹⁴

S výše uvedeným tvrzením zemského velitele ohledně bezpečnostní služby v neutrálním pásmu poněkud koliduje záznam v Památníku ČO Slezská Ostrava, dle něhož došlo v listopadu 1919 k vyjednávání mezi českými a polskými úřady v Loukách, Polské Lutyni a ve Skřečoni, což vedlo k úpravě bezpečnostní služby v neutrálním pásmu při součinnosti jak českého, tak polského četnictva.²¹⁵

Celková situace na Těšínsku se od únorových událostí roku 1919 stále vyhrcovala. Dohoda se ztrácela v nedohlednu, neboť Poláci nehodlali ustoupit ze svých maximalistických požadavků a čsl. strana nechtěla přijít o celé sporné území. V obou částech rozdělené oblasti proto také houstlo napětí, více na úseku pod čsl.

²¹¹ NA, GVC, kart. 1.

²¹² NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 6–7.

²¹³ V neutrálním pásmu se již během léta, zvláště ale na podzim 1919 šířily neštovice zavlečené z Polska. Jelikož zde nebyla respektována nařízení ani polských, ani českých úřadů, hrozilo nebezpečí, že se neštovice dále rozšíří v českém záboru. (ZAO, ČOSO, Památník.)

²¹⁴ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 7–8.

²¹⁵ ZAO, ČOSO, Památník.

správou. Množily se ozbrojené incidenty na demarkační čáře. Léto roku 1919 tedy přineslo hlubokou krizi vzájemných vztahů.²¹⁶ O opakujících se přestřelkách na demarkační linii v uvedeném období svědčí rovněž zápis v již zmiňovaném památníku, kde se uvádí, že tyto incidenty se obešly bez valné škody.²¹⁷

Panující neklid se projevoval rovněž mezi dělnictvem. Dne 28. srpna došlo k rozšíření falešné zprávy o rozhodnutí pařížské mírové konference v otázce Těšínska v neprospěch ČSR. Uvedená informace vyvolala hotové pozdvižení a protesty českého obyvatelstva. Jak informuje hlášení četnické stanice v Orlové, tamní odbory a politické strany se obratem rozhodly podpořit zmíněný nepokoj zastavením veškeré práce, což se také stalo. Horníci zdejší Hlavní jámy zahájili stávkou při odpolední směně, načež následovaly další závody, takže vypukla všeobecná stávka v ostravsko-karvinském uhelném revíru. Téhož dne se konal na náměstí v Orlové tábor lidu za účasti asi 15 000 osob. Byla zde přijata a do Prahy deputací odeslána rezoluce odmítající ustoupit Polákům byt' jen o píď. Dělnictvo se usneslo stávkovat až do konečného rozhodnutí mírové konference o Těšínsku, samozřejmě ve prospěch Československa.²¹⁸

Situace se dle četnických relací v dané chvíli jevila velmi povážlivě, „neboť všichni horníci jakož i ostatní obecnstvo se usneslo, po případě i použití zbraní, ku potření všeho co se usiluje o připojení Těšínského Slezska k Polsku“.²¹⁹ Všeobecná stávka ovšem trvala jen krátce, už 31. srpna se sešel opět tábor lidu v Orlové, kde bylo rozhodnuto od 1. září nastoupit zpátky do práce s tím, že musí být učiněno konečné rozhodnutí o Těšínsku, a to do 12 dnů, jinak se hrozilo vypuknutím

²¹⁶ BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 86.

²¹⁷ ZAO, ČOSO, Památník.

²¹⁸ NA, GVC, kart. 48, sign. 2933.

²¹⁹ Tamtéž, sign. 2923.

generální stávky.²²⁰ Za pozornost stojí v tomto ohledu také informace, upozorňující že solidárně s Čechy se ohledně Těšínska vyslovilo německé obyvatelstvo.²²¹ Dále bylo usneseno, že uhlí vytěžené v období oněch 12 dní nesmí být v žádném případě dodáváno mimo oblast čsl. republiky.²²² Objevily se též požadavky na zesílení branné moci na demarkační linii.²²³

Četnické stanice v oblasti ostravsko-karvinského uhelného revíru pečlivě zaznamenaly počátek, průběh i konec stávek na jednotlivých jamách, aby ve svých relacích informovaly nejen vlastní nadřízené orgány včetně MV, ale i například slezskou zemskou vládu, okresní hejtmanství nebo Policejní komisařství v Moravské Ostravě. Probíhající nepokoje totiž vyžadovaly opravdu řádnou pozornost a v četnických zprávách se nezdá, že by se objevila obava z možného propuknutí ozbrojených násilností. Všeobecná stávka však nakonec proběhla víceméně poklidně, a to i v případech, kdy nebylo na některých dolech umožněno pracovat polskému hornictvu, které pochopitelně s protestní akcí nesympatizovalo.²²⁴

Konečné rozhodnutí o Těšínsku sice nepadlo ve výše uvedené lhůtě, přesto byl učiněn významný krok k řešení celého problému. Návodem pro konečné uspořádání se měl stát plebiscit uskutečněný na celém území Těšínska, jehož podmínky byly schváleny 22. září 1919. Úkolem dohlížet na jeho správné provedení byla pověřena

²²⁰ Tamtéž, sign. 2974/19.

²²¹ Gawrecki uvádí, že z politického hlediska se Němci přikláněli k neutralizaci území, nebo v druhém případě jeho nedělitelnosti a autonomii. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 58.). Specifickou skupinou byli tzv. Šlonzáci, stoupenci Slezské lidové strany, vedené Josefem Koždoněm, propagujícím tezi, že Slezané mluví polsky, ale kulturu mají německou, a zároveň odmítajícím jakoukoliv spolupráci s polskými stranami. (GAŚSIOR, Grzegorz (ed.): *Zaolzi*, s. 46.)

²²² NA, GVČ, kart. 48, sign. 2963/19. Další tábor lidu v Orlové se konal záhy 10. září 1919. Bylo to shodou okolností v den, kdy Beneš vystoupil v Paříži s požadavkem plebiscitu. Opět se zde připomněla ona lhůta 12 dnů, nicméně s dalším táborem lidu se mělo počkat na návrat delegátů z Paříže. Podobných akcí se tehdy konala celá řada. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 44.)

²²³ NA, GVČ, kart. 48, sign. 3001/19.

²²⁴ Stávkovaly pochopitelně i polské hornické odborové organizace, které si takto chtěly vynutit dodávky uhlí do Polska nebo stažení čsl. vojska z revíru. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 40.). Aktivitám dělnictva věnuje pochopitelně velkou pozornost studie Jaroslava Valenty (VALENTA, Jaroslav: *Česko-polské vztahy*.)

mezinárodní plebiscitní komise se sídlem v Těšíně.²²⁵ Jí podléhaly československá (v Moravské Ostravě) a polská (v Těšíně) plebiscitní komise.²²⁶

Na podzim 1919 tedy započaly přípravy pro plebiscit na Těšínsku. Uvedený krok měl obrovský dopad na působení četnictva v oblasti, což zdůraznil ve svých vzpomínkách sám tehdejší zemský velitel Vyčítal, když se vyjádřil, že „po celou dobu plebiscitu na Těšínsku kladeny byly na čs. četnictvo zvýšené požadavky“.²²⁷

Vyčítal v relaci z 29. září 1919 poukazoval na situaci komise pro plebiscit,²²⁸ která „pracuje teprve asi 14 dnů a již nyní se ukázala nevyhnutelná potřeba řešení různých otázek služby bezpečnostní a četnictva na Těšínsku se týkající“. Bezpečnostní záležitosti komise řešila na poradách, na něž byl obvykle zván Vyčítalův zástupce. Sám zemský velitel se od 22. do 25. září 1919 zúčastnil několika rozhovorů, na jejichž základě doporučil, „aby jeden starší s poměry místními a osobními (...) obeznalý četnický správní důstojník dlel po čas lidového hlasování na Těšínsku“ jako styčný důstojník u komise v Ostravě.

Bylo otázkou, kdo se této zodpovědné funkce ujme, neboť zemský velitel vykonával řadu jiných povinností, a proto se nemohl dlouhodobě zdržovat v Ostravě. V úvahu přicházel velitel ČO v Polské Ostravě kapitán Fridolín Stuchlík, ale jeho závazky se ukázaly jako nemalé vzhledem k tomu, že velel 270 mužům a pobýval nezdřídka služebně mimo Ostravu. Dále se v této souvislosti hovořilo o veliteli těšínského oddělení kapitánovi Steinböckovi, který ovšem „nemohl býti vzat v úvahu, protože neovládá jazyk český v té míře, aby se mohl různých těch porad (...)“

²²⁵ Komise disponovala velmi rozsáhlými pravomocemi: mohla například rušit nebo měnit platné zákony a nařízení. (BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 88.)

²²⁶ Tamtéž, s. 88.

²²⁷ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 13.

²²⁸ Na Těšínsku se všechny zainteresované strany začaly připravovat na plebiscit ještě před jeho vyhlášením. V polovině září 1919 vznikla v Polské Ostravě česká plebiscitní komise v čele se slezským zemským prezidentem J. Šrámkem. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 46.)

s úspěchem zúčastniti“. Jako nejvhodnější kandidát na post styčného důstojníka se tedy ukázal velitel oddělení č. 6 v Moravské Ostravě major Adolf Bauer, „který působí již vícero roků na Ostravsku (...) a vzhledem na jeho dlouholetou zkušenost ve službě bezpečnostní i jeho hodnostní pořadí velice dobře by se uplatniti mohl co stálá spojka“ mezi plebiscitní komisí a ZČV.

Návrh zemského velitele byl realizován, menší komplikace však nastala s tím, že Bauer byl podřízen ZČV pro Moravu se sídlem v Brně. Vyčítal proto požadoval jeho dočasné podřízení slezskému velitelství (pouze v záležitostech týkajících se plebiscitu) s tím, že by Bauer nadále vedl ČO v Moravské Ostravě. Zároveň by ovšem byl „stálým expertem v záležitostech četnictva se týkajících při komisi pro plebiscit na Těšínsku v polské Ostravě“. Po dobu plebiscitu by dotyčný nesměl opustit Ostravu. Jmenování Bauera, který byl německé národnosti, do funkce styčného důstojníka mělo zároveň částečně upokojit německou menšinu.²²⁹

Vedle československé a polské plebiscitní komise fungovaly též okresní plebiscitní komise rozmístěné dle jednotlivých soudních okresů nebo místní plebiscitní komise dle jednotlivých obcí.²³⁰ O jejich ne právě ideálních vztazích s četnictvem, zejména v obcích, vypovídá zápis v Památníku ČO v Polské Ostravě. Plebiscitní výbory údajně „na mnohých místech svou činnost soustřeďovaly na osočování četnictva, což způsobilo častá nedorozumění. Tyto plebiscitní výbory snažily se vykázati svůj význam tím, že dodávaly zprávy od svých důvěrníků, které často veliké znepokojování způsobily a pravidelně se nezakládaly na pravdě“.²³¹

²²⁹ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 14.

²³⁰ Úkolem těchto komisí v čsl. záboru byla propaganda pro čsl. republiku prostřednictvím přednášek, tisku, divadel atd. (PELC, Ferdinand: *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy* (dále jen *O Těšínsko*). Slezská Ostrava 1928, s. 106.)

²³¹ ZAO, ČOSO, Památník.

S plebiscitem úzce souvisel rozkaz MV ze 4. listopadu 1919 adresovaný jednak GVC, jednak všem ZČV, jenž sledoval účast četnictva na plebiscitním hlasování. Dle tohoto nařízení bylo veškeré četnické mužstvo včetně jak četníků na zkoušku, tak četníků výpomocných či náhradních a dále přidělené vojenské mužstvo příslušející domovským právem na Těšínsko (pokud toto domovské právo mělo již 1. srpna 1914)²³² ihned dočasně odkomandováno k ZČV pro Slezsko, aby se mohlo účastnit plebiscitu. Zmínění četníci byli následně zařazeni na území, kam příslušeli. Pokud uvedený krok neumožňovala například poloha domovské obce na území obsazeném Poláky, měli být četníci na pokyn odesláni na dovolenou do svých domovských obcí. Citovaný rozkaz nebral zřetele na zvláštní okolnosti a týkal se rovněž důstojníků, kteří tak museli být připraveni odejít na příslušný pokyn do dané oblasti na dovolenou.²³³

Dále byly s ohledem na bezpečnostní situaci ve Slezské Ostravě, Orlové, Karviné, Horní Suché a Skřečoni zřízeny četnické zálohy. K tomu ZČV využilo gážisty přidělené od z jiných částí republiky. Tito muži většinou odcházeli na Těšínsko s přesvědčením, že se plebiscit odbude v několika týdnech, ale v okamžiku, kdy se celá záležitost protahovala, množily se žádosti o vystřídání, a to zejména od ženatých příslušníků, kteří se pochopitelně chtěli co nejdříve vrátit zpět za svými rodinami. K výměně docházelo postupně, jakmile kmenové ZČV poslalo náhradu. Odchod pak nebyl povolen těm četníkům, kteří byli na Těšínsko přiděleni, aby se jako tam místně příslušní zúčastnili hlasování.²³⁴

²³² Podmínkou pro získání hlasovacího práva v plebiscitu bylo domovské právo voliče v oblasti Těšínska k uvedenému datu.

²³³ Národní archiv, fond Zemské četnické velitelství Praha, kart. 88. Jednalo se o mimořádné opatření v rozporu s běžnou četnickou praxí, která dbala na to, aby četníci nesloužili v místech, odkud pocházeli, aby nedocházelo ke střetům zájmů v případech, do nichž byli zapojeni příbuzní a přátelé vyšetřujících četníků.

²³⁴ ZAO, ČOSO, Památník.

2. února 1920 převzala mezinárodní plebiscitní komise vládu v Těšínském Slezsku, načež rozhodla, že linie stanovená 3. února 1919 bude zachována jako administrativní rozmezí. Z polského pásma byla vytvořena východní a z českého západní prefektura. Jejich nejvyšší správní úředníci – Čech a Polák – byli podřízeni přímo komisi. Ze západní prefektury byla navíc vyčleněna oblast bývalého karvinského okresního hejtmanství utvořeného po čsl. vojenské akci, kterou chtěla mezispojenecká plebiscitní komise spravovat sama,²³⁵ přičemž ji předala do správy jí podrobené administrativní komisi (dohodová správní komise). Těmto orgánům bylo ve výsledku podřízeno četnictvo na daném území.²³⁶

Dalším nařízením mezinárodní plebiscitní komise byla stažena vojska obou soupeřících stran za hranice Těšínska. Stalo se tak na začátku února roku 1920 a místo nich přišly francouzské a italské jednotky. Dohodoví vojáci spolu s četnictvem tedy zodpovídali za klid a pořádek na sporném území.²³⁷ Poradcem prefekta při mezidohodové komisi v Těšíně byl 9. února 1920 jmenován nový zemský velitel pro Slezsko podplukovník Bohuslav Knobloch. Tuto úřední funkci vykonával vedle své činnosti zemského velitele.²³⁸

Dne 1. března 1920 bylo čsl. plebiscitní území na nátlak Poláků rozděleno mezi dvě četnická oddělení. První bylo označeno jako Četnické velitelství při mezinárodní správní komisi v Karviné, přičemž zahrnovalo 22 stanic z obvodů Bohumín, Karviná, Orlová a Dolní Suchá. Velením zde byl pověřen čerstvě povýšený podplukovník Bauer. Zbylé stanice připadly velitelství ČO ve Slezské Ostravě, jež měly jako nadřízený úřad prefekturu pro západní část východního Slezska v Těšíně.

²³⁵ GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 54.

²³⁶ NOWAK, Krzysztof a kol.: *První nezávislost*. Cieszyn 2008, s. 123.

²³⁷ BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablčka*, s. 93.

²³⁸ NA, GVČ, kart. 3, sign. 52 dův/20. Sám Knobloch však byl ve funkci zemského velitele již o pár týdnů později vystřídán Josefem Hammerem (viz přehled zemských velitelů v příloze).

Nebylo to ostatně poprvé, kdy mezinárodní plebiscitní komise uplatnila své rozhodovací pravomoci vůči četnictvu. Nařídila například, že stav čl. četnictva na Těšínsku nesmí být vyšší než 480 mužů pro obě oddělení. Uvedený pokyn se zřejmě zrealizoval na nátlak Poláků, „kteří chtěli svým soukmenovcům v našem záboru sjednati větší akční volnost“.²³⁹

Četnická otázka celkově vyvolávala značné spory. Poláci totiž žádali, aby četnictvo jak z české, tak polské strany bylo odvoláno a nahrazeno milicí, jež by byla sestavena z místních občanů. Předseda čl. plebiscitní komise Ferdinand Pelc ve svých vzpomínkách hodnotil zmíněný tlak Poláků jednoznačně – svým návrhem sledovali zejména odstranění četnictva v polských obcích českého záboru. Sestavením milice z místního, tedy polského obyvatelstva by se Poláci těchto obcí de facto zmocnili. Milice by tak podle Pelce nepochybně sloužila polským zájmům, jednalo by se vlastně o „veřejnou funkci nadané polské bojůvky“. Plebiscitní komise nakonec rozhodla, že bezpečnostní službu bude vykonávat četnictvo, a to v české části české, v polské oblasti polské.²⁴⁰

Na uvedené rozdělení výkonu moci se skutečně dbalo přinejmenším z čl. strany, jak dokládá případ ze Záblatí, jenž se odehrál 10. května 1920. Mezi tamním obyvatelstvem se řečeného dne rozšířila zpráva o přepadení občana Arnošta Dziergla, žijícího na samotě u hranic s Německou Lutyní, Poláky. Jmenovaný udal, že za ním domů přišli dva polští četníci ze Skřečoně s jedním civilistou a žádali, aby jim vydal zbraně. Jelikož tvrdil, že žádné nemá, provedli u něj domovní prohlídku. Poněvadž nic nenašli, chtěli jej údajně vzít s sebou. Dotyčný se jim však vzepřel a podařilo se mu poslat pro pomoc, před jejímž příchodem již byli oba polští četníci

²³⁹ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁴⁰ PELC, Ferdinand: *O Těšínsko*, s. 117–118.

pryč. O případu byla vzápětí vyrozuměna posádka francouzského vojska v Bohumině nádraží, která oznámila, že četnictvo ve Skřečoni bylo náležitě poučeno a doznalo, že domovní prohlídku provádělo, přičemž ovšem nemělo údajně v úmyslu dotyčného odvést.

Podplukovník Bauer v reakci na celou kauzu žádal, aby se prostřednictvím plnomocníka mezinárodní správní komise v Karviné zakročilo u mezinárodní plebiscitní komise v Těšíně v tom smyslu, aby polské četnictvo nevykonávalo službu na československém území.²⁴¹

Týdny a měsíce, které následovaly po vyhlášení plebiscitu, patří bezesporu k nejtemnějším obdobím v historii Těšínska. Zatímco politici stále vedli polemiky, kdo může a nemůže hlasovat či jak využít výsledky plebiscitu, sporné území zachvátily násilnosti a nepokoje.²⁴² A právě v centru tohoto dění se ocitly pořádkové složky, jejichž hlavním úkolem bylo zajistit v oblasti klid. Jednalo se o opravdu náročný úkol, jelikož také sami četníci se stávali nezdědka přímým terčem útoků. Podívejme se nyní na aktivity čsl. četnictva v daném období.

Četnictvo se podílelo kupříkladu na střežení demarkační linie,²⁴³ vyšetřovalo případy pašování – zejména lihovin,²⁴⁴ svítiv²⁴⁵ a jiného zboží či pátralo po příčinách

²⁴¹ Zemský archiv Opava (ZAO), fond Mezinárodní správní komise v Karviné (MSKK), kart. 1.

²⁴² BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 90.

²⁴³ Nebylo výjimkou, že často docházelo na demarkační linii k přestřelkám. Hlášení četnické stanice v Záblatí ze dne 24. května 1920 obecně konstatuje, že zejména v bohumínském obvodu se denně střídá z polské strany na českou, což samozřejmě ohrožuje bezpečnost. V Záblatí se tamní obyvatelé obávali vpádu Poláků, proto postavili vlastní noční hlídky doplněné četnictvem. Právě odtud byla ve dnech od 20. do 24. května 1920 hlášena mnohačetná střelba z polské strany, ohrožující hlídky. S uvedeným případem souvisí dvě poznámky v rámci četnické relace. Ta první doporučuje povolit vyzbrojení hlídek, aby se pak mohly bránit případnému útoku Poláků. Dále se dochází k závěru, že „na polské straně je zjevně mezi civilním obyvatelstvem nadbytek zbraní a nábojů“. (ZAO, MSKK, kart. 1.)

²⁴⁴ V lese mezi Orlovou a Polskou Lutyní došlo 10. února 1920 k přestřelce mezi četníky a neznámými pašeráky, kteří nelegálně přepravovali líh a střížní zboží. (Tamtéž, sign. 710.)

²⁴⁵ Příklad pašování byl četnictvem vyšetřován například v Rychvaldě v březnu 1920, kdy polští obyvatelé mezi své straníky v obci rozdávali petrolej, což mohlo v konečném důsledku vést k živelnému zákroku českého obyvatelstva, které se cítilo poškozeno s ohledem na skutečnost, že takto zásobená polská strana současně získávala příděly od čsl. státu. (Tamtéž, sign. 1148.)

požárů (v této době se nezdávka zvažovaly nacionální pohnutky případných pachatelů). K důležitým úkolům patřilo zabavování zbraní a střeliva, jež byly v držení občanů nebo se skladovaly na civilních místech. Tajné skladiště zbraní bylo nalezeno třeba v prostorách jedné polské školy v Bohumíně-Nádraží. Na základě kolujících zpráv se na místo vydala četnická hlídka za asistence dvou francouzských vojáků a policejního strážníka, přičemž odhalila na místě sedm dlouhých šavlí, dva bodáky a 20 kusů ostrých puškových nábojů. Tamní učitel samozřejmě před prohlídkou prchl.²⁴⁶

Dále četnictvo vyšetřovalo různé atentáty vůči veřejným činitelům, a to jak zdařené, tak nezdařené, jak dokládá kauza nepovedeného útoku na učitele, bývalého vojenského důstojníka a předsedu české místní plebiscitní komise Jana Kubečku z Prostřední Suché, který se odehrál dne 2. března 1920. V uvedeném případě selhal nastražený granát. Nedochovalo ovšem jen k útokům na osoby české národnosti, rovněž polští funkcionáři byli vystaveni nebezpečí. Důkazem budiž kauza z Doubravy ze dne 11. května 1920. Tehdy byl vhozen ruční granát do domu bývalého polského starosty Jana Guziura. K jeho explozi nakonec nedošlo.²⁴⁷

Snad nejdůležitějším úkolem četnictva bylo zasahovat při nejrůznějších sroceních lidu, k nimž docházelo v dané době často a dost živelně, povětšinou v reakci na aktuální události, ať už místního nebo regionálního charakteru. O nebezpečné momenty nebyla mnohdy nouze, jako například v Lazích 22. února 1920. Mužstvo místní stanice muselo zakročit během polského divadelního představení ve zdejší hostinci. Kolem budovy se totiž shromáždil dav 60 až 70 osob české národnosti s úmyslem představení přerušit. Téhož dne totiž již došlo

²⁴⁶ Tamtéž, sign. 1175.

²⁴⁷ Tamtéž, sign. 1182.

k obdobné akci v Polské Lutyni vůči českému divadelnímu vystoupení ze strany polských občanů, přičemž bylo mnoho Čechů těžce i lehce zraněno Poláky. Mezi českým obyvatelstvem tedy zavládla touha po odvetě.

Místní četnictvo se pochopitelně po zprávách o dění vydalo zjistit situaci, načež se první tříčlenná četnická hlídka přicházející k hostinci stala terčem střelby, přestože četníci upozorňovali na svůj příchod voláním. Pachatelé se následně ztratili v davu a představení bylo z obav před dalšími násilnostmi rozpuštěno.²⁴⁸

Nezřídkou museli četníci využít také své diplomatické schopnosti a přesvědčivost. V Záblatí nastala 10. března 1920 svízelná situace. Vlivem očekávaného předávání obecního zastupitelstva odmítlo zhruba 200 českých mužů a žen opustit tamní hostinec, ačkoliv již minula policejní hodina. Proto zakročilo četnictvo v doprovodu čtyř dohodových vojáků. Vrchnímu strážmistrovovi Vávrovi se podařilo přimět dav k opuštění hospody. Byla tedy zvolena domluva namísto užití moci, a tak zřejmě zabráněno případnému incidentu.²⁴⁹

Výše uvedená shromáždění lidu nepřinesla vážné následky, dá se říci, že četnictvo situaci zvládlo, ovšem nebylo tomu tak vždy. Vztahy mezi českým a polským obyvatelstvem velmi vyhrotily orlovské události z března roku 1920. Na základě rozhodnutí mezinárodní správní komise v Karviné byly 6. března rozpuštěny české správní komise v obcích Orlová, Doubrava, Poruba, Záblatí, Vrbice a Rychvald, načež došlo ke zřízení nových komisí, národnostně složených podle posledního sčítání obyvatelstva z roku 1910. Česká strana se cítila uvedeným opatřením, ke kterému došlo zřejmě na popud Poláků, dotčena, proto protestovala

²⁴⁸ Tamtéž, sign. 902.

²⁴⁹ Tamtéž, sign. 1174.

u dohodové komise, přičemž na několika jamách vypukly stávky a české obyvatelstvo vyjadřovalo své rozhořčení na táborech lidu.²⁵⁰

Dne 8. března byla dle četnického hlášení zastavena práce na jámě Evžen v Petřvaldě. Skupina zhruba 150 dělníků (s převahou nedorostlých chlapců) se následně vydala ze závodního obvodu směrem k Porubě. Cestou strhli a rozbili polské tabule s nápisy z polské obecné školy a konzumu, ale jinak se údajně chovali klidně. Stávkující vyjadřovali nespokojenost s tím, jaké nepřístojnosti se prý dějí českým příslušníkům za demarkační čarou, přičemž dali 14 horníkům polské národnosti najevo, že by měli zdejší území opustit. Z dotčených rodin 11 opravdu z obce odešlo, čtyři další polské rodiny byly naopak v této době přijaty zpět do svého dřívějšího bytu a zaměstnání.²⁵¹

Vzájemné napětí opět vygradovalo po násilném činu polské strany. Předseda orlovské správní komise Martinec byl 9. března přepaden Poláky ve vlaku, když se vracel z Těšína od dohodové komise, a odveden do Fryštátu.²⁵² Zmíněný akt pochopitelně vyvolal reakci české strany a rozčilený dav v Orlové tentýž den internoval několik polských předáků.²⁵³

Bylo pochopitelně na četnictvu, aby si s nastalou situací poradilo, hlášení četnické stanice v Orlové hodnotilo ovšem síly četnictva v tomto ohledu realisticky: „Četnictvo ukázalo se proti masám úplně bezmocné, působilo pokud za daných poměrů bylo možné, ku uspokojení občanstva, dále i v tom ohledu, aby rozpoutané obecnstvo na lidech do opatrování vzatých nějakých násilností se nedopustilo“. Orlovské události tedy přispěly ke zhoršení situace v karvinské části uhelného revíru.

²⁵⁰ PELC, Ferdinand: *O Těšínsko*, s. 124–125.

²⁵¹ NA, GVC, kart. 50, sign. 686/20.

²⁵² Dobře vyzbrojené polské bojůvky pronikaly hluboko na území českého záboru, kde zajímaly české agitátory, kteří byli posíláni do internačních táborů v polském vnitrozemí. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 55.)

²⁵³ PELC, Ferdinand: *O Těšínsko*, s. 124–125.

Pelc se domníval, že právě v této chvíli nastávalo „jedno z nejpohnutějších období v historii plebiscitu a Těšínska vůbec“.²⁵⁴ Rovněž dochovaná četnická hlášení pak svědčí o zostřených poměrech v daném období.²⁵⁵

Na dění v Orlové navazovaly další události v regionu. Dle hlášení četnické stanice Jáma Hoheneggera z 9. března 1920 zahájilo stávkou tamní polské hornictvo, aby se mohlo zapojit do větší akce spočívající v záměru rozpoutat v Karviné občanskou válku, odzbrojit četnictvo, přinutit české obyvatelstvo k vyklizení obcí s polskou většinou a zahájit v noci násilnosti či útoky. K tomuto vpádu se podle četnické relace shromažďovaly polské davy ve Fryštátě, kde byly poděleny zbraněmi a měly vrazit jako hlavní síla do českého záboru. Na zakročení dohodového vojska se nakonec do Karviné nedostaly. Během večera byla ovšem zákeřně napadena jedna četnická hlídka palbou z revolveru, přičemž v sebeobraně použila střelné zbraně. Místy pak docházelo k přestřelkám s četnictvem a mezi civilisty. Poláci používali pušky, revolvery i ruční granáty. Obětí srážek se stal jeden zabitý francouzský voják.²⁵⁶

O několik dní později, 12. března 1920, se dokonce odehrál přepad četnické stanice v Loukách. Budova byla v noci poškozena asi 30 ručními granáty, přičemž jeden strážmistr utrpěl zranění. Až ráno dorazila pomoc z Karviné, kam se v noci uchýlil velitel stanice spolu se dvěma četníky, když zpozoroval, co se děje.²⁵⁷

Útoky na četnictvo se v jarních měsících poměrně množily. V noci z 16. na 17. května 1920 se odehrál přepad dvoučlenné četnické hlídky na hranicích obce Orlová

²⁵⁴ Tamtéž, s. 126.

²⁵⁵ Z místního obyvatelstva vznikaly polovojenské organizace řízené důstojníky – polská (Polska Organizacja Wojskowa – POW) a její podřízené složky a česká (Občanská obrana). (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 55.)

²⁵⁶ ZAO, MSKK, kart. 1, sign. 1182.

²⁵⁷ ZAO, ČOSO, Památník. O vrcholné vlně násilností v březnu 1920 hovoří též Gawrecki. V uvedeném období se prakticky střídaly české a polské demonstrace za účasti i desítitisíců osob. Docházelo k braní rukojmí, k vypovídání, k propouštění z práce, polský tisk na Těšínsku vyzýval k válce. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 55.)

při Polské Lutyni. Četníci konající pohraniční bezpečnostní službu se stali obětí střelby šestičlenné ozbrojené bandy. Odpověděli sice rovněž palbou, ale útočníci uprchli. Nikdo nebyl zraněn, a to ani o půl hodiny později, kdy neznámí pachatelé svůj čin opakovali, načež opět zmizeli.²⁵⁸

Zatknout pachatele se podařilo pro změnu dvojici četníků u Mostů 25. června. Strážmistr Vavřinec Filsok a závodčí Alois Kryslíčka zadrželi šest ozbrojených Poláků snažících se uniknout do Těšína. Muži vypálili na četníky, kteří opětovali střelbu, přičemž jednoho útočníka zastřelili, jednoho zranili. Ostatní se jim vzdali.

Bohužel ne vždy se podařilo četníkům vyváznout se zdravou kůží, některé útoky měly za následek vážná zranění nebo dokonce smrt. Podívejme se nyní na několik takových případů. Když kupříkladu polská bojůvka přepadla 26. května Doubravu, byl smrtelně zraněn četnický závodčí František Bobek a jeho kolega závodčí František Valášek přišel následkem zranění o nohu. V Darkově byla zase 30. června přepadena četnická eskorta při vstupu do vlaku, přičemž strážmistr Alois Schuster utřžil tři rány do zad, závodčí Jan Brošovský jednu ránu do pravého boku a závodčí Alois Janša dvě rány do pravého stehna.²⁵⁹

Z hlediska četnictva došlo k nejvážnějšímu incidentu v Šumbarku, kde Poláci 1. července 1920 o půl deváté ráno přepadli s revolvery tamní stanici.²⁶⁰ Na místě

²⁵⁸ ZAO, MSKK, kart. 1.

²⁵⁹ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁶⁰ K prvnímu napadení stanice v Šumbarku došlo téhož roku v březnu v noci. Útočníci byli zneškodněni a předáni soudu. V reakci na daný čin byl na stanici zařazen druhý vrchní strážmistr. Stav mužstva na stanici činil tedy celkem deset mužů, z nichž byli v inkriminovaný den dva (jmenovitě vrchní strážmistr Krammer a strážmistr Holusa) služebně mimo Šumbark. (NA, GVČ, kart. 51.) O celém incidentu bylo podrobněji pojednáno v příspěvku předneseném na VI. konferenci policejních historiků. (BARTEČKOVÁ, Ivana: *Přepadení četnické stanice v Šumbarku v roce 1920*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach z VI. konference policejních historiků*. Praha 2011.)

padli strážmistr Krupa a velitel Scheiter. Četník na zkoušku Scholtis zemřel později v nemocnici na následky zranění a další tři četníci byli zraněni.²⁶¹

Reakce generálního velitele Jana Mrázka na uskutečněné přepadení byla opravdu ostrá a on sám neskrýval své rozhořčení. Celou záležitost pokládal za důsledek nedostatku „pořádku, ostražitosti a dbalosti příslušníků četnických stanic“. Poukazoval též na „nedostatečný dohled i opomíjení patřičného vlivu a nutného poučení ze strany četnických představených“. Celý případ pak hodnotil jako „politování hodný ne jen pro ztráty životů a zranění četníků, ale také pro újmu, jím utrpí dobrá pověst četnictva a autorita státních úřadů“. Velmi se zasazoval o důkladné vyšetření případu a přísné potrestání každého, kdo se jakkoli provinil. Generální velitel si byl moc dobře vědom nelehkých poměrů, jež panovaly ve Slezsku. Neváhal je dokonce označit jako válečné. O to více jej pobuřoval fakt, že četníci v Šumbarku nebyli dostatečně ostražití a v místnostech, kde oběti v době přepadu pobývali, nebyly žádné zbraně.²⁶²

Na uvedené výtky generálního velitele reagoval velitel ČO ve Slezské Ostravě kapitána Fridolína Stuchlíka v relaci adresované ZČV v Opavě. Jmenovaný obecně konstatuje, že k přepadávání četnických stanic docházelo i dříve, přičemž úkolem četnictva přirozeně bylo tomu zamezit. Jelikož však všechny předchozí útoky proběhly v noci, nebyl denní přepad vůbec očekáván. Navíc bylo nutné vykonávat ještě eskorty, asistence, obchůzky apod. V důsledku těchto faktorů bylo mužstvo vyčerpané, tudíž nemohlo držet službu i ve dne a nepřetržitě střežit kasárna. Ve světle proběhnuvších událostí bylo na pováženu, že objekt nebyl hlídán také přes den, proto se Stuchlík snažil tento krok před svými představenými obhájit, ačkoliv

²⁶¹ ZAO, ČOSO, Památník. Valenta uvádí, že útok provedli teroristé POW. Jeden z uprchlých pachatelů byl dopaden českými četníky 11. července v Horní Suché, ale před stanicí shluklý dav mu dopomohl k útěku. (VALENTA, Jaroslav: *Česko-polské vztahy*, s. 263 a 436.)

²⁶² NA, GVČ, kart. 51.

některé argumenty vyznívaly poněkud alibisticky. Podle Stuchlíka panovala mezi obyvateli nespokojenost, protože „na četnické stanice docházejí ve dne i v noci lidé o pomoc neb s udáním a byly docela stížnosti předneseny na to, že v noci nebyli lidé puštěni ihned do kasárny, protože se četníci napřed ozbrojit museli“. Samotné proniknutí čtyř pachatelů do budovy je pak přičítáno zejména údajně nedostatečnému počtu přítomných mužů.

Stuchlíkovo hlášení neobsahuje jen informace o zmiňovaném útoku, ale přináší i zajímavý pohled na přítomnost dohodových vojsk na Těšínsku. Velitel oddělení se zde nechvalně vyslovil vůči francouzským důstojníkům, kteří dle jeho vyjádření „jen překážejí, když něco podniknou a škodí“. Konkrétně uvádí, že když jsou tito muži žádáni o pomoc, „aby například zatkli nebezpečné zločince v polském záboru se známým jménem a bytem, slíbí a nic neprovedou“. Celkově nebyla přítomnost cizích příslušníků Stuchlíkovi moc po chuti. Obecně konstatuje, že náprava poměrů může nastat až teprve „po úplném odstranění cizích poručníků z řad dohody“.

Jak lze vyčíst z četnických hlášení, reakcí na přepadení stanice v Šumbarku byly zcela přirozeně i návrhy na bezpečnostní opatření, která by opakováním podobných incidentů předcházela. Generální velitel doporučoval, aby četnické stanice v ohrožených oblastech byly „vlastními silami podle potřeby rozmnoženy“ a aby byla ve dne i v noci zavedena dozorčí služba, pokud to ovšem poměry dovolí. Tento dovětek svědčí o tom, že si Mrázek byl dobře vědom limitů, které mělo četnictvo po vzniku republiky z hlediska poměrů a počtu mužstva nejen ve Slezsku, ale i jinde, zvláště pak v pohraničí.²⁶³ O zcela konkrétních opatřeních se mluví v pamětní knize ČO ve Slezské Ostravě. S poukazem na nutnost posílit početní stav stanic „bylo u třech oddělení s povolením ZČV (...) přijato 35 výpomocných četníků

²⁶³ Tamtéž.

a přiděleno od jiných velitelství 200 mužů“. Dále měly být početně zesíleny stanice se stavem pouze čtyř mužů (slabší nebyly).²⁶⁴

K celé události se vyjádřil i Ferdinand Pelc, jenž se osobně dostavil na místo bezprostředně po činu. Ve své stati uveřejněné v *Lidových novinách* 2. července hovoří o neudržitelných bezpečnostních poměrech na Těšínsku, které jsou dokládány právě šumberským případem. Zdůrazněno bylo, že postřílení četníci se nacházeli ve službách mezinárodní komise. Pelc se zasazoval za opatření chránící obyvatelstvo. Konkrétně šlo o to, „aby byli ze země vypověděni cizinci a nebezpečné živly, aby silnice byly střeženy a aby každá podezřelá osoba byla nucena se legitimovat a konečně aby zvýšen byl počet četnictva“. V závěru textu Pelc informuje také o vyjádření předsedy mezinárodní komise hraběte de Maneville, který „vyslovil politování nad událostmi a prohlásil, že vojsko dostane přísné rozkazy, aby bezohledně vystupovalo proti všem rušitelům klidu“.²⁶⁵

Nutno poznamenat, že události uplynulých měsíců těžce dopadaly nejenom na jednotlivé četníky, ale i na jejich nadřízené. Podplukovník Bauer, četnický velitel při mezinárodní správní komisi v Karviné, dokonce 8. června 1920 předložil žádost o zproštění úřadu. Jmenovaný byl velice nespokojen se situací četnictva v regionu. Dle jeho slov byla snaha četnických sil o „věrné plnění povinností a namáhání se k udržení veřejného pořádku a klidu a zamezení terroru“ trnem v oku „polským šovinistům a štváčům“. Od začátku května probíhalo pobuřování proti četnictvu, které podle Bauera nebylo dostatečně chráněno a podporováno od směřodatných činitelů, naopak bylo omezováno ve výkonu služby a jeho pověst se poškodila. Bauer poukázal jak na svou marnou snahu o nápravu poměrů, tak na kritiku obyvatelstva

²⁶⁴ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁶⁵ *Protest předsedy čs. plebiscitní komise*. Lidové noviny, č. 323, 2. 7. 1920, s. 2.

vůči četnictvu. Jak tedy sám shrnul, uvedené okolnosti spolu s jeho ctí důstojníka a muže mu nedovolovaly setrvat dále ve funkci.

Správní komise uvedenou prosbu nepřijala. Naopak vyzdvihla horlivost, cit pro povinnost a sebeobětování nejen podplukovníka Bauera, ale i jeho podřízených, načež vyslovila důvěru vůči jejich konání i do budoucna.

Bauer současně poslal svou žádost o zproštění funkce na GVČ. Na uvedeném spise se nachází přípis zemského velitele pro Slezsko plukovníka Hammera uvádějící, že „vymizely rozpory pro omezování činnosti četnictva na Karvinsku okupač. vojskem italským, jež však jsou již urovnány“. Se zmíněným zápisem pak zřejmě souvisí hlášení podplukovníka Bauera generálnímu veliteli 11. června, hovořící o zlepšení poměrů ve prospěch četnictva.²⁶⁶

Bohužel výše uváděné relace blíže nekonkretizují ono omezování četnictva ve výkonu služby, a tak není zřejmé, jaké problémy se přesně vyskytovaly. Víme ovšem, že podplukovník Bauer nebyl jediným četnickým důstojníkem stěžujícím si na dohodové vojsko. Kapitán Stuchlík měl rovněž své výhrady, jak již bylo zmíněno. Faktem zůstává, že dohodové vojsko často četnictvo doprovázelo při výkonu služby, a je tedy otázkou, zda v těchto chvílích nedocházelo k nějakým třenicím či problémům.

Vraťme se ale ještě k Bauerovi. Řečený důstojník totiž během své činnosti na Těšínsku stále vykonával funkci velitele ČO č. 6 v Moravské Ostravě, jež spadalo do správy ZČV pro Moravu. Právě tam adresoval Bauer svou relaci z 20. července 1920, kde mj. řešil bezpečnostní opatření proti „teroristům“ na plebiscitním území.

²⁶⁶ NA, GVČ, kart. 3, sign. 169 dův/20. Během června a července 1920 se zvažoval i návrh zprostit Bauera velení v Moravské Ostravě, aby se mohl naplno věnovat práci u plebiscitní komise, k čemuž kvůli vývoji událostí a ukončení činnosti komise nakonec nedošlo.

Konkrétně se jednalo o inspekce stanic a přísnou pohotovost – četníci museli nosit své pušky stále při sobě a hlídat ohrožená kasárna.²⁶⁷

Časté případy jednotlivých četnických osob, ale i stanic vedly MV k tomu, aby 18. července 1920 požádalo MNO o zapůjčení krátkých střelných zbraní a nábojů pro četnictvo na plebiscitním území. MV totiž nedisponovalo potřebnými prostředky k jejich trvalému zakoupení.²⁶⁸ Vzhledem k tomu, že útočníci bývali vybaveni moderními krátkými střelnými zbraněmi i ručními granáty, ocitali se tak vůči četnictvu ozbrojenému pouze karabinami ve výhodě. Výše zmíněné opatření mělo tedy pomoci četníkům v rychlé a efektivní obraně.²⁶⁹

Oboustranné násilnosti²⁷⁰ výrazně komplikovaly přípravu plebiscitu, který byl odložen na 12. června. 19. května byl dokonce mezinárodní plebiscitní komisí vyhlášen výjimečný stav s účinností od 22. května.²⁷¹ O osudu Těšínska nakonec rozhodla po složitých jednáních bez plebiscitu arbitráž dohodových mocností.²⁷² Na základě definitivního usnesení z 28. července 1920 bylo území Těšínska rozděleno mezi Československo a Polsko. Nová hranice v podstatě kopírovala tok řeky Olše, byť byla na některých místech posunuta více na východ. Konkrétně čsl. straně připadly okresy Frýdek, Bohumín, Slezská Ostrava a větší části okresů Fryštát, Těšín a Jablunkov.²⁷³

²⁶⁷ Tamtéž, sign. 206/20.

²⁶⁸ Nejednalo se o nikterak ojedinělý jev. V prvních letech ČSR pořádkové složky nedisponovaly dostatkem kvalitní výzbroje. Příslušníci četnictva a zejména finanční stráž nezdědka používali zastaralé jednoranné pušky typu Wernndl, obecní policie v některých místech sloužila i bez palných zbraní. Jsou doloženy i případy (například z dubna 1920 z Olomouce), kdy si policisté museli před zákrokem proti ozbrojenému pachateli půjčovat soukromé zbraně od civilních osob. Viz například *Bezbranná policie*. Lidové noviny, č. 213, 28 dubna 1920, s. 4.

²⁶⁹ NA, GVC, kart. 51, sign. 2219/20.

²⁷⁰ V prvních dvou květnových týdnech se odehrály protipolské násilnosti v Orlové a okolních hornických obcích, načež následovaly „odvetné“ polské výpravy proti Dětmarovicím a proti koždoňovcům v Těšíně. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 56–57.)

²⁷¹ Tamtéž, s. 57.

²⁷² Blíže k průběhu vyjednávání o arbitráži viz Tamtéž, s. 61–63.

²⁷³ BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablíčka*, s. 108.

Území nově přidělené československému státu bylo samozřejmě z hlediska veřejné bezpečnosti nutné co nejrychleji převzít do čsl. rukou. Za tím účelem MV 22. července informovalo jak ZČV pro Slezsko, tak podplukovníka Bauera. Posledně jmenovaný dostal za úkol připravit vše k neprodlenému převzetí všech četnických velitelství na daném území. Aby bylo k dispozici potřebné množství mužstva i důstojníků, pozastavilo se dočasně udělování dovolených s výjimkou naléhavých případů. Musel být totiž brán též zřetel na nutnost obsadit novou polsko-československou hranici kordonem četnictva.²⁷⁴

O obsazování území, které dle arbitráže připadlo československému státu, se dochovalo zajímavé svědectví v Památníku ČO ve Slezské Ostravě. Plán záboru byl připraven již tři týdny, než k němu svolila dohodová komise. Připravené mužstvo bylo za tímto účelem soustředěno na stanice ležící poblíže silnic, aby se pak mohlo rychle naložit na nákladní automobily. Dráhy totiž vykazovaly jistou nespolehlivost, jelikož je stále drželi v rukou Poláci. Dlouhé trvání pohotovosti způsobilo dle líčení v památníku značné ubytovací potíže, přesto dotyčné mužstvo, především to ze Slezska, snášelo zmíněné komplikace údajně dobře a „bez reptání“, poněvadž panovalo krásné počasí, jež umožňovalo nocovat pod širým nebem.

Samotné obsazení území proběhlo ve dvou etapách. Nejprve byly 6. srpna 1920 zabrány stanice Jablunkov, Návsí, Bukovce, Mosty a Dolní Lomná, přičemž se upotřebilo 100 gážistů se šesti nákladními auty, jež vedl kapitán Stuchlík a nadporučík Feik. Následně došlo 10. srpna k obsazení Petrovic, Fryštátu, Skřečoně, Polské a Německé Lutyně, Dětmárovic a Darkova. Akci provedl podplukovník Bauer, jenž měl k ruce opět 100 gážistů. Téhož dne četnické jednotky ještě zabraly stanice Třinec, Český Těšín, Ropice a Bystřice, což zajišťoval kapitán Stuchlík

²⁷⁴ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2275/20.

a nadporučí Klassek a Feik se 120 gážísty a šesti nákladními auty. Zároveň s četnictvem vtáhlo do Jablunkova, Třince, Těšína a Fryštátu československé vojsko.

Všechny zmíněné akce se podle četnických záznamů obešly bez incidentů, jelikož polské četnictvo již předtím vyklidilo stanice spolu s veškerým upotřebitelným zařízením a na místě zanechalo jen jednotlivé muže, aby odevzdali byty. Výjimkou byla stanice Dolní Lomná, kde vrchní strážmistr Sagitarius, mající v úmyslu přestoupit do čsl. služeb, cíleně prováděl nařízené vyklizení stanice tak pozvolna, že téměř celé zařízení padlo do čsl. rukou.

Příchod četnictva byl alespoň podle mínění pisatele památníku přijat s radostí až na jednotlivé výjimky, mezi něž patřilo „zfanatizované dělnictvo hutí v Třinci a Fryštátě, pozůstávající téměř jen z Poláků, kteří dosud na obyvatelstvu v místě i okolí páchali různé násilí a se nadali, že našim příchodem jest jejich teror v koncích“.²⁷⁵

O průběhu záboru informoval zemský velitel Josef Hammer pravidelně telegraficky GVC, přičemž zároveň hlásil, že veškeré postradatelné mužstvo cizích velitelství včetně důstojníků bude po skončení akce odesláno na jejich kmenová působiště.²⁷⁶ Rozpouštění přiděleného mužstva se však dělo s menším odstupem. Výnosem MV byl řečený akt nařízen 27. srpna, přičemž platil nejen pro četníky cizích ZČV, ale i výpomocné mužstvo. Kdo chtěl ve Slezsku zůstat, musel požádat o definitivní přeložení.²⁷⁷ Ještě 30. září však MV urgovalo danou záležitost, přičemž doporučovalo, aby byli dotčení muži odesláni ke svým kmenovým ZČV v co

²⁷⁵ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁷⁶ NA, GVC, kart. 51, sign. 2169/20.

²⁷⁷ Tamtéž, sign. 2742/20.

nejkratší době, neboť tam panuje nedostatek četníků a sami příslušníci strádají dlouhodobým přidělením mimo kmenové stanice.²⁷⁸

Nutno dodat, že dnem 6. srpna 1920 ukončila svou činnost jak mezinárodní správní komise v Karviné, tak plebiscitní komise pro Těšínsko, čímž vlastně skončilo Bauerovo působení coby četnického velitele při mezinárodní správní komisi a spojovacího štábního důstojníka. Proto také Bauer odešel téhož dne večer do Moravské Ostravy, kde převzal velení tamního ČO a zároveň obratem požádal o šestinedělní dovolenou, neboť byl „následkem dlouho trvající namáhavé služby na Těšínsku fyzicky vyčerpán“.²⁷⁹

Ze zápisu v řečeném památníku dále vyplývá, že z dotčené oblasti uprchly v převážné části ještě před příchodem pořádkových složek kompromitované osoby, jež se pak následně vracely, když seznaly, „že naše správa žádné msty neprovádí“, aby se pozvolna hlásily na četnických stanicích, odkud byli dotyční odevzdáváni soudu a politickému úřadu. Následná amnestie však zabránila případnému trestnímu zákroku vůči těmto lidem.²⁸⁰

S dořešením územního sporu došlo se zřetelem k výkonu bezpečnostní služby k jedné důležité události. Na počátku srpna byl zřízen česko-polský ubytovací úřad se sídlem v Těšíně. Bez jeho svolení nesmělo být nyní provedeno žádné ubytování či výměna bytů v obou částech Těšínska. V zásadě se jednalo o to, že se obě strany zavázaly nevypovědět ze své části občana opačné národnosti, k čemuž běžně docházelo v době plebiscitu.²⁸¹ Konkrétně se uvádí, že mezi lednem 1919 a červencem 1920 bylo z území Těšínského Slezska ovládaného Čechy vyhnáno

²⁷⁸ Tamtéž, sign. 2683/20.

²⁷⁹ Tamtéž, sign. 2516/20.

²⁸⁰ Počátkem roku 1921 byla uzavřena mezi ČSR a Polskem smlouva o amnestii, která se týkala činů spáchaných od 28. července 1914 do 10. srpna 1920. (GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 74.)

²⁸¹ ZAO, MSKK, kart. 1.

4 000 až 5 000 Poláků, kteří našli útočiště v barácích v Těšíně a Osvětimi. Počet Čechů, Šlonzáků a Němců vyhnaných z území ovládaného Poláky osciluje mezi několika sty až tisíci. Ti pak byli nejčastěji umisťováni do bytů vyhnaných Poláků.²⁸²

Četnictvo bylo nyní povinováno zakročít přísně s použitím všech zákonných prostředků bez ohledu na národnost na ochranu osob, kterým hrozilo vykázaní. Četnické stanice fryštátského politického okresu dostaly nařízením Okresního hejtmánství ve Fryštátě rozkaz zjistit, kolik Poláků bylo již vypovězeno, nebo kolik jich uteklo ze strachu či jiných příčin. Jednotlivé četnické stanice zmíněného okresu tedy předkládaly počty uprchlých či vystěhovaných osob. V některých případech se uváděla konkrétní jména spolu s důvodem odchodu – mnozí opouštěli své bydliště dobrovolně ať už z obav před perzekucí či jiných pohnutek. Často se však hlášení velitelů omezovala pouze na obecná konstatování o útěku určitého počtu polských „agitátorů“.²⁸³ Předkládání uvedených seznamů nebylo ostatně žádné novum, četnické stanice vedly obdobnou agendu již dříve. Monitorovat a sledovat podezřelé osoby, zvláště polské národnosti, patřilo ostatně k úkolům bezpečnostní služby četnictva.²⁸⁴

Z výše popsaných skutečností zřetelně vyplývá, že plebiscitní období bylo poznamenáno mnohými násilnostmi páchanými též na četnictvu. Sami četníci nadřizení se v tomto směru mnohokrát vyslovovali o těžké a obětavé práci četnictva na dotčeném území, proto není divu, že právě s ohledem na jmenované faktory padaly ještě před rozhodnutím o arbitráži první návrhy na pochvalná uznání.

²⁸² GAŚIOR, Grzegorz (ed.): *Zaolzi*, s. 104.

²⁸³ Četnická stanice v Dětmárovicích například hlásí, že uprchlo 30 polských agitátorů. Polská Lutyně hovoří o 25. (ZAO, MSKK, kart. 1.)

²⁸⁴ Tamtéž.

Podplukovník Bauer tak vyslovil 15. června 1920 vůči MV přání vyznamenat čsl. válečným křížem jak polský útok na Doubravu přeživšího závodčího Františka Valáška, tak smrtelně zraněného závodčího Františka Bobka. V uvedeném podkladu je zajímavě oceněna role četnictva v české části Těšínska: „Četnictvo československé vykonává na plebiscitním území zejména v uhelném revíru, kde řádění teroristických band polských jest největší, velmi těžkou a zodpovědnou službu, a dovedlo si získati svým obezřelým a vždy správným vystupováním, svoji disciplinou a neohrožeností při hájení bezpečnosti obyvatelstva vážnosti členů mezinárodní komise, lásku obyvatelstva nakloněného československé republice a úctu rozvážnějších příslušníků národa polského“.

Uvedené ocenění čsl. četnictva na plebiscitním území nezůstalo jediným, neboť dne 7. září vyslovilo GVC směrem k MV návrh udělit mužstvu zařazenému na Těšínsku všeobecnou pochvalu.²⁸⁵ Dále mělo dojít k vyznamenání jednotlivých mužů, a to na základě konkrétních představ ZČV pro Slezsko. K těmto osobám patřili podplukovník Adolf Bauer a kapitán Fridolín Stuchlík. Na čsl. válečný kříž bylo doporučeno také sedm četníků ze stanice v Šumbarku, a to 1. září.²⁸⁶ Více návrhů nepadlo.

Ačkoliv československo-polský spor o Těšínsko byl oficiálně dořešen, na obou stranách panovala určitá míra nespokojenosti s konečným rozhodnutím. V Polsku bylo rozdělení Těšínska všeobecně odsouzeno jako „nové dělení Polska“. I když existovaly rozdíly v názorech mezi politickými skupinami, v celém meziválečném

²⁸⁵ NA, GVC, kart. 3, sign. 234 dův/20.

²⁸⁶ Prakticky se jednalo o všechno zbylé osazenstvo stanice, které zůstalo ve stavu po polském útoku. Na vyznamenání byl navržen rovněž tamní četník na zkoušku Volný, který během přepadu jako jediný střílel po prchajících pachatelích. Dotyčný byl však ze stavu četnictva propuštěn 31. srpna. Důvodem byla jednak jeho údajná morální nespolehlivost, jednak kázeňský přestupek, jehož se dopustil 5. srpna 1920, kdy se vzdálil z kasáren, opil se a následně vypálil z rozpustilosti tři rány z pušky. (Tamtéž, sign. 216 dův./20.)

Polsku včetně polské národnostní menšiny v ČSR převažovalo přesvědčení, že rozdělení Těšínska je jen dočasné. V Československu naopak převládalo s hraničním rozhodnutím mírné uspokojení s výjimkou politických skupin zastávajících tvrdošíjně program „historicko-právního“ radikalismu (zejména národní demokraté). Existovala také uskupení, která se domnívala, že rozhodnutí o hranicích by nemuselo být konečné, že by mohlo dojít alespoň ke korekturám, zejména v případě rozděleného Těšína.²⁸⁷

Je jasné, že obyvatelstvo se s nastalou situací smiřovalo jen pozvolna (pokud vůbec), proto nepřekvapí občasné informace četnictva pojednávající opětovně o úmyslech Poláků přepadnout čsl. území, které se ale pravidelně ukazovaly jako neodůvodněné.²⁸⁸ Bezpečnostní poměry na Těšínsku byly nicméně v následujících měsících nadále dost rozjitřené, o čemž svědčí přepadení osmičlenné česko-polské rozhraničovací komise v Nýdku 11. listopadu 1920. Její členové byli během rozměřování napadeni tlupou 16 až 18 mužů. Jak bylo zjištěno, pachatelé překročili hranici z polského území s úmyslem zaútočit na pracovníky komise a po spáchání činu prchli zpět do Polska. Výsledkem jejich řádění se vedle raněných stal mrtvý voják Klement Šťasný, jehož mrtvola byla nalezena až druhého dne.²⁸⁹

Ovšem nejen hranice s Polskem vyžadovala zvýšenou bezpečnostní kontrolu, neboť v Horním Slezsku se stále odehrával plebiscitní zápas mezi Poláky a Němci. Počátkem května 1921 provedli na řečeném území Poláci puč, přičemž byli dosavadní němečtí úředníci a četníci, jakož i přívrženci Němců zatýkáni, napadáni i vražděni. Těž z dohodového vojska bylo několik mužů zabito. Aby uvedené

²⁸⁷ GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry*, s. 72–73.

²⁸⁸ ZAO, ČOSO, Památník.

²⁸⁹ NA, GVC, kart. 52, sign. 3777/20. Ve světle uvedených informací stojí za zmínku návrh vypracovaný na pokyn zemského velitele Hammera 30. července 1920, který měl zamezit přílivu nekalých živlů z plebiscitního území Horního Slezska a Polska, což bylo úkolem zejména čsl. četnictva. Z pramenů ale bohužel nevyplývá, zda byl plán zrealizován či nikoli. (NA, GVC, kart. 3.)

nepořádky nepřesáhly na naše území, vojsko obsadilo a střežilo hranici, přičemž se odehrálo několik závažných přestřelek mezi Poláky a našimi strážemi a především mezi Poláky a Němci.²⁹⁰

Není pochyb o tom, že četnictvo hrálo nezanedbatelnou úlohu při zajišťování bezpečnostní situace na Těšínsku během československo-polského i německo-polského územního sporu. Svědčí o tom mimo jiné účast vysokých četnických představitelů na důležitých poradách nebo podíl četnictva jak na obsazování, tak vyklízení daných území.

Působnost četnictva v regionu ztěžovala především národnostní nesourodost mužstva – přítomnost českých, polských, ale i německých četníků mnohdy komplikovala poměry, což se projevilo například při ústupu čsl. četnictva z východní části Těšínska v únoru 1919, kdy nejen polští četníci odmítali uposlechnout rozkaz a zůstávali na místě.

Na službě tohoto bezpečnostního sboru v dané oblasti se výrazně projevil také nedostatek četnického mužstva obecně. S tímto problémem se četnictvo potýkalo zejména v pohraničních oblastech. Snaha vylepšit situaci přijímáním výpomocných četníků se ukázala jako ne zcela optimální kvůli problematické spolehlivosti uvedeného mužstva.

Fungování četnictva se mnohdy neobešlo bez zmatků, nedorozumění nebo kompetenčních sporů, jako tomu bylo během již zmiňovaného vyklízení území v únoru 1919, a to i na nejvyšší úrovni státních orgánů. Nechyběly ani konflikty s představiteli dohodových vojenských útvarů. I s takovými těžkostmi bylo potřeba

²⁹⁰ ZAO, ČOSO, Památník.

se vyrovnat, záleželo tedy na schopnostech jednotlivých četníků a jejich představených, jak si poradí s aktuálními podmínkami.

Následné plebiscitní období v československo-polském územním konfliktu vznášelo enormní nároky na výkon bezpečnostní služby v regionu. Je otázkou k zamyšlení, do jaké míry byly uváděné případy mající za následky zranění nebo smrt konkrétních četníků jen důsledkem nedbalosti ze strany četnictva, nebo dokladem absolutní vyhrocenosti poměrů. Jisté je, že četnictvo se z daných chyb dokázalo poučit a na základě přijatých bezpečnostních opatření učinit potřebné změny k lepšímu. O tom, že krvavé události z přelomu jara a léta 1920 posílily obezřetnost a opatrnost bezpečnostních orgánů, svědčí důkladnost, s jakou četnické útvary po rozdělení Těšínska postupně obsazovaly území přiřknuté ČSR, aniž by při tom došlo k závažnějším incidentům.

Celkově lze konstatovat, že navzdory mimořádným a často improvizovaným poměrům nebylo až na drobné dílčí výjimky fungování čl. četnického aparátu v průběhu sporu o Těšínsko zásadním způsobem narušeno a převážná většina důstojníků i mužstva bez ohledu na národnost zachovala loajalitu republice.

Aspekty vztahů německého obyvatelstva a četnictva

Jak jsme si již ukázali, německé obyvatelstvo nebylo příliš ochotné smířit se s existencí uvnitř nového státního útvaru a demonstrovalo svou příslušnost k Německému Rakousku či Německu snahou o odtržení okrajových částí Československa. Konkrétně ve Slezsku byly uvedené snahy vyjádřeny vytvořením Sudetenlandu. Samotná existence zmíněného celku jednak vážně narušila fungování četnického aparátu v oblasti, jednak oslabil četnický sbor jako takový, o čemž bylo již blíže pojednáno. Nyní se budeme věnovat jinému důležitému aspektu činnosti četnictva ve Slezsku, a to jeho vztahu k německému obyvatelstvu. Uvedený faktor je totiž velice důležitý s ohledem na již zmíněnou neochotu značné části německé populace přizpůsobit se novým podmínkám.

Už bylo řečeno, že obsazování území Sudetenlandu čsl. vojskem probíhalo v prosinci roku 1918. Konkrétně celá akce odstartovala počátkem měsíce a protáhla se až do první lednových dní roku 1919, kdy byla postupně zabrána některá okrajová a méně významná místa.²⁹¹ Ačkoliv zábor probíhal poklidným způsobem, žádalo vojenské velitelství v Opavě 31. prosince 1918, aby ZČV pro Slezsko přidělilo do Frývaldova, Zlatých Hor, Krnova a Bruntálu po 20 četnicích české národnosti. Pravděpodobně panovaly obavy z možného vyhrocení místních poměrů.²⁹² Požadavku bylo vyhověno až 9. ledna, kdy ZČV pro Čechy dostalo rozkaz odeslat potřebné mužstvo. Vypraveno bylo ovšem méně četníků, pouze po deseti do každého města, neboť více sil k dispozici nebylo.²⁹³

²⁹¹ Do Horního Benešova tak kupříkladu vstoupily čsl. jednotky 30. prosince 1918, Zlaté Hory byly pro změnu obsazeny až 4. ledna 1919. BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava a západní Slezsko pod vlivem německého iredentismu* (dále jen *Severní Morava*). Bruntál 1971, s. 52.)

²⁹² Například v Bruntále uspořádali 27. prosince 1918 tamní nacionálové ještě před příchodem čsl. sil protičeskou demonstraci. (Tamtéž, s. 51–52.)

²⁹³ NA, GVČ, kart. 46, sign. 630/18.

Musíme si uvědomit, že podíl německé populace v oblasti Československého Slezska nebyl rozhodně zanedbatelný²⁹⁴ a Němci tvořili sílu, s níž bylo nutné počítat a která se stále i po zhroucení Sudetenlandu nechtěla smířit se stávající situací. Němečtí obyvatelé nadále zdůrazňovali svou příslušnost k Rakousku a zaujímali negativní hledisko vůči Československé republice.²⁹⁵ Jednou z forem, jak vyjádřit vlastní stanovisko vůči stávajícímu vládnímu režimu, byly demonstrace a jiné protestní akce, jejichž konání narušovalo bezpečnostní situaci v regionu, což se velice dotýkalo činnosti tamního četnictva.

K prvnímu vážnému střetu německého obyvatelstva s čsl. ozbrojenou mocí došlo 23. února 1919 v Bruntále během protičeských demonstrací. Výsledkem srážky byl jeden mrtvý a tři zranění.²⁹⁶ Do oblasti bylo proto ihned odesláno deset četníků.²⁹⁷ Následně přibylo dalších 30 četníků, a to za účelem udržení pořádku a veřejného klidu při pohřbu zastřeleného dělníka Fischera.²⁹⁸ Celkově bylo tedy nutné na místě soustředit mimo četnickou stanici v Bruntále 40 četníků.²⁹⁹

Situace se zdramatizovala 4. března 1919, kdy v různých místech československo-německého pohraničí došlo k sérii demonstrací německého obyvatelstva, které řečeným způsobem protestovalo proti tomu, že mu bylo znemožněno volit do rakouského parlamentu. V některých městech manifestace

²⁹⁴ Přesná čísla vypovídající o počtu německého obyvatelstva ve Slezsku v roce 1921 vypadají takto: 672 268 obyvatel (včetně 49 530 cizích státních příslušníků), z toho 252 365 Němců (40,4%) V těšínské části žilo 23 005 Němců (9,5%), v Opavském Slezsku 229 360 Němců (65,6%). Pokud zohledníme i národnost cizinců, bylo v celém Československém Slezsku 264 030 Němců. Drtivá většina z nich obývala oblast Opavského Slezska – jedná se o teritorium zhruba 15 km na západ a na jih od zemského hlavního města. Českou menšinu zde představovaly více méně jen rodiny českých státních zaměstnanců. (GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 18–19.)

²⁹⁵ Tamtéž, s. 48.

²⁹⁶ Při vyklizení náměstí čsl. vojskem někdo vystřelil z revolveru. Při následné přestřelce byl usmrčen bruntálský dělník Karel Fischer a čtyři další osoby byly zraněny. (BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava*, s. 64). Oproti četnickým pramenům tedy literatura uvádí jednoho zraněného navíc.

²⁹⁷ NA, GVČ, kart. 47, sign. 657/19.

²⁹⁸ Smuteční obřad 26. února 1919 proběhl klidně, byť za pokračujících štvavých projevů proti ČSR. (BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava*, s. 65.)

²⁹⁹ NA, GVČ, kart. 47, sign. 666/19.

přerostly v násilnosti a střety s čsl. ozbrojenou mocí. Protestní události na území Československého Slezska neměly ovšem tak krvavý průběh jako v některých městech českého pohraničí nebo například v severomoravském Šternberku.³⁰⁰

Větší nepokoje se odehrály v Opavě, „byly však čs. vojskem za přispění čs. četnictva potlačeny“.³⁰¹ Od té doby četnictvo asistovalo opavské policii při hlídkování ve městě a spolu s policejními úředníky z Prahy se podílelo na domovních prohlídkách u německých aktivistů, mezi nimiž nechyběli ani bývalí četničí důstojníci Lackinger, Berger a Rada.³⁰²

Obavy z možného konfliktu s Němci však panovaly stále,³⁰³ o čemž svědčí skutečnost, že 19. dubna 1919 proběhla schůze vojenských, četnických i civilních funkcionářů ve Slezsku „za účelem příprav na odražení eventuelního útoku pruských vojenských sil“. Následovalo soustředění 120 četníků do Opavy. Během příští noci četnictvo spolupůsobilo při zatčení „jednotlivých kompromitovaných osob v Opavě, převážně c. a k. rakouských důstojníků“. V dalších dnech se situace stabilizovala.³⁰⁴

K opětovnému vyostření situace ve Slezsku došlo 11. června, kdy se nad Opavou objevily „pruské“ vojenské letouny, načež „se rozšiřovaly zase pověsti o pokusu „puče“ tak zvaných „sudetských praporů“ stojících v pruských vojenských

³⁰⁰ GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 18.

³⁰¹ 5. března se ještě demonstrovalo v Bruntále a ozbrojená srážka se odehrála počátkem říčného měsíce i ve Zlatých Horách; jejím výsledkem byli čtyři mrtví a několik raněných. (GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 51.)

³⁰² NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 8–9.

³⁰³ Kolem poloviny dubna 1919 byla vystupňována protičeskoslovenská letáková kampaň, do níž se zapojily i regionální noviny. Na schůzích nacionalistických stran byly znovu připomínány události 4. března, kulturní organizace a spolky bývalých vojáků ve většině míst severní Moravy a západního Slezska organizovaly demonstrace a protestní shromáždění. (BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava*, s. 68–69.)

³⁰⁴ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 9–10.

službách poblíže našich hranic“.³⁰⁵ V noci na 12. červen proběhla u slezské zemské vlády schůze, mezi jejíž výsledky patřilo opětné soustředění četnictva v Opavě.

Přestože k pokusu o převrat ani o německý útok nedošlo, „poplašné zprávy o brzkém vpádu v pruské vojenské službě stojících „Sudetáků“ neutuchaly“. Rovněž zprávy získané od konfidentů „zdály se potvrzovati hrozící nebezpečí“. Zemský velitel podplukovník Vyčítal proto společně s ministerským radou Josefem Šrámkem navštívil v Moravské Ostravě francouzského plukovníka Philippeho „a radil se s ním o bezpečnostních a vojenských opatřeních“.³⁰⁶

21. června 1919 zemský velitel hlásil do Prahy, že se předchozího dne měl zúčastnit porady v Těšíně ohledně „aktivování četnické služby v neutrálním území východního Slezska“, ale vzhledem ke znepokojivým zprávám, které obdržel na vojenském velitelství v Moravské Ostravě, se rozhodl pro návrat do Opavy. Uvedené zprávy se týkaly údajně připravované vzpoury německého obyvatelstva na Frývaldovsku, Bruntálsku a Krnovsku, k níž mělo dojít v nejbližších dnech, a to pod velením bývalých rakouských důstojníků a za podpory emigrantských bojových formací z Německa, jejichž síla byla odhadována na 6000–8000 mužů.³⁰⁷ Znamením k zahájení povstání mělo být „vzplanutí ohně na Pradědu“.

Po dohodě s vojenskými orgány a zemskou vládou Vyčítal povolal do Opavy 33 četníků české národnosti, čímž se počet tamního četnictva, jemuž velel okresní inspektor Málek, vyšplhal na 165 mužů. Jako náhrada za četníky soustředěné

³⁰⁵ Německé obyvatelstvo vyjadřovalo svou nespokojenost se stávající situací vytvářením protičeskoslovenských tajných organizací. Mladí lidé odcházeli za hranice a tam (zvláště v Nise a Hlucholazích) vstupovali do dobrovolnických oddílů – freikorpsů. V těchto městech byly soustředěny dva prapory z Deutschböhmen a tři ze Sudetenlandu. Viz GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 49. Obecně k činnosti německých emigrantských ozbrojených sil viz ČESAR, Jaroslav–ČERNÝ, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Díl I, 1918–1929*. Praha 1962.

³⁰⁶ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 10–11.

³⁰⁷ Gawrecká uvádí, že k ozbrojenému útoku na Československo za účasti sudetoněmeckého batalionu mělo dojít na konci června 1919. (GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*, s. 49.)

v Opavě bylo na jejich kmenové stanice v ostravském uhelném revíru dočasně přiděleno 96 četníků německého původu z oblastí, v nichž mělo údajně dojít k povstání. Tímto opatřením hodlal Vyčítal zabránit potenciální spolupráci německých četníků se vzbouřenci. Vojenské velitelství se v případě vypuknutí bojů chtělo zaměřit především na obranu Opavy.³⁰⁸

K očekávané revoltě nakonec nedošlo, nicméně červnové události přinesly jedno zajímavé vyústění. V noci z 20. na 21. června 1919 byli v Opavě a Krnově „pozatýkáni kompromitovaní předáci německého odboje,“ mezi nimiž nechyběl ani nám již známý major četnictva Bedřich Lackinger, někdejší velitel četnictva Sudetenlandu. Zatčení byli následně transportováni k divisiímu soudu do Olomouce.³⁰⁹ Zadrženo bylo celkem 26 osob, převážně bývalých důstojníků, „pro podezření velezrádných piklů proti integritě naší republiky.“³¹⁰

Určitým mezníkem pro iredentistické snahy německého obyvatelstva bylo podepsání mírových smluv s Německem a Rakouskem ve Versailles a Saint Germain, které kromě jiného stanovily hranice ČSR s dotýčnými státy, čímž učinily snahy o odtržení pohraničních oblastí nereálnými. Němci ve Slezsku si v následujícím období začínali postupně zvykat na svou existenci v rámci ČSR a v tom duchu se snažili zejména z politického hlediska získat pro sebe co nejsilnější postavení.³¹¹ Uvedený postoj však automaticky neznamenal ukončení národnostně motivovaných střetů v pohraničí. Leckdy byly takové nepokoje propojeny též se sociálními požadavky obyvatelstva.

³⁰⁸ NA, GVC, kart. 2.

³⁰⁹ NA, GVC, kart. 8, Rukopis, s. 12.

³¹⁰ NA, GVC, kart. 2. Československá vláda chtěla pravděpodobně předejít možným nepokojům, které bylo nutno očekávat s blížícím se termínem podpisu mírové smlouvy s Německem. Zřejmě proto byli v Krnově zatčeni bývalí poddůstojníci a důstojníci německé národnosti, sloužící v bývalé rakousko-uherské armádě, jimž byla dokázána účast na špiónážní činnosti vojenských spolků proti ČSR. (BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava*, s. 69.)

³¹¹ Viz blíže GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku*.

V uvedené souvislosti se nyní blíže podíváme na výtržnosti, které vypukly 5. října 1920 na Vítkovsku. Nepokoje tehdy odstartovala revize mlýna nedaleko Klokočova. Úředníky doprovázel velitel místní stanice vrchní strážmistr Meisner a četník na zkoušku Hrdlička. Rolníci chtějící zabránit zmíněnému aktu se vydali k mlýnu, přičemž napadli Hrdličku, který jim bránil ve vstupu dovnitř. Při tahanici vzešla ze služební karabiny rána, která sice nikoho nezranila, ale rozlítla dav. Ten vzápětí napadl jak oba četníky, tak revizní orgány, přičemž způsobil uvedeným těžká zranění a četníky odzbrojil. Četníku na zkoušku Hrdličkovi se podařilo utéct, byl však pronásledován a dokonce i vystaven palbě, načež „následkem utrpěných ran a velkého rozčilení zešílel“.

Bouře na Vítkovsku se následně protáhly na delší dobu, proto bylo v oblasti soustředěno mnoho četníků, jak ale informují dobové úřední zdroje, nedošlo k použití zbraní „ústupností a rezervovaností četnictva“. Jedinou obětí zmíněných nepokojů se tak pravděpodobně stal četník na zkoušku Hrdlička, který „zemřel v šílenství“.

Nutno zdůraznit, že řečené události údajně nebyly spontánního charakteru, nýbrž se, dle četnických záznamů, jednalo o organizovanou záležitost, jejíž původci byli místní němečtí nacionálové v čele s novojičínským starostou Arnoštem Schollichem.³¹² Došlo sice k zatčení a odsouzení některých osob, ale nakonec jim byl povolen tříletý odklad trestu. Posléze byli zčásti nebo zcela omilostněni.³¹³

³¹² Není bez zajímavosti, že se jménem Dr. Arnošta Schollicha, poslance Národního shromáždění, se v četnických pramenech setkáváme ještě jednou, tentokrát v souvislosti s rušením veřejného pokoje v Novém Jičíně dne 11. října 1920. Dr. Schollich dle zprávy ZČV pro Moravu datované 13. října 1920 a adresované Státnímu zastupitelství v Novém Jičíně vyzýval údajně 120–130 rekrutů německé národnosti shromážděných v německém spolkovém domě, aby nerukovali, pokud nebudou mít německé velení, a aby se do té doby zdržovali mimo své bydliště. (NA, GVČ, kart. 52, sign. 3413/20.)

³¹³ ZAO, ČOO, Památník

Odpor německého obyvatelstva vůči nové státní autoritě se projevoval také v neochotě nastoupit vojenskou službu. Němečtí muži se snažili vyhýbat zmíněné povinnosti například tím, že se zdržovali mimo své bydliště. K úkolům četnictva tedy patřilo takové odvedence předvádět. Nicméně mnohdy se daná záležitost mohla velmi zkomplikovat, jak dokazuje tragická událost v Suchomlatech.³¹⁴

Dne 13. srpna 1920 byl v řečené obci vykonáván odvod, k němuž se nedostavilo 11 nováčků z obce „Hermanova“ (zřejmě Heřmanovice). Dotyční byli nuceně předvedeni četnickou hlídkou, následkem čehož vypukla demonstrace za účasti 1000–1200 osob z obcí Hermanova, Horní Údolí, Dolní Údolí, Ondřejovice a Mikulovice. Do Suchomlat bylo již předešlého dne odesláno 10 četníků, přičemž pak odpoledne pro nedostatek bezpečnostních sil přibylo dle nařízení Okresní politické správy ve Frývaldově dalších 50 četníků pod velením okresního četnického inspektora Antonína Guhra. Na místě asistoval též prapor pohraničních myslivců č. 7.

Shromáždění demonstranti žádali okamžité propuštění 11 předvedených nováčků z Hermanova, což bylo učiněno. Situace se po uvedeném kroku trochu uklidnila, načež byl vysloven požadavek na okamžitý odchod jak četnictva z odvodních místností, tak vojska ze Suchomlat. Ten byl však přislíben jen v případě, že se dav rozejde, což demonstranti odmítli. Nepomohlo ani tříhodinové vyjednávání vládního delegáta Dr. Friemla z Frývaldova se zástupci lidu. Demonstranti svá místa stále odmítali opustit a hrozili holemi. Za účelem vyklizení prostranství byl proto proveden útok bodáky, jímž byl dav zatlačen o 100 m a většina shromážděných se

³¹⁴ V roce 1920 probíhaly vůbec první odvody německých obyvatel do čsl. armády, v národnostně smíšených nebo německých oblastech proto docházelo k protestům. (Viz KOLDINSKÁ, Marie–ŠEDIVÝ, Ivan: *Válka a armáda.*; ZÜCKERT, Martin: *Vojáci republiky?.*; ZÜCKERT, Martin: *Zwischen Nationsidee.*; KNAIBL, Jan: *Vzpomínky státního zástupce.* Olomouc 1932.)

rozutekla. Několik četníků na zkoušku stojících v první řadě zpozorovalo u jednoho muže revolver, o čemž spravili četnického inspektora Antonína Guhra. Jmenovaný proto přistoupil k muži, aby požádal o vydání zbraně. Dle pozdější četnické výpovědi vytáhl onen muž z vestové kapsy tabatěrku, kterou ukázal inspektorovi a ihned se pokusil vzdálit. „V tom okamžiku, kdy četnický inspektor onoho muže chtěl uchopiti za ruce, sáhl onen muž bleskurychle do kabátové kapsy, vytáhl revolver, v zápětí následovala rána, projekt zasáhl četnického inspektora Guhra, který se k zemi skácel mrtev“. Ihned po odeznění smrtící rány zahájili v bezprostřední blízkosti stojící četníci na zkoušku bez povelu palbu proti demonstrantům. Vystřelili celkem osm ran, což zapříčinilo smrt jednoho dělníka a mnoho raněných. Shromáždění se po palbě ihned rozuteklo, načež nastal klid. Během demonstrace byla ještě vypálena rána z okna domu č. 3, zůstala však bez následků, přičemž domovní prohlídka na místě nic neodhalila.³¹⁵

Výsledkem střetnutí se tedy stala smrt nejen okresního inspektora Guhra, ale i jedné civilní osoby. Dále došlo k těžkému zranění osmi občanů a několika lehkým poraněním.³¹⁶ Zemská vláda zareagovala na čin vyhlášením stanného práva v politických okresech Frývaldov a Krnov.³¹⁷ Podrobného vyšetřování události se následně ujal major Artur Drischel, zástupce zemského četnického velitele a současně také velitel četnického oddělení Opava č. 1. Jmenovaný podal na základě svého zkoumání obšírnou relaci o poměrech v „Horním Slezsku“ generálnímu veliteli Mrázkovi, o jejímž obsahu nám není bohužel nic známo.³¹⁸

³¹⁵ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2593/1920.

³¹⁶ Tamtéž, sign. 2556/20.

³¹⁷ *Důsledky německé protiodvodní agitace*. Lidové noviny, č. 402, 14. srpna 1920, s. 3.

³¹⁸ NA, GVČ, kart. 51, sign. 2593/20. Citovaný dokument na danou zprávu pouze obecně odkazuje, osud samotné zprávy však není znám.

Západní část Slezska nebyla ovšem jedinou oblastí, kde se čsl. vládní orgány a bezpečnostní složky potýkaly s negativistickým postojem obyvatelstva vůči ČSR. Velmi problematickým územím bylo též Hlučínsko, připojené k Československu 4. února 1920. Kroky a opatření nové čsl. vlády, prosazované často bez ohledu na postoje místního obyvatelstva, se proto setkávaly spíše s nepochopením, ba dokonce i s odporem. Oblast se navíc potýkala s neutěšenou hospodářskou situací, kterou do jisté míry způsobilo právě začlenění Hlučínska do ČSR.³¹⁹

Zajímavě charakterizoval dobovou situaci na Hlučínsku učitel a spisovatel Gustav Kořený. Dle jeho názoru se hlučínský lid orientoval po válce především na pohraniční obchodování a keřaství. V důsledku inkorporace oblasti k ČSR došlo ovšem k zosíření celní kontroly. Tím pádem „lidu zhýčkanému poměry, odvyklému práci, zhořkla doba“, v důsledku čehož byly „veškeren stesk, všechna zatrpkllost soustředěny na stát, na finančníky i četnictvo, jimž přiosťřeny služební poměry měrou nebývalou a nejsou řídké případy, kdy tato zášť vybíjela se i v atentátech a přepadeních i smrtelných na služebnících státních“.³²⁰

Hlučínské obyvatelstvo pochopitelně obtížně přijímalo české uniformované i civilní úředníky, nezdědka docházelo i k incidentům s četníky, vojáky nebo členy

³¹⁹ Celkové smýšlení obyvatelstva na Hlučínsku bylo většinou proněmecké, ačkoli se hlásilo k moravštině jako ke své mateřské řeči. Panovalo zde však přesvědčení, že se hodí jen do rodiny a kostela, kdežto do škol a úřadů patří němčina. Argumenty čsl. strany ohledně připojení oblasti se vedle strategických a hospodářských důvodů opíraly o skutečnost, že místní obyvatelstvo je slovanského původu a mluví moravsky. Jelikož byl tehdy mateřský jazyk označován za hlavní znak národa, byli hlučínský Moravci považováni za nedílnou větev českého národa. Jako velmi sporné se od začátku ukázaly otázky jazyka, školství, obecní samosprávy atd. Velmi palčivý byl problém uplatnění Hlučičanů na čsl. pracovním trhu – mnoho hlučínských dělníků, zejména horníků a zedníků nedokázalo najít v ČSR obživu. Podomní obchodníci dopláceli na přísně uzavřené hranice. Velkostatkářům a zemědělcům zvyklým dodávat své produkty do hornoslezských průmyslových středisek komplikovaly život celní přehrady atd. (PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb*, s. 35–39.); Nespokojené hlučínské dělnictvo velmi brzy projevilo svůj nesouhlas se stávající situací na mohutné manifestaci v Hlučíně 1. května 1920, kde zazněl také požadavek sebeurčovacího práva pro moravský lid na Hlučínsku. Velkou nevoli vyvolaly u hornictva nové tarify a mzdové dohody. (PLAČEK, Vilém: *Prajzáci II. aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*. Háj ve Slezsku 2007, s. 51–54.)

³²⁰ KOŘENÝ, Gustav: *Dnešní Hlučínsko*. Opava 1924, s. 31.

finanční strážce.³²¹ Konkrétně několik případů z obce Chuchelné z roku 1920 dále dokazuje, že i v řadách četnického sboru docházelo k přehmatům, které poškozovaly nejen obraz četnictva v očích veřejnosti, ale i vnímání nové vládní moci, kterou příslušníci bezpečnostních složek reprezentovali.

Pozornost ohledně uvedených kauz rozvířil článek uveřejněný v opavských novinách *Deutsche Post* dne 10. září 1920 poukazující na nevhodné chování tamního četnictva vůči obyvatelstvu.³²² Stať vzbudila zájem okresního hejtmána v Hlučíně, který se obrátil s příslušným dotazem na zemského četnického velitele Josefa Hammera. Žádal po něm osvětlení proběhnuvších událostí, které dle jeho názoru byly v tisku vylíčeny kuse a stranicky. V důsledku daného podnětu vznikla o něco později zpráva sepsaná zemským velitelem a adresovaná 8. listopadu 1920 Zplnomocněnému komisaři Republiky československé pro Ratibořsko,³²³ jejíž kopii obdržel také generální velitel četnictva, jemuž pro změnu přednesl stížnost týkající se poměrů v Chuchelné zemský prezident Šrámek.

Vyšetřující osobou v dané záležitosti byl major Artur Drischel, který přijel 13. září na plánovanou přehlídku stanice v Chuchelné. Při té příležitosti obdržel udání od správce tamní továrny na len Paerschkeho ohledně chování zdejšího četnictva vůči obyvatelstvu. Jmenovaný upozorňoval majora, že se směrodatné osoby chystají v řečené věci zakročit u zemské vlády a MV, přičemž poukazoval na zmíněný článek uveřejněný v *Deutsche Post*. Konkrétně si Paerschke stěžoval „do hrubého a surového zacházení s výtržníky 4. a 5. září a uvedl řadu svědků ztýraných četníky

³²¹ Obec Chuchelná v letech 1920–1948. In: <http://www.chuchelna.com/informace-o-obci/historie/obec-chuchelna-v-letech-1920-1948/> [cit. 24. 3. 2013].

³²² V uvedeném tisku se konkrétně hovořilo o „šikaně českých pistolníků zneužívajících svou moc“. (ŠTĚPÁN, Václav: *Dějiny obce Chuchelné 1349–2009*. Opava 2009, s. 176.)

³²³ Nejvyšším představitelem čsl. správy na Hlučínsku byl zplnomocněný komisař pro Ratibořsko, kterým byl jmenován Josef Šrámek, slezský zemský prezident. Tehdy se totiž ve spojení s tímto územím mluvilo o jižní části Ratibořska, i když neoficiálně se začalo oblastí říkat Hlučínsko. (PLÁČEK, Vilém: *Prajáci aneb*, s. 35.)

a vojáky“. Major Drischel se po zmíněném oznámení osobně ujal vyšetřování, jehož výsledkem se stala tato zjištění:

K prvnímu incidentu došlo dne 4. září 1920 při dožínkové zábavě v hostinci, kde vypukla rvačka s mladíky sousedních pruských obcí, kteří byli následně četnictvem vyzváni k odchodu z Chuchelné. Někteří ovšem neuposlechli, proto byli odvedeni kus cesty k jejich domovům, přičemž je četníci údajně bili. Četníci, kteří se pak o půlnoci vrátili ze služby, se soukromě zúčastnili zábavy povolené ovšem jen do 11 hodiny večerní. Jedna žena vinila strážmistra Brzobohatého, že ji políčkoval a vyhodil ze sálu, když s ním nechtěla tančit. Obviněný ono tvrzení ovšem vehementně popřel s tím, že se uvedeného činu dopustil nejmenovaný voják.

Druhého dne se odehrál další menší konflikt během návratu místního hasičského sboru z oslav „*německého dne*“ v Opavě. Muži v podnapilém stavu a za zpěvu německých nacionálních písní absolvovali cestu z nádraží do hostince, načež četnictvo „dodatečně zjistilo provokatéry a předvedlo několik osob ku zjištění totožnosti na četnickou stanici, mezi nimi osoby četnictvu známé a jednoho tak opilého, že dle tvrzení četníků sotva mohl státi. Když se tento na stanici pak drze vzpíral, byly mu strážmistrem Brzobohatým přiloženy řetízky svěrací, které mu pak jmenovaný zase odňal a jej propustil“.³²⁴

Zajímavé poznatky ohledně jednání četnictva v Chuchelné získal též okresní četnický velitel v Hlučíně nadporučík Čeněk Skrbek, který dne 13. září 1920, během Drischelova vyšetřování, prý čistě náhodou rovněž pobýval v obci. Nelze ovšem vyloučit, že se Skrbek chtěl soukromě přesvědčit o stavu věcí a úmyslně naplánoval svou cestu tak, aby se mohl setkat s náměstkem zemského velitele. Jmenovaný

³²⁴ Do zmíněného incidentu byli zapleteni také příslušníci finanční stráže. (ŠTĚPÁN, Václav: *Dějiny obce Chuchelné 1349–2009*. Opava 2009, s. 176.)

„hlásil, že viděl, jak četníci na nádraží v Kuchelné bez jakéhokoliv důvodu tloukli pažbou do lidu, takže na místě proti nim zakročil“.

Správce továrny Paerschke ovšem nezůstal jediným občanem Chuchelné, který poukazoval na nepatřičné jednání příslušníků četnictva vůči místním obyvatelům. Během služební cesty vlakem si majora Drischela vyhlédl český ředitel tamní školy Hulva, aby jej upozornil na velitele tamní stanice vrchního strážmistra Štechu, „který následkem svého vystupování dává podnět k častým stížnostem se strany obecnstva, s kterým nezachází tak, jak by si bylo přáti v zájmu české věci“.

Jmenovaný dále hájil před majorem místní obyvatelstvo, které „prý není špatné, když se s ním slušně a vážně jedná“, přičemž poukazoval na fakt, že se zde nevyskytovaly stávky školních dětí³²⁵ nebo „nepříjemnosti při aprovisačním úřadu“ jako v ostatních částech Hlučínska. Hulva nakonec žádal o přeložení strážmistra Štechy z Hlučínska. Velitel stanice v Chuchelné zřejmě skutečně nebyl příliš oblíben, neboť, jak se sám svěřil majoru Drischelovi, se obával, že jej lidé chtějí zabít, a proto u sebe neustále nosil revolver.

Major Drischel zaujal na základě získaných informací jasné stanovisko nejen k chování četnictva v Chuchelné, ale na celém Hlučínsku, které také explicitně vyjádřil: „Četníci musí studovati místní poměry a psychu obecnstva, jež bylo tak dlouho vychováváno v pruském duchu. Podotknuv, že je to nepřírozený zjev, když lidé slovanského kmene a mluvící moravsky jsou nadšeni pro Prusko a nechtějí posílati děti do slovanské školy, pravil, že přirozené poměry lze docílití výchovou a vážným jednáním, kdežto pažbou a kopancem se nedá nikdo poutati k státní

³²⁵ Na Hlučínsku byl od 1. května 1920 zaveden na základních školách český vyučovací jazyk. Aby se tamní školy staly skutečně českými a změnil se jejich charakter, začaly školské úřady propouštět a penzionovat dosavadní učitele, což samozřejmě vyvolalo odpor široké veřejnosti na Hlučínsku projevující se mimo jiné také stávkami školních dětí. (PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb*, s. 42–43.); Zmíněný problém se vyskytoval rovněž v dalších pohraničních oblastech ČSR. (KNAIBL, Jan: *Vzpomínky státního zástupce*. Olomouc 1932, s. 68–69)

myšlenke. Upozornil, že lidé tito po užívání lihovin byli zvyklí zpívat *Wacht am Rhein* nebo *Deutschland, Deutschland über alles* a když dnes jsou v povznesené náladě zpívají to, co zpívali dříve, v kterémž případě se proti nim zakročuje právě tak vážně jako by byli kradli nebo spáchali jiný trestní čin. Varuje před zbytečným rozčilováním při zakročení, jež vede k přehmatům (...).“

Co se týče samotného případu v Chuchlené, vytýkal major Drischel četnické stanici „předvedení známých osob na četnickou stanici ku zjištění totožnosti pod silnou eskortou s nasazenými bodáky a výslech člověka tak opilého, že sotva se udržel na nohou“. V souvislosti s tímto činem dále podotkl, že je „rozdíl mezi rázným a hrubým zakročením a že hrubým zakročením se podporuje irredenta“.

Výsledkem celého šetření se nakonec stalo trestní oznámení na provinilé četníky, které bylo ihned podstoupeno vojenskému prokurátorovi. Všichni obžalovaní byli následně přeloženi ke svým kmenovým velitelstvím do Čech.³²⁶ Ačkoli novinové zprávy zřejmě nebyly ohledně událostí v Chuchelné zcela objektivní, zemský velitel Hammer si nepřál zveřejnění opravy v tisku. Domníval se, že by takový krok neprospěl četnictvu s ohledem zejména na skutečnost, že informace prosákly do novin pravděpodobně z četnických kruhů.³²⁷

Chování četníků v Chuchelné lze hodnotit jako těžko omluvitelné vzhledem k teprve nedávnému přičlenění Hlučínska k ČSR a nepříliš příznivým náladám tamního obyvatelstva. Nespornou roli zde ovšem sehrál lidský faktor. Četníci, kteří přicházeli na Hlučínsko z oblastí, kde se nevyskytovala tak silná proněmecká orientace, mohli zdejší službu snášet špatně a hůře se vyrovnávat s antipatiemi tamních obyvatel. Je možné, že ona pochybení pak vyvěrala právě z těchto příčin.

³²⁶ Jeden z obviněných četníků, strážmistr Kolář, byl již v soudním vyšetřování, a to pro porušení subordinace, přestupek opilství a neslušného chování na veřejnosti. Uvedené činy spáchal na své kmenové stanici v Čechách. (NA, GVC, kart. 4, sign. 330 dův/20.)

³²⁷ Tamtéž, sign. 330 dův/20.

Četniční nadřizení si byli zřejmě dobře vědomi ošidné role zdejšího četnictva a nabádali své muže k obezřetnému přístupu, neboť se obávali iredentistických tendencí.

Obecně lze konstatovat, že vztahy německého obyvatelstva v západní části Slezska a četnictva byly v popřevratovém období poznamenány negativistickým přístupem této národnostní skupiny k ČSR, který se projevoval intenzivní protistátní činností a tím pádem zvýšenými nároky na bezpečnostní službu četnictva. K postupné stabilizaci poměrů došlo podobně jako jinde v německém pohraničí po podepsání mírových smluv v polovině roku 1919, ačkoliv i poté se objevují rušivé tendence například v podobě odporu německého obyvatelstva vůči odvodům do armády.

Proněmecky smýšlející obyvatelstvo naladěné nepřátelsky vůči nové státní autoritě se nacházelo rovněž na Hlučínsku, což bezesporu komplikovalo z bezpečnostního hlediska zdejší četnickou službu. Ovšem na základě svědectví pramenů je nutné v této souvislosti poukázat na další důležitý faktor platný nejen pro oblast Hlučínska, jehož si byli dobře vědomi četniční nadřizení. Příslušníci četnictva se nemohli v kontaktu s lokálním obyvatelstvem spoléhat pouze na hrubou sílu. Četnická služba v daných oblastech byla dlouhodobého charakteru a mnohdy vyžadovala spolupráci místních lidí. Bylo tedy nutné získat si jejich respekt a sympatie. Nemluvě pak o skutečnosti, že četnictvo reprezentovalo čsl. vládní moc, tudíž jakékoli přehmaty četnického sboru vrhaly automaticky špatné světlo na celý stát, což mohlo jednak podpořit protistátní činnost, jednak zvýšit napětí mezi obyvatelstvem a státními orgány. Obojí v konečném důsledku nepříznivě působilo na bezpečnostní činnost četnictva.

Sociální nepokoje a sociální postavení četnictva

Stávky a demonstrace patřily nepochybně k akcím, při nichž nezdávka docházelo k narušování veřejného pořádku a bezpečnosti obyvatelstva. Ať už se jednalo o podniky spontánní nebo předem organizované, potýkal se s nimi mladý československý stát již od prvopočátků své existence na celém svém území, což se pochopitelně dotýkalo rovněž činnosti četnictva.

Československo se ještě dlouhou dobu po svém zrodu vypořádávalo se sociálními nepokoji, které vznikaly jako důsledek nedostatku potravin a zásobovacích potíží, což bylo dědictví nedávno skončené války. O slovo se též hlásily politické či národnostní požadavky různých skupin obyvatelstva patrně zejména v okrajových částech republiky. Konkrétně ve Slezsku se jednalo jak o iredentistické snahy německého obyvatelstva, tak o problém Těšínska, o nichž jsme pojednali v příslušných kapitolách. Sociální požadavky pracujících se pak velmi silně projevovaly v oblasti ostravsko-karvinské uhelné pánve, kde panovala vysoká koncentrace dělnictva.

Podíváme-li se na prostudované dochované materiály četnické provenience vztahující se k uvedené problematice, musíme na prvním místě konstatovat jejich torzovitost, přesto lze na jejich základě ilustrovat četnický úhel pohledu na sociální nepokoje, a to s pomocí několika konkrétních kauz, které je možno z pramenů blíže rekonstruovat.

První zachovaná hlášení o sociálních bouřích se datují do podzimu roku 1919. Vesměs se jedná o pouhé epizody. Klidně proběhla stávka jak hornictva na jámě Jana v Karviné v říjnu, tak strojního dělnictva v Ondřejovicích a Javorné na Krnovsku v listopadu. V obou případech se jednalo o podobné požadavky – tedy vyšší mzdy a příspěvky na oblečení. Zajímavě se zde projevilo odlišné sociální prostředí

stávkujících. Horníci v Karviné totiž neopomněli žádat rovněž všeobecné snížení cen potravin, což dělníci na Krnovsku ignorovali, jelikož, jak upozornilo četnické hlášení, většina tamních pracovníků vlastnila malé hospodářství, tudíž byla do značné míry potravinově soběstačná.³²⁸

S poválečnou potravinovou nouzí rovněž souvisely drobné nepokoje zaznamenané v západní části Slezska. V Jeseníku na konci září 1919 zastavili zaměstnanci tamních provozů práci, jelikož již několik týdnů nedostali mouku na vaření a byla stanovena enormně vysoká cena brambor.³²⁹ V prosinci téhož roku zase místní obyvatelstvo v Lichnově protestovalo proti plánované revizi brambor.³³⁰ Obě zmíněné události proběhly v poklidu bez narušení veřejného pořádku.

Revize a rekvizice se ovšem nesetkávaly s pochopením občanů ani později, a tak když 24. září 1920 prováděli revidenti Státního obilního ústavu v Opavě nařízenou přehlídku ve mlýně v Niederforstu (Dolní Fořt) na Jeseníku, byli, ještě než dokončili úkol, vytlačeni stohlavým shromážděním obojího pohlaví, které se dostavilo pravděpodobně na popud majitele mlýna. Úředníci se museli před davem spasit útekem. Srocený zástup navíc odcizil několik pytlů „mlecích výrobků“, které se na místě nacházely zřejmě protizákonně. Velitel vyšetřující četnické stanice ve Vlčici následně k případu podotknul, že problém zapříčinila ta skutečnost, že revidenti prohlídku započali bez četnické asistence.³³¹

Drobné nepokoje zaznamenaly četnické prameny během roku 1920 také v zemědělském sektoru. Jednalo se vždy o izolované, krátkodobé podniky zahrnující maximálně několik desítek pracovníků a odehrávající se v různých částech Slezska. Četnická hlášení jsou v těchto případech dosti strohá a omezují se pouze na

³²⁸ NA, GVČ, kart. 49, sign. 3420/19.; NA, GVČ, kart. 49.

³²⁹ NA, GVČ, kart. 47, sign. 3360/19.

³³⁰ NA, GVČ, kart. 49, sign. 4029/19.

³³¹ NA, GVČ, kart. 52.

konstatování o ukončení stávky, což dokazuje, že akce se obešly bez významného narušení veřejné bezpečnosti a pořádku.

Zatímco výše popsané jevy se vyznačovaly lokálním a epizodním charakterem, poněkud jiná situace panovala v ostravsko-karvinské uhelné pánvi. Konkrétně od roku 1920 zde četnické záznamy evidují vcelku s pravidelností všeobecné stávky, jichž se účastnily stovky a tisíce pracujících z vícera míst revíru. V uhelné pánvi bylo totiž koncentrováno obrovské množství dělnictva, průmyslových podniků a samozřejmě dolů. Bylo to ideální prostředí pro agitaci zejména sociálně zaměřených politických stran, pod jejichž záštitou se mnohdy konaly různé tábory lidu či demonstrace.³³² Zdejší stávky kladly vysoké nároky na bezpečnostní službu četnictva a mnohdy vyžadovaly i mimořádná opatření, jak si vzápětí ukážeme.

Prvním takovým podnikem byla všeobecná stávka konaná v lednu roku 1920. Akci zahájili nejprve horníci v Petřvaldě, následováni svými kolegy v Porubě, Orlové či Doubravě. Obvodní četnické velitelství v Orlové hlásilo 14. ledna, že se počet stávkujících ve zdejších obvodech odhaduje na 6000 osob. Téhož dne se konal veřejný tábor lidu v Orlové za účasti 3000 lidí. Shromáždění odstartovalo o půl jedenácté dopoledne, přičemž vystupující řečníci poukazovali na vzrůstající drahotu, která údajně dosáhla nejkrajnějšího stupně. Vinu na celé situaci dle jejich názoru nesla vláda a jí podřízené úřady, které neučinily nic, aby tomu zamezily, proto bylo potřeba do čela státu dosadit schopnější jedince. Dělnictvo své požadavky formulovalo do rezoluce určené vládě, kde vedle snížení cen životních potřeb

³³² Blíže k problematice stávek v ostravsko-karvinském uhelném revíru viz KOLEJKA, Jan: *Revoluční dělnické hnutí na Moravě a ve Slezsku (1917-1921)*. Praha 1957; OTÁHAL, Milan: *Dělnické hnutí na Ostravsku 1917–1921*. Praha 1957. Z novějších publikací viz například KNOB, Stanislav–RUCKI, Tomáš (edd.): *Problematika dělnictva v 19. a 20. století I.: bilance a výhledy studia: sborník z konference věnované 95. výročí narození Arnošta Klímy*. Ostrava 2011; SEKANINA, Milan: *Sociálně ekonomické postavení pracujících na Ostravsku v letech velké hospodářské krize 1929-1933*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, sv. 120. Ostrava 1990, s. 93–112.

figuroval také požadavek zrušení disciplinárního řádu pro horníky a úřednictvo a zavedení svobodného a neomezeného tiskového i svolávacího práva. Dále přítomní vyhlásili, že je nutné postupovat solidárně s dělnictvem v Moravské Ostravě, kde se tentýž den také odbýval tábor lidu, načež se orlovské shromáždění rozešlo. Četnická relace následně hlásila, že během podniku nedošlo k narušení veřejného klidu a pořádku, přičemž v průběhu poslední lednové dekády stávky na jednotlivých místech regionu postupně skončily.³³³

Nejagilněji si při organizaci stávek v oblasti uhelné pánve počínali komunisté, jejichž činnost se poprvé výrazně odrazila ještě před oficiálním vznikem KSČ, konkrétně při konání generální stávky v prosinci roku 1920,³³⁴ která zasáhla mnoho míst československého státu včetně Slezska. Bezpečnosti složky zde dokázaly, alespoň podle četnických záznamů, situaci zvládnout, neboť včas zarazily veškeré pokusy o překročení zákonné míry. K práci ochotné dělnictvo pracovalo pod ochranou vojska a četnictva na deseti jamách, čímž byli stávkující donuceni opět nastoupit do práce.³³⁵

Činnost komunistické strany se rovněž projevovala při dalších nepokojích, které zasahovaly ostravsko-karvinskou uhelnou pánev v následujících letech. Byly to kupříkladu velké demonstrace nezaměstnaných řízené komunistickými řečníky, odehrávající se 3. ledna 1923 v Moravské Ostravě a ve Vítkovicích, při nichž bylo mnoho lidí pozatýkáno. Tamním četníkům během podniku asistovali kolegové z okresů Slezská Ostrava, Orlová a Karviná. Dále se též jednalo o jednodenní stávku všech závodů konanou 30. září 1924 na protest proti drahotě uspořádanou spolu

³³³ NA, GVČ, kart. 50, sign. 190/20.

³³⁴ Blíže ke generální stávce viz KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha 2003; PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu III*. Praha 1991.

³³⁵ ZAO, ČOSO, Památník.

s několika tábory lidu v Moravské Ostravě, Orlové, Fryštátě a Bohumíně. Kvůli uvedené akci bylo do Slezské Ostravy, Orlové, Karviné a Petřvaldu soustředěno několik desítek četníků.³³⁶

O uvedených činech se dochovaly jen stručné četnické záznamy, takže není možné hlouběji nahlédnout do aktivit četnictva spojených s těmito akcemi. Víme pouze, že do ohrožených oblastí bylo vždy soustředěno větší množství četnictva za účelem udržení klidu a pořádku. Je důležité upozornit v této souvislosti také na skutečnost, že v uhelné pánvi se střetávaly kompetence dvou ZČV – moravského a slezského. Došlo-li tedy k nepokojům, obě strany si vypomáhaly, a jelikož sociální bouře často zasáhly vícero míst revíru, soustředilo se v nutných případech veškeré tamní četnictvo pod jednotné velení. O uvedené praxi vypovídá také návrh MV ze dne 19. října 1919, který zefektivnil soustředění četnictva v uhelném revíru moravsko-slezském. Pro případ potřeby tak mohly okresní politické správy v Moravské a Polské Ostravě ve vzájemné dohodě koncentrovat podřízené četnictvo nebo jej použít v celém obvodu uhelného revíru, aniž by bylo potřeba svolení MV. Velení v takovém případě připadalo na služebně staršího velitele. Ono opatření se pak ve výsledku nijak nedotýkalo hospodářsko-administrativních vztahů, které zůstaly nezměněny.³³⁷

Četnictvo z uhelného revíru se muselo pod jednotné velení soustředit na jaře roku 1925, kdy v oblasti vypukla všeobecná stávka organizovaná komunistickou stranou.³³⁸ O aktivitách četnictva v rámci této velké akce si můžeme tentokrát udělat

³³⁶ ZAO, ČOSO, Deník.

³³⁷ NA GVČ, kart. 47, sign. 3494/19.

³³⁸ Podrobněji bylo o stávce pojednáno v tomto příspěvku: BARTEČKOVÁ, Ivana: *Činnost četnictva během stávky v ostravsko-karvinském revíru na jaře 1925*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach ze VII. konference policejních historiků*. Praha 2012. (Vydáno elektronicky.)

docela podrobný obrázek díky množství dochovaného materiálu četnické provenience.

Konání akce bylo dopředu ohlášeno, proto se na ni mohly bezpečnostní orgány zavčasu připravit. Četnictvo situaci rozhodně nepodcenilo a do oblasti soustředilo stovky četníků nejen ze Slezska, ale i z Čech, Moravy a Slovenska. Těsně před samotným vypuknutím stávky dne 28. března 1925 se konala porada na Policejním ředitelství v Moravské Ostravě a mimo jiné také na základě závěrů uvedené schůze byl velitelem soustředěného četnictva na Ostravsku ustanoven exponovaný štábní četnický důstojník v Moravské Ostravě major Fridolín Stuchlík. Jako takový byl spolu s koncentrovaným mužstvem podřízen ZČV pro Slezsko. Dalším úkolem jmenovaného bylo předkládat generálnímu veliteli „denně a po celý čas soustředění četnictva z Čech, Moravy a Slovenska v uhelné pánvi ostravské – zvláštní, stručné situační zprávy“.

Generální velitel Karel Vyčítal vyžadoval detailní přehled o situaci v ostravsko-karvinské uhelné pánvi, proto také nařídil Stuchlíkovi, aby se ve svých hlášeních orientoval na pět bodů, na jejichž základě by popsal co nejstručněji a nejvýstižněji nejen celkové poměry v oblasti, ale i stav četnictva. Zohlednit se proto měla jak všeobecná situace v uhelné pánvi, tak bezpečnostní služba četnictva, její výkon a výsledek. Ve vztahu k soustředěnému mužstvu měl Stuchlík Vyčítalovi podávat informace rovněž o kázni a pořádku, stravování a ubytovacích poměrech.³³⁹ Situační zprávy majora Stuchlíka tak poměrně přehledně mapují průběh stávky.

Ačkoliv všeobecná stávka započatá dne 30. března 1925 si oficiálně kladla jako hlavní cíl 20% navýšení mezd, podle názoru představitelů četnictva se jednalo pouze o snahu komunistické strany vyvolat nepokoje, čehož se účastnilo zejména

³³⁹ NA, GVČ, kart. 17, sign. 205 dův./1925.

komunistické dělnictvo. Ostatní pracující byli údajně na jednotlivých místech, kde byli oproti komunistům v menšině, nuceni spolupracovat. Sociální demokraté a další levicové strany se od celého počínu distancovaly. Četnické zápisy dále uvádějí, že stávka byla od počátku odsouzena k nezdaru a upozorňují na prohlášení o zostřeném postupu vydané vedením stávky již 1. dubna, jenž se projevoval značným terorizováním pracujících a jejich rodin, což vedlo k častým potyčkám a zakročování četnictva.³⁴⁰

Úkolem soustředěného četnictva bylo zejména jednak zesílit veškeré stanice, kde se nacházely uhelné jámy a průmyslové závody, jednak umožnit vytvořit zálohy, které v nutných případech zasahovaly i na vzdálenějších místech v okolí Ostravy a přesouvaly se nákladními auty.³⁴¹ Četnická služba se pak během stávky konala tak, že byly vysílány hlídky na stálé obchůzky, zesílené hlavně v době směn, aby pracující byli chráněni před stávkujícími a aby byly rozptylovány tvořící se hloučky. Konflikty mezi pracujícími a stávkujícími, jakož i s četnictvem, byly na denním pořádku.³⁴²

Hlavní úkol četnictva nepředstavovala pouze ochrana obyvatelstva a pracujících dělníků, ale i zákroky při porušení bezpečnostních opatření vyhlášených Policejním ředitelstvím v Moravské Ostravě ihned po vypuknutí stávky. Konkrétně šlo o zákaz prodeje pálených lihových nápojů, zkrácení uzavírací doby hostinců a zákaz shlukování i shromažďování na veřejných místech.³⁴³

³⁴⁰ ZAO, ČOSO, Deník. Napadání „stávkokazů“ představovalo při komunistických stávkách poměrně častý jev. Srov. KOLÁŘ, Ondřej; *Meziválečné dělnické hnutí na Chebsku optikou československého četnictva*. Příspěvek z X. sjezdu českých historiků, Ostrava 2011. In: http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kolar_ondrej.pdf [cit. 5. 4. 2013].

³⁴¹ ZAO, ČOSO, Památník. Tyto mobilní jednotky lze považovat za určité neoficiální předchůdce četnických pohotovostních oddílů, které ve 30. letech plnily obdobné úkoly při nepokojích v pohraničí.

³⁴² ZAO, ČOSO, Deník.

³⁴³ NA, GVČ, kart. 17, sign. 205 dův./1925.

Konání celé stávky se neobešlo bez různých incidentů, o nichž major Stuchlík pečlivě informoval ve svých denních hlášeních generálního velitele v Praze. Vyvrcholením nepokojů se nakonec stalo krvavé střetnutí mezi četnictvem a dělnictvem v Orlové dne 4. dubna 1925, o jehož příčinách a celkovém průběhu událostí se dozvídáme jak z podrobného hlášení zemského četnického velitele v Opavě, plukovníka Josefa Šustra, jenž přijel téhož dne osobně na místo činu prozkoumat celou událost, tak z relace majora Stuchlíka, který byl rovněž přítomen vyšetřování.

Plukovník Šustr líčil ve své zprávě, že v Orlové se toho dne nashromáždilo zhruba 4000 až 5000 lidí v Dělnickém domě a před ním, kde se měla odbyvat schůze. Po 10 h však zástup táhl na náměstí, „kdež obchodníci ihned zavírali krámy, neboť bylo pozorováno mnoho lidí s prázdnými pytly a baňochy, což poukazovalo na úmysl plnění“.³⁴⁴ Kapitán výkonný Jaroslav Král od doplňovacího četnického oddělení v Bratislavě se postavil se 30 četníky před dav, čímž uzavřel hlavní ulici vedoucí k náměstí. Dále ovšem nezakročoval, neboť čekal na posilu čtyřiceti četníků z Karviné. Přes opakované výzvy nejen zmíněného kapitána, ale i policejního úředníka Stibora, který byl na místo vyslán jménem politické správy, k rozchodu a poukázání na možné použití zbraně, se dav nejen nerozešel, ale navíc zasypal četníky křikem a deštěm kamení.

Následně dal Král na povel úředníka politické správy příkaz k vyklizení náměstí. Ve smyslu posledního výnosu MV ze dne 25. března 1925 bylo (podle oficiální verze „s krajní zdrženlivostí“) použito obušků, přičemž byl nedopatřením

³⁴⁴ NA, GVČ, kart. 17. Na hrozbu plnění četnická hlášení o průběhu stávek poukazují poměrně často, v některých případech se ovšem může jednat o poněkud zveličené zprávy, jejichž účelem bylo ospravedlnit různé zákroky proti demonstrantům.

udeřen i policejní aktuár³⁴⁵ Stibor, který měl na sobě civilní šaty. Dav se podařilo vytlačit na násep pět metrů vysoký montánní dráhy, který pak zástup celý obsadil, takže se ocitl vůči četnictvu ve výhodné pozici. Toho část demonstrantů využila k dalšímu házení kamenů. Kapitán výkonný Král chtěl dav obchvátit ze dvou stran, ten však ustoupil přes louku na druhý nižší násep košicko-bohumínské dráhy, kde se opakovala situace s kamením. Četníci postupovali v rojnici a Král na ně dle pozdějších svědeckých výpovědí opakovaně křičel: „Nestřílet!“

Nové postranní hlídky přiměly zástup k dalšímu ústupu na třetí železniční násep. Četnictvo bylo opět upozornováno, aby nestřílelo, a dav počtvrté začal vrhat kameny. Četníci se nyní ocitli v horší situaci, „poněvadž přicházeli ze zdola, měli před sebou široký ač mělký potok, dav byl nahoře na náspe a na druhou stranu přes potok vedl pouze jeden malý asi 2 m široký můstek“. Hlouček četníků z postupující rojnice, mezi nimi i Rudolf Šlajer z četnického oddělení v Hradci Králové, se vydal přes lávku a v tom okamžiku spatřil kapitán výkonný Král, „jak na vzdálenost asi 30ti kroků střílí proti četníkům, na můstku se nalézajícím člověk slabší postavy, oblečený modravým šatem a slyšel první čtyři rány se strany demonstrantů“. Celkem vypálili stávkující asi 15 střelných ran. Při východu z lávky byl vrchní strážmistr Šlajer zasažen do levé lící kosti, a během pádu k zemi stihl ještě zvolat: „K palbě!“ Nebylo hned jasné, zda jde o zranění kamenem, nebo střelbou, což jistě přispělo k nervozitě četníků, kteří se obávali další palby z řad demonstrantů. Po Šlajerově zranění započala rojová palba četníků, kteří dle zjištění plukovníka Šustry vypálili 44 ran.³⁴⁶

³⁴⁵ Aktuár byl dříve nižší úředník, středoškolsky vzdělaný, který se uplatňoval v soudnictví, v berní správě, u policie i v jiných úřadech.

³⁴⁶ Stuchlík ve své relaci naopak uvádí 72 výstřelů. (NA, GVC, kart. 17, sign. 205 dův./1925.) Deníkovy záznam ČO ve Slezské Ostravě zase hovoří o 71 ranách. (ZAO, ČOSO, Deník)

Poranění utrpělo celkem pět četníků, z toho jeden těžce, přičemž řada dalších byla zasažena kameny, ale nezraněna. Z davu byli zastřeleni dva dělníci a jedno čtyřměsíční dítě usmrtila buďto omítka padnoucí z domu při střelbě četníků, nebo náhodný odraz kulky. Informace se v tomto bodě různí. Dále bylo zraněno pět dělníků.³⁴⁷ Stuchlíkova zpráva ještě upřesnila počty raněných z řad bezpečnostních složek. Těžké zranění utržil pouze vrchní strážmistr Šlajer, lehčí rány kameny a holemi si odnesl jeden policejní úředník³⁴⁸ a osm strážmistrů. Pět četníků bylo udeřeno kameny bez zranění.³⁴⁹

Šustrova relace, sepsaná ještě téhož dne, dodává k případu velmi důležitý poznatek. Jeden raněný dělník potvrdil ošetřujícímu lékaři, že bylo dříve stříleno proti četníkům. Dle závěru lékaře také střelná poranění některých demonstrantů, která jsou zepředu a jaksi směrem shora, poukazují na to, že dotyční byli zasaženi, jak se shýbali pro kameny. Na základě těchto skutečností Šustr hodnotil užití zbraně četníky jako oprávněné.

Zemský velitel ve výsledku ocenil roli četnictva v celé události, neboť dle jeho názoru osvědčilo krajní zdrženlivost, když bylo čtyřikrát zasypáno kameny a přesto použilo nejdříve mírných prostředků, tj. zákonné výzvy a obušků. K palbě se přikročilo poté, co bylo stříleno ze strany demonstrantů, a to v okamžiku, kdy již několik četníků bylo raněno a když se krví zbrocený podvelitel skácel.

Kdyby demonstranti získali převahu, byla by podle Šustrova předpokladu Orlová ihned vydrancována, „mor odboje by se byl rozšířil, dělnictvo pracující ve Vitkovických závodech by práci zastavilo a tím provoz tohoto veledůležitého podniku ochromilo“. Podlehnutí četnictva, tedy výkonné státní moci, by v konečném

³⁴⁷ NA, GVC, kart. 17.

³⁴⁸ Mohlo se jednat o Stibora, omylem inzultovaného četníky.

³⁴⁹ NA, GVC, kart. 17, sign. 205 dův./1925. Pozdější zápisy uvádějí devět kameny poraněných četníků a šest zraněných osob přímo na místě. (ZAO, ČOSO, Deník; ZAO, ČOSO, Památník.)

důsledku znamenalo revoluci a rozvrat. Zemský velitel na druhou stranu také litoval prolité četnické a dělnické krve. Nicméně závěrem vyslovil mínění, že veřejnost dbající o bezpečnost a pořádek jistě odsoudila postup vzbouřenců, načež opět našla jistotu a důvěru ve vládní moc.³⁵⁰

Ani další části revíru nezůstaly ten den ušetřeny nepokojů v podobě pokusů o hromadné tábory, po nichž prý mělo být, jak uvádí Stuchlík, drancováno. Srocení demonstranti byli však nakonec vždy rozprášeni četnictvem.³⁵¹ Při vyklizení náměstí v Moravské Ostravě bylo také pro odpor demonstrantů užito obušků, jejichž tíhu pocítili mezi jinými i poslanci Tomáš Koutný a Gatti.³⁵² Čtyři četníci byli lehce zraněni kamením, přičemž na četnictvo bylo házeno kameny jak ze zástupu, tak z oken domů.³⁵³

Vraťme se ale ještě na chvíli k události v Orlové. Není od věci povšimnout si zde reakcí jak nekomunistického, tak komunistického tisku. Ten první svaloval veškerou odpovědnost za uvedený čin na komunistickou stranu, která se snažila dělnictvo radikalizovat přimět v setrvání ve stávce,³⁵⁴ druhý naopak prezentoval události v Orlové v neprospěch četnictva, přičemž hájil demonstranty i jejich vůdce. Četníci v tomto líčení vystupují jako hrubá síla chovající se až bestiálně vůči „bezbrannému“ či „nevinnému“ lidu. Úplně se zde pomíjí v četnických hlášeníh zmiňovaný fakt, že bylo z davu několikrát vystřeleno. Házení kamenů se omlouvá

³⁵⁰ NA, GVČ, kart. 17.

³⁵¹ Tamtéž, sign. 205 dův./1925.

³⁵² Pravděpodobně se jedná o dr. Józsefa Gátiho. Jak popisuje Stuchlík, jmenovaní svými proslovy švalvi shromážděný dav. Přímá účast komunistických poslanců na nepokojích ostatně nebyla nijak výjimečná. (Viz BUCHLOVSKÝ, Martin: *Historický obraz tzv. Frývaldovské stávky*. Jeseník 2006.; KOLÁŘ, Ondřej: *Meziválečné dělnické hnutí na Chebsku optikou československého četnictva*. Příspěvek z X. sjezdu českých historiků, Ostrava 2011. In: http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kolar_ondrej.pdf [cit. 5. 4. 2013].)

³⁵³ Moravský zemský archiv (MZA), fond Zemské četnické velitelství Brno (ZČV), Památník exponovaného četnického štábního důstojníka v Moravské Ostravě (dále jen Památník).

³⁵⁴ *Komunistické krveprolití v Orlové*. Lidové noviny, č. 171, 5. 4. 1925, s. 3. Podle autora článku KSČ pouze účelově využívala dělníky k silovému prosazování svých politických zájmů.

rozčilením nad „zločinným jednáním četníků“, přičemž se připouští jen několik ran kameny. Vinu za celý incident komunističtí novináři přičítali provokatérům z řad sociální demokracie, kteří se prý vmísili do davu a podněcovali demonstranty k radikálnímu jednání.³⁵⁵

Bez ohledu na různé interpretace ovšem faktem zůstává, že na místě zůstali tři mrtví – 27letý topič Jan Valovič, 31letý horník z Polska Karel Herzyk a čtyřměsíční dítě Jindřich Pfefer.³⁵⁶ O tři týdny později podlehla svým zraněním ještě Marie Petrová.³⁵⁷ Incidentem v Orlové se stávka v uhelné pánvi nachýlila ke svému konci a většina stávkujících nastoupila do práce 6. dubna.

Ačkoli jsme si již vylíčili průběh celé stávky, zastavme se ještě na chvíli u samotného četnictva, jehož počty soustředěné během akce v regionu nebyly zanedbatelné. Konkrétně dne 29. března zde přibylo 180 slezských, 400 moravských a 500 českých a slovenských četníků. 1. dubna dorazilo dalších 500 mužů.³⁵⁸ Dohromady se tedy pod Stuchlíkovým velením shromáždilo 20 správních důstojníků, 30 výkonných důstojníků a 1630 vrchních strážmistrů a strážmistrů.³⁵⁹ Taková koncentrace mužstva s sebou přirozeně přinášela nároky na jeho ubytování či stravování. Velmi nutné bylo též zachovat mezi těmito muži kázeň a pořádek.

Povolané četnictvo bylo ubytováno částečně na stanicích, ostatní pak ve školách, hostincích, v budově Červeného kříže, v hasičské zbrojnici a v budově policejního ředitelství. Takto umístěným četníkům však často chyběly postele, a tak

³⁵⁵ *Pravda o krvavém masakru v Orlové*. Dělnický deník, č. 80, 6. 4. 1925, s. 2.

³⁵⁶ *Pohřeb obětí krveprolití v Orlové*. Dělnický deník, č. 82, 8. 4. 1925, s. 2.

³⁵⁷ Roku 1960 byl obětí stávky postaven pomník nacházející se dodnes v blízkosti náměstí.

³⁵⁸ NA, GVC, kart. 17, sign. 205 dův./1925.

³⁵⁹ NA, GVC, kart. 17. Údaje o celkovém počtu soustředěného četnictva se však v dostupných materiálech poněkud odlišují. Pozdější záznamy uvádí 12 důstojníků správních, 18 výkonných důstojníků a asi 1800 vrchních strážmistrů a strážmistrů. (MZA, ZČV, Památník.) Pro srovnání ve stavu ZČV pro Slezsko se k 1. lednu 1921 nacházelo 34 důstojníků a 923 mužů. (ZAO, ZVSO, inv. č. 2421, sign. XIII/124.)

se používaly slamníky nebo se nouzově spalo na slámě. Stravování se zajistilo buďto v hostincích a na četnických stanicích, nebo v lokálech, kde bylo mužstvo ubytováno. Ačkoli se kladl velký důraz na udržení disciplíny, došlo také ke kázeňským přestupkům. Dva strážmistři od ZČV pro Čechy se 6. dubna přes zákaz vzdálili z ubikací do vinárny, kde zůstali až do rána. Jeden z nich se pak ráno vrátil podnapilý, druhý byl nalezen spící ve vinárně.

K postupnému rozpouštění soustředěného četnictva docházelo od 7. dubna. Nejprve se to týkalo 15 důstojníků a 717 četníků, šlo tedy zhruba o polovinu mužů. Následujícího dne bylo v moravském obvodu ponecháno 100 četníků s jedním důstojníkem, ve slezské části zůstali dva důstojníci s 200 muži. Ostatní četníci byli odesláni na svá kmenová působiště. Přednost dostali v první řadě důstojníci a četníci z cizích ZČV, a to hlavně skupiny hůře ubytované. Avizovaná záloha v podobě jednoho důstojníka a 100 četníků v moravském obvodu se pak rozpustila 9. dubna. Rezerva ve slezské části naopak zůstala ponechána, a to až do 15. dubna 1925. Koncentrace četnictva v moravské části uhelného revíru byla zrušena dne 13. dubna, načež také pozbyl platnosti rozkaz generálního velitele z 29. března, kterým byl exponovaný štábní důstojník v Moravské Ostravě major Stuchlík jmenován velitelem soustředěného četnictva na Ostravsku. Generální velitel pak 17. dubna zrušil rozkaz ohledně předkládání situačních zpráv, což prakticky ukončilo celou četnickou akci v revíru. Tamní poměry již nevyžadovaly mimořádná opatření.

I přes krvavý incident v Orlové hodnotilo četnictvo svou činnost v revíru během stávky kladně, jak ostatně vyjádřil i velitel soustředěného mužstva major Stuchlík: „Soustředěné a místní četnictvo v uhelné pánvi ostravsko-karvinské svým chováním a vystupováním, rozvahou a svědomitým vykonáváním vysilující služby pochopilo plně svůj úkol a daná ponaučení, což přispělo k ocenění četnictva úřady

a veřejnosti“.³⁶⁰ Rovněž generální velitel byl spokojen se zdejším působením četnictva a vyslovil veškerému zúčastněnému mužstvu „uznání a díky za vzorné konání povinnosti, jež svědčí o nezlomné vůli a snaze přispěti k udržení pokoje, právního řádu a bezpečnosti na našem území, složkám to, podmiňujícím blaho a spokojenost mírumilovného a pracovitého obyvatelstva“.³⁶¹ Pocty za svou práci se dočkal také major Stuchlík, poněvadž dne 6. června 1925 ZČV pro Moravu navrholo, aby mu bylo uděleno pochvalné uznání.

Pozitivní dojem z činnosti četnictva během právě ukončené stávky umocnily také relace jednotlivých velitelů referující o zkušenostech s vyzbrojením mužstva obušky.³⁶² Dle nařízení MV bylo totiž při vyklízení ulic v průběhu stávky poprvé užito obušků, které se dle reakcí velmi osvědčily,³⁶³ a to nejen při zásahu v Orlové.³⁶⁴

Ačkoli tedy tento pokus komunistické strany o změnu společenského řádu selhal,³⁶⁵ její snahy nikterak neustaly, takže i v příštích letech mělo četnictvo co do činění s demonstracemi, stávkami a tábory lidu organizovanými nejen komunisty v ostravsko-karvinském uhelném revíru. O dalších takových nepokojích se ovšem nedochovala tak podrobná četnická agenda jako v případě stávky na jaře roku 1925. Přesto lze předpokládat, že aktivity četnictva v uvedeném směru byly analogické.

³⁶⁰ NA, GVČ, kart. 17, sign. 205 dův./1925.

³⁶¹ MZA, ZČV, Památník.

³⁶² NA, GVČ, kart. 17, sign. 205 dův./1925.

³⁶³ „Použití obušků proti neochotnému, vzpírajícímu se, ruce zvedajícímu a hrozícímu neb kameny útočícímu davu, obzvláště co se týče žen a výrostků, se neobyčejně osvědčilo.“ (NA, GVČ, kart. 15, sign. 677/1924.)

³⁶⁴ ZAO, ČOSO, Deník. Celkově dochází u četnického sboru v polovině 20. let k přezbrojování. Nově jsou četníci vybavováni vedle karabiny též samonabíjecí (opakovací) pistolí. Předpisy přesně stanovily, k jakým služebním úkonům mají být jednotlivé zbraně použity. (KOLÁŘ, Ondřej: *Pistole, nebo karabina?* In: <http://bs-csr.blogspot.cz/2012/08/pistole-nebo-karabina.html> [cit. 9. 1. 2013].) Podobně to fungovalo rovněž s obuškami, které se používaly výhradně při zákrocích proti shromážděnému davu.

³⁶⁵ Proklamovaným cílem komunistů bylo, aby stávkové bouře nezůstaly omezeny pouze na zmíněný region, ale aby došlo k jejich rozšíření na celou zemi. Toužili otřást společenským systémem a nastolit nový „spravedlivější“ řád, jak v první fázi stávky přiznával i *Dělnický deník*. Až po událostech v Orlové začal komunistický tisk omezovat radikální rétoriku. Z hlediska širších souvislostí je nutné stávku zařadit do kontextu počínající bolševizace strany. Viz RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa: Od počátků do převzetí moci*. Praha 2002.

Navíc četnictvo získávalo během těchto podniků více zkušeností, které mohlo následně aplikovat, což koneckonců učinil zemský velitel Šustr, když psal 31. března 1926 zprávu GVČ o bezpečnostní poradě, které se účastnil předchozího dne a kde se probíralo možné konání mzdové stávky v květnu 1926 za účasti komunistů i sociálních demokratů.

Šustr zde vyslovil názor, že „mzdová stávka jest pro četnictvo vždy obtížnější, než politická: při politické (jako loni komunistická na Ostravsku) jistá část jest proti stávkujícím, což činí náš úkol lehčím“. Zemský velitel upozornil na nutnost zajištění pohyblivosti četnictva, neboť nepokoje obvykle zahrnovaly rozsáhlé území. Uvedený poznatek byl učiněn právě na základě zkušeností z předchozího roku, kdy se četnictvo pomocí nákladních automobilů rychle přesouvalo a tím zřejmě zabránilo mnoha nebezpečným sročením. Dle vyjádření Šustra bylo velmi potřebné pečlivě hlídat jednotlivé vůdce, kteří se pohybují z místa na místo na kolech, takže četníci je nemohou sledovat pěšky, proto navrhnul využít erární kola (ve Slezsku jich bylo 20) a nařídit četníkům od jiných ZČV, aby si také s sebou přivezli uvedený dopravní prostředek. Takto získaná výhoda pohyblivosti a šetření silami četnictva by podle zemského velitele vykompenzovala vzniklé přepravní náklady.³⁶⁶

Poznali jsme, že soustředění většího počtu četnictva se mnohdy neobešlo bez komplikací a improvizace. Ostatně to nebylo v takových záležitostech nic nového, neboť na podobné problémy se upozorňovalo už dříve. Tak třeba v roce 1921 poukázal generální velitel Jan Mrázek na nedostatky v ubytování místního i koncentrovaného četnictva v Českém Těšíně. A nezůstalo jen u toho, Mrázek totiž dále doporučil ZČV pro Slezsko, aby přípisem adresovaným GVČ požádalo o informování ostatních ZČV v tom smyslu, že četnictvo odvelené do Slezska si

³⁶⁶ NA, GVČ, kart. 21., sign. 183 dův./26.

sebou musí přinést přibory, prádlo, přikrývky atd.³⁶⁷ Zemský velitel Hammer následně v reakci na připomínky GVC požádal 2. června 1921 o spací vaky pro 500 mužů, které by tak zamezily stížnostem na ubytování při soustředění četnictva, přičemž upozornil rovněž na skutečnost, že v pohraničních oblastech bývá velký problém ubytovat často jen pět četníků soukromě či v kasárnách, což souviselo s náladami obyvatelstva zejména na Hlučínsku nebo Těšínsku, které nebylo povětšinou nakloněno nové republice. Zemský velitel si proto přál, aby zdejší četnictvo bylo co nejvíce nezávislé na shovívavosti tamních obyvatel. Z uvedeného důvodu tedy žádal GVC, aby doporučilo MV zakoupit asi deset vhodných kuchyní pro četnictvo.³⁶⁸

Zhruba ve stejné době vznikl také „Memoriál výkonného četnictva“, zabývající otázkou sociálního a hospodářského postavení příslušníků četnického sboru. Dokládá zajímavé skutečnosti ohledně mizerných podmínek, které většinou čekaly na soustředěné četnictvo v různých oblastech, kde tito muži často přespávali „v brambořišti, po půdách, na slámě, seně, v nečistých místnostech na stuchlé slámě, bez pokrývek a prostěradel“, což zřejmě vedlo k tomu, že soustředění četníci v Chebu dostali vši, v Praze a Kladně svrab a na Těšínsku nakažlivé vředy.³⁶⁹

Jak vidno, sociální otázku nelze v dané době spojovat pouze s dělnictvem, také četnictvo upozorňovalo na nedostatky ve svém hmotném zabezpečení. Zdá se dokonce, že z hlediska platového ohodnocení na tom byli leckdy lépe dělníci než příslušníci četnictva, což dokládá kupříkladu zpráva obvodního četnického velitele

³⁶⁷ Obdobná žádost směřovala ze Slezska ke GVC již o rok dříve, když plukovník podplukovník Bauer žádal 16. července 1920, aby četníci odeslaní do Bohumína-Nádraží, Frýdku a Slezsko Ostravy za účelem zesílení tamních stanic byli vybaveni úplnou výzbrojí, dostatečným oděvem a zaopatření prádlem, „aby se neopakovaly případy, že četníci soustředění krátce po příchodu žádají o dovolené za účelem opatření se nutným oděvem a prádlem“. (NA, GVC, kart. 51, sign. 2144/20.)

³⁶⁸ NA, GVC, kart. 5.

³⁶⁹ NA, GVC, kart. 6, sign. 227dův/1921.

v Orlové zhotovená na rozkaz zemského velitele Vyčítala 29. listopadu 1918 a zabývající se příjmy dělníků uhelných dolů a četnického mužstva. Uvedené srovnání bylo následně Vyčítalem předloženo generálnímu veliteli s komentářem, že „poměry zde vylíčené nejsou, jak sám jsem se přesvědčil, nijak přehnané“.

Bohužel uvedený zdroj uvádí pouze platy hornictva, četnické výdělky zmiňovány nejsou. Zpráva ovšem přináší ještě jeden zajímavý aspekt. Upozorňuje, že havíři a dozorcí pobírají potraviny za bývalé ceny, kdežto četníci musí platit více, jak je ostatně vidět v přiložené tabulce

	ceny pro havíře	ceny pro četníky
chlebová mouka 1 kg	0.48 K	1.26 K
pšeničná mouka 1 kg	1.45 K	2.96 K
chléb	1.00 K	1.96 K
cukr	1.40 K	2.90 K
čerstvý špek	9.00 K	60.00 K
uzený špek	10.50 K	60.00 K
sádlo	10.50 K	60.60 K

Autor popisované zprávy strážmistr Maršálek celkově považoval žádost četnictva o zlepšení postavení a zvýšení platu za oprávněnou. Generální velitel reagoval na řečené požadavky relací ze 4. prosince 1918, kde navrhoval, aby se jednotlivým stanicím dle místní potřeby vydatně zvýšilo stravné (až na 15 korun denně). Platy měla řešit až jejich pozdější definitivní úprava. Doporučení ke zvýšení stravného bylo poměrně logické, neboť takové opatření nevyžadovalo žádné

zvláštní ministerské povolení. Náleželo totiž do pravomoci velitele četnického oddělení.³⁷⁰

Mzdová otázka se u četnictva řešila i v následujících letech. Další zemský velitel ve Slezsku Josef Hammer narážel na uvedenou problematiku ve zprávě odeslané MV 4. listopadu 1920: „Větší část četnictva nařiká stále ještě na nedostatečné platy, zejména v místech průmyslových, poukazujíc na nepoměrně lepší mzdy dělnictva, nehledě k jiným výhodám, jenž se jim poskytují“.³⁷¹ V hornických oblastech k tomu ještě přistupovalo nadsazování cen obchodníky, kteří nezdůvodňovali skutečnosti, že horníci byli relativně dobře placeni. Četnictvo se tedy cítilo finančně nedocenoeno vůči pracovníkům v průmyslu, což byl zajímavý paradox s ohledem na fakt, že právě četníci častokrát zasahovali vůči dělnictvu stávkujícím nebo demonstrujícím za vyšší mzdy.

Četníci nadřízení upozorňovali rovněž na znevýhodněné postavení četnictva vůči ostatním státním zaměstnancům. V rámci Slezska to bylo patrné na přídavicích, které pobírali jak četníci, tak další státní zaměstnanci. Četníci na plebiscitním území a na Hlučínsku dostávali tzv. drahotní a subsistenční přídavek dle vkladu na stravu ve výměře 15 Kč denně.³⁷² Státní zaměstnanci v moravsko-ostravském soudním okrese zase pobírali tzv. demarkační přídavek (od 1. října 1919). Četnické velitelství při mezinárodní správní komisi v Karviné proto žádalo MV dne 10. dubna 1920, aby četníkům jak na Těšínsku, tak v Moravské Ostravě byl přiznán rovněž demarkační přídavek, což bylo ovšem zamítnuto s ohledem na již existující přídavky vyplácené četnictvu.

³⁷⁰ NA, GVČ, kart. 46, sign. 323.

³⁷¹ NA, GVČ, kart. 52.

³⁷² Tímto bylo zlepšeno hmotné postavení zdejších četníků vůči ostatním kolegům v jiných oblastech, a to o 9 Kč denně.

Generální velitel s uvedeným rozhodnutím MV ovšem nebyl spokojen a své rozhořčení jasně vyjádřil v relaci ze 14. dubna 1920: „Jsem toho názoru, že by se mělo vyjítí vstříc. – Poměry v obvodě Bohumínském, Karvinském, Frýštátském a Frýdeckém jsou zrovna takové jako v Mor. Ostravském - Služba je vzhledem k fanatickému vystupování Poláků nejen těžká nýbrž v nejvyšším stupni nebezpečná a je zajisté povinností státu, aby četnictvo, konající tak těžkou službu, bylo nejméně placeno tak, jako jiní tam nyní zařazení státní zaměstnanci“.³⁷³

Je patrné, že v uvedeném případě se jednalo hlavně o snahu daleko více zohlednit těžké podmínky služby u četnictva, což byl faktor, který se zdůrazňoval i v následujících letech, kdy se daná tematika řešila a diskutovala jak na úrovni MV či GVC, tak na půdě parlamentu. Pozornost otázce věnoval samozřejmě i tisk. O odpovídající platové ohodnocení a materiální zabezpečení četníků se zasazoval generální velitel Karel Vyčítal, který se k danému tématu obsírně vyjádřil v únoru 1924. Ve své zprávě připomněl princip uplatňovaný za bývalého režimu, „že četnictvo musí na roveň býti postaveno nejlépe placeným státním zaměstnancům obdobných kategorií a musí kromě toho ještě míti jakési „plus“ vůči všem. (...) Zásada tato nachází své podstatné odůvodnění v nebezpečí, které vždy se službou četnictva souvisí a kterému (...) není v dobách míru vysazena žádná jiná instituce státních zaměstnanců“. Vyčítal dále pokračoval srovnáním mezd a požitků příslušníků četnictva a armády, které vyznělo v neprospěch četníků, čímž poukázal na znevýhodněné postavení svého sboru vůči armádě. Generál k tomu zajímavě poznamenal, že role armády v době míru je oproti četnictvu především výchovná a neexistuje tudíž důvod platit vojáky lépe.³⁷⁴

³⁷³ NA, GVC, kart. 50, sign. 1057/20.

³⁷⁴ NA, GVC, kart. 13, sign. 68dův./1924.

Podobné přesvědčení sdílel také zemský velitel ve Slezsku Josef Hammer, který k problematice zhruba o měsíc dříve podotkl, že „neúspěšné pokulhávání za vojskem ve věcech požitkových je jednou z hlavních příčin nespokojenosti všech gažistů, důstojníky všech kategorií nevyjímaje“. Služba vojenská není přitom nijak zodpovědnější, namáhavější a význačnější než četnickova služba“. Ani v porovnání s ostatními státními zaměstnanci z hlediska požitků na tom četnictvo podle Hammerova názoru nebylo lépe. Zemský velitel se proto domníval, „že služba četnická není uznávána tak, jak by si zasloužila, že četnictvo považováno jest za přívěsek, pro jehož potřeby není dost pochopení a uznání. Tak důležitý faktor ve státě zasloužil by si zajisté větší přízeň úměrnou s jeho namahavou, zodpovědnou a nebezpečnou službou (...)“.³⁷⁵

Hmotné postavení četnictva se sice zlepšilo vydáním požitkového zákona v roce 1926, nicméně ještě koncem dvacátých let bylo v tisku upozorňováno na lepší platové ohodnocení vojáků oproti četnictvu.³⁷⁶ Podrobný rozbor této problematiky by mohl představovat zajímavý námět pro samostatnou odbornou studii.

Shrňme-li obsah torzovitě dochovaných pramenů, dospějeme k očekávatelnému závěru, že nejintenzivněji se sociální napětí projevovalo v průmyslových oblastech Slezska, kde byla větší kumulace pracujících. Ti také byli oproti zemědělským dělníkům na venkově více organizováni ve stranických a odborových strukturách. Zdokumentované zákroky četnictva se až na výjimky obešly bez vážnějších incidentů, což lze přičíst i důkladnosti, s jakou se bezpečnostní

³⁷⁵ NA, GVC, kart. 13.

³⁷⁶ Pro srovnání lze uvést, že v Anglii v roce 1919 řešili své sociální postavení pro změnu policisté, kteří požadovali navýšení platů na úroveň kvalifikovaných profesí, jelikož do té doby pobírali mzdy jako dělníci. Na základě zmíněného požadavku vznikla speciální komise, která rozhodla zvýšit mzdy a povolit ústřední policejní odborovou organizaci. (KLEIN, Joanne: *Blue-Collar Job, Blue-Collar Career: English Policemen's Perplexing Struggle for a Voice in the Early 20th Century*. In: *Crime, History and Societies*, Vol. 6, No. 12, 2002, s. 5–29. Dostupné online: <http://chs.revues.org/index229.html> [cit. 24. 3. 2013].) V ČSR četnické odbory nevznikly.

aparát na stávky a demonstrace připravoval. Z dobových materiálů vysvítá, že odpovědní četniční činitelé přikládali dané problematice značný význam a považovali udržení pořádku při sociálních nepokojích za jednu z hlavních priorit.

Závěr

Působení četnictva ve Slezsku zastřešené tamním zemským četnickým velitelstvím hrálo bezesporu významnou roli v životě národně a sociálně pestrého regionu, a to již od prvních dní existence samostatného československého státu. Důvod byl prostý. Jednalo se totiž o vojensky uspořádaný sbor s organizační strukturou vybudovanou v době Rakousko-Uherska, na kterou bylo možné jednoduše navázat. Četnictvo se tak vedle armády stalo další bezpečnostní složkou, která zasahovala v krizových oblastech nově vznikajícího státu. Na rozdíl od vojenských složek pobývajících na uvedených místech většinou jen krátkodobě byli četníci na daných územích trvale přítomni, což jim umožňovalo blíže se seznámit s poměry, vybudovat si užší kontakt s obyvatelstvem a výrazněji tak dlouhodobě ovlivňovat bezpečnostní situaci, především na venkovské a maloměstské úrovni.

Ve sledovaném období rezonovaly v Československém Slezsku tři stěžejní bezpečnostní problémy. Šlo v první řadě o iredentistické snahy německého obyvatelstva projevené v říjnu 1918 vytvořením provincie Sudetenland. Fungování zmíněného územního útvaru sice nemělo dlouhého trvání, nicméně nepřátelské nálady německého etnika vůči ČSR výrazněji oslabilo až podepsání mírových smluv s Německem a Rakouskem v roce 1919, ačkoliv i po té se můžeme setkat s projevy odporu vůči státní autoritě, například v podobě protestů vůči odvodům do čsl. armády. Na tomto místě je nutné zmínit také otázku Hlučínska, jehož proněmecky orientovaná populace se podobně nerada smiřovala se svou existencí v rámci Československa. V průběhu 20. let však v oblastech s německým osídlením pozvolna

docházelo ke konsolidaci bezpečnostně-politických poměrů, obdobně jako v jiných částech pohraničí.³⁷⁷

Dalším ožehavým bodem byl československo-polský spor o Těšínsko, kde silné nacionální napětí vedlo zejména v plebiscitním období k mnoha vyostřeným konfliktům a násilnostem, jejichž terčem i obětí se stávali také příslušníci četnictva. Za specifikum poměrů na Těšínsku můžeme označit přítomnost zahraničních politických a vojenských činitelů, se kterými museli četníci jednat, což se ne vždy obešlo bez nedorozumění a komplikací.³⁷⁸

Zatímco otázka Těšínska byla v zásadě rozřešena v letních měsících roku 1920, sociální nepokoje propukající v regionu byly dlouhodobějšího charakteru. Pomineme-li případy související s poválečnou potravinovou a zásobovací nouzí, nacházelo se ohnisko sociálního napětí především v oblasti ostravsko-karvinské uhelné pánve, kde se brzy hlavním iniciátorem protestních a manifestačních akcí stala komunistická strana. Ačkoliv četnické prameny ke zmíněné problematice bývají až na výjimky spíše torzovitější povahy, lze říci, že udržení pořádku a bezpečnosti během dělnických bouří bylo četnickými představiteli vnímáno jako hlavní priorita.

To, jakým způsobem se ZČV pro Slezsko vyrovnávalo s výše popsányi bezpečnostně-politickými otázkami, se projevovalo také na jeho vnitřní agendě. Ta se v prvních letech ČSR zabývala zejména národnostním a personálním složením mužstva. Dominance německého živlu v četnickém sboru ve Slezsku byla základním prvkem určujícím další kroky velitelství, které pochopitelně směřovaly k posílení českého elementu ve vlastních řadách, a to především na velitelských pozicích

³⁷⁷ Srov. KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*.

³⁷⁸ S dohodovými vojáky museli četníci spolupracovat též na Slovensku během bojů s Maďarskem, nedostatek zdrojů však neumožňuje provést srovnání se situací ve zkoumaném regionu.

a v oblastech s německým osídlením, kam se čsl. orgány snažily dosazovat „národnostně spolehlivé“ jedince.

Doplnění personálního stavu probíhalo vcelku pozvolna. V této souvislosti stojí za pozornost fakt, že navzdory obecné představě o vysokém počtu bývalých legionářů v řadách četnictva (posílené mimo jiné i úspěšným televizním seriálem *Četnické humoresky*) byl příliv legionářů do řad bezpečnostního sboru přinejmenším v počátečním období československé samostatnosti slabší, než úřady předpokládaly. Navzdory náboru v prvních poválečných letech se ZČV pro Slezsko i nadále potýkalo s nedostatkem mužstva, který se ještě prohloubil po té, co byly na základě zákona provedeny během roku 1925 restrikce početních stavů četnictva.³⁷⁹

K vážnějším kázeňským problémům podle dochovaných pramenů docházelo relativně zřídka. Pozornost zasluhuje fakt, že disciplinárních prohřešků se nezřídka dopouštěli četníci přidělení do Slezska od jiných ZČV. V takových případech lze úpadek morálky přičítat nespokojenosti provinilců s dlouhodobým pobytem mimo jejich kmenové stanice či jejich neschopnosti sžít se s národnostně či kulturně odlišným prostředím.³⁸⁰

Předkládaná práce přirozeně představuje pouze základní nástin činnosti československého četnictva ve Slezsku, s ohledem na rozsah pramenné základny bylo nutné soustředit se na hlavní rysy, ilustrované prostřednictvím konkrétních příkladů. Do budoucna by jistě bylo prospěšné blíže se zaměřit jednak na výzkum jednotlivých regionů s využitím pramenů lokální provenience, jednak na vztahy četnictva se správními a samosprávními orgány, stejně jako s dalšími složkami

³⁷⁹ Nízké početní stavy četnictva představovaly dlouhodobý problém, táhnoucí se ještě do 30. let. Srov. KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky*.

³⁸⁰ Obdobné případy jsou zdokumentovány i z oblasti Slovenska. Viz KOLÁŘ, Ondřej: *Problematika četnictva*, s. 115–124.

bezpečnostního aparátu ve Slezsku. Lze doufat, že tato studie poslouží jako podklad pro další bádání v naznačených směrech.

Resumé

During the interwar period, many national and social conflicts occurred in Czechoslovak Silesia. Since the first days of the Czechoslovak independence the gendarmery played a significant role in the region and it took an important part in the attempts to eliminate three main security problems.

The separatist tendency of German residents of the western part of Czechoslovak Silesia considerably weakened after signing of the peace treaties in Versailles and Saint Germain in 1919. During border conflict with Poland in the Těšín region the gendarmery was involved in several minor encounters with Polish paramilitary forces, but in summer 1920 the Czechoslovak-Polish dispute ended by dividing the problematic region between the two countries. While the national frictions were kept under control during 1920s, the social tension in the coal mines in Ostrava region led to several clashes.

The security situation influenced the internal agenda of the gendarmery, that faced problems with national and professional structure of the force. Due to the domination of German gendarmes in the first years of the Czechoslovak independence, the gendarmery headquarters aimed towards „Czechisation“ of the staff. It also had to deal with the lack of qualified personnel during all the considered period.

Seznam použitých zkratk

ČO	Četnické oddělení
ČOO	Četnické oddělení Opava
ČOSO	Četnické oddělení Slezská Ostrava
GVC	Generální velitel četnictva, Generální velitelství četnictva
MNO	Ministerstvo národní obrany
MSKK	Mezinárodní správní komise v Karviné
MV	Ministerstvo vnitra
MZA	Moravský zemský archiv
NA	Národní archiv
OČV	Okresní četnické velitelství
RN	Rada Narodowa
ZAO	Zemský archiv Opava
ZČV	Zemské četnické velitelství (Není-li v textu uvedeno jinak, jedná se o Zemské četnické velitelství pro Slezsko se sídlem v Opavě.)
ZNV	Zemský národní výbor
ZVSO	Zemská vláda slezská v Opavě

Přílohy

Tabulky

Generální velitelé četnictva

Jméno	Od	Do
Václav Řezáč	listopadu 1918	21. srpna 1920
Jan Mrázek	21. srpna 1920	14. září 1921
Karel Vyčítal	14. září 1921 ³⁸¹	28. srpna 1930

Zemští četniční velitelé ve Slezsku

Jméno	Od	Do
Karel Vyčítal	11. listopadu 1918	31. prosince 1919
Bohuslav Knobloch	ledna 1920	března 1920
Josef Hammer	1. března 1920	31. března 1925
Josef Šustr	dubna 1925	30. listopadu 1928

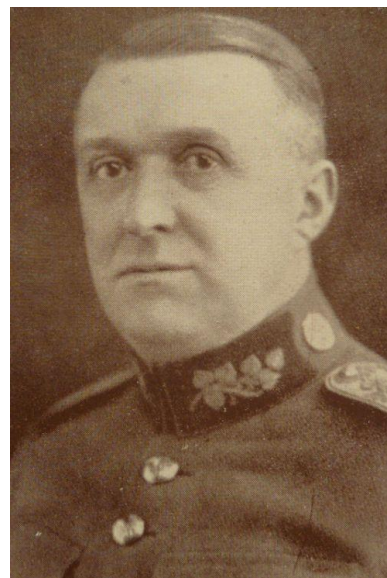
³⁸¹ Pověřen vedením GVC již od 24. února 1921.

Fotografická příloha

Zemští četniční velitelé ve Slezsku

Karel Vyčítal

Bohuslav Knobloch

Josef Hammer

Josef Šustr

Četník od ZČV pro Slezsko. Příslušnost k ZČV dokládá číslo 4 na rukávu.

Eduard Šubčík
v uniformě
důstojníka ZČV
pro Moravu

Jeden ze soustředěných četnických oddílů v ostravsko-karvinské uhelné pánvi

Mapová příloha

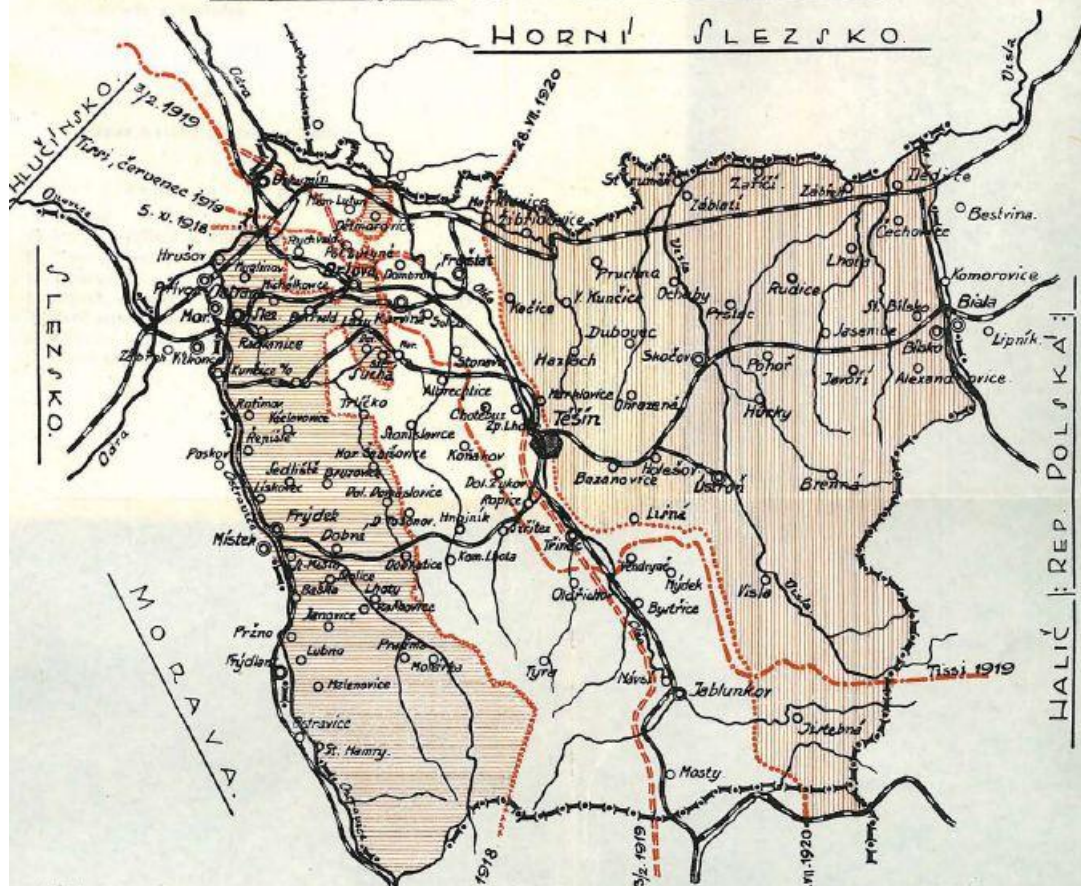

Národnostní struktura obyvatelstva ve Slezsku v roce 1912

In: (http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Duchy_of_Silesia_1912.jpg) [cit. 18. 4. 2013].

MAPKA PLEBISCUITNÍHO ÚZEMÍ NA TĚŠÍNSKU S NEJDŮLEŽITĚJŠÍMI DEMARKAČNÍMI ČARAMI.

- Demark čára ujednaná dohodou mezi Zem. Nár. Výborem pro Slezsko a Radou Narodowou dne 5. listopadu 1918.
- — " — " navržená předredou I. dohodové komise Třsím v červenci 1919 v Paříži.
- — " — " určená rozhodnutím velvyslanské konference dne 28. 7. 1920.
- — " — " vojenská dle návrhu ze dne 3/2. 1919 v Paříži.

Změny hranic v průběhu těšínského konfliktu

(PELC, Ferdinand: *O Těšínsku.*)

Hlučínsko v roce 1924

(PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb*, s. 169.)

Ostravsko-karvinská uhelná páněv

(Brunclíkuv atlas zeměpisný pro školy měšťanské, Praha 1926.)

Prameny a literatura

Prameny:

Archivní

Národní archiv Praha

Fond Generální velitel četnictva

Zemské četnické velitelství Praha

Zemský archiv Opava

Fond Zemské četnické velitelství pro Slezsko v Opavě

Četnické oddělení Slezská Ostrava

Četnické oddělení Opava

Zemská vláda slezská v Opavě

Mezinárodní správní komise v Karviné

Zemský archiv Brno

Fond Zemské četnické velitelství Brno

Tištěné

Album representantů všech oborů veřejného života československého. Praha 1927.

Brunclikův atlas zeměpisný pro školy měšťanské, Praha 1926.

ERHART, Josef – PINKAS, Oldřich: *Sbírka četnických předpisů.* Kroměříž 1923.

GUDRICH, Otokar: *Obsazení Opavy československým vojskem.* In: GUDRICH,

Otokar (ed.): *Deset let československého Opavska.* Opava 1928.

HÁJEK, Emil: *Ostravsko za války. Krvavý Matuschka. Boje o Těšínsko.* Kunčičky 1930.

Jahrbuch für die Gendarmerie für das Jahr 1919. Wien 1919.

Kalendář československého četnictva pro rok 1923. Kroměříž 1923.

KOŘENÝ, Gustav: *Dnešní Hlučínsko.* Opava 1924.

PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu III.* Praha 1991.

Dobový tisk

Bezbranná policie. Lidové noviny, č. 213, 28 dubna 1920, s. 4.

Četnictvo a restrikce. Tribunál, č. 19, 11. 7. 1925, s. 2.

Důsledky německé protiodvodní agitace. Lidové noviny, č. 402, 14. 8. 1920, s. 3.

Klerikální paráda. Bezručův kraj, č. 47, 19. 11. 1926, s. 2.

Komunistické krveprolití v Orlové. Lidové noviny, č. 171, 5. 4. 1925, s. 3.

Pravda o krvavém masakru v Orlové. Dělnický deník, č. 80, 6. 4. 1925, s. 2.

Pohřeb obětí krveprolití v Orlové. Dělnický deník, č. 82, 8. 4. 1925, s. 2.

Protest předsedy čs. plebiscitní komise. Lidové noviny, č. 323, 2. 7. 1920, s. 2.

Memoáry

FARA, František: *Četnické vzpomínky.* Praha 2002.

KNAIBL, Jan: *Vzpomínky státního zástupce.* Olomouc 1932.

NEVYHOŠTĚNÝ, Josef: *Financem na Podkarpatské Rusi.* Praha 2003.

PELC, Ferdinand: *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy.* Slezská Ostrava 1928.

Literatura:

BARTEČKOVÁ, Ivana: *Činnost četnictva během stávký v ostravsko-karvinském revíru na jaře 1925.* In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach ze VII. konference policejních historiků.* Praha 2012. (Vydáno elektronicky.)

- BARTEČKOVÁ, Ivana: *Přepadení četnické stanice v Šumbarku v roce 1920*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach z VI. konference policejních historiků*. Praha 2011.
- BARTEČKOVÁ, Ivana–KOLÁŘ, Ondřej: *Působení Karla Vyčítala v čele Zemského četnického velitelství pro Slezsko*. In: KOLÁŘ, Ondřej a kol. (ed.): *Studentské historické sešity 3. Střípky z moderních dějin*. Olomouc 2011, s. 37–70.
- BASEL, Ladislav–FIDLER, Pavel: *Severní Morava a západní Slezsko pod vlivem německého iredentismu*. Bruntál 1971.
- BENEŠ, Jaroslav: *Finanční stráž československá 1918–1938*. Dvůr Králové nad Labem 2005.
- BÍLEK, Jiří: *Kyselá těšínská jablička. Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938 a 1945*. Praha 2011.
- BOHATA, Ivan: *Protílidová úloha četnictva v letech 1918–1938*. Praha 1978.
- BUCHLOVSKÝ, Martin: *Historický obraz tzv. Frývaldovské stávký*. Jeseník 2006.
- CÉŠAR, Jaroslav–ČERNÝ, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938. Díl 1, 1918–1929*. Praha 1962.
- DOBEŠ, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka–JANÁK, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005.
- GAŠIOR, Grzegorz (ed.): *Zaolží. Polsko-český spor o Těšínské Slezsko 1918–2008*. Warszawa 2008.
- GAWRECKÁ, Marie: *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918–1938*. Opava 2004.
- GAWRECKÁ, Marie: *Němci ve Slezsku 1918–1938*. Opava 2002.
- GAWRECKÁ, Marie: *Politické poměry ve Slezsku v letech 1815–1939*. Opava 2011.
- GAWRECKI, Dan a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740–2000 I*. Opava 2003.

- GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*. Studie o Těšínsku 15. Český Těšín 1999.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha 2003.
- KASZPER, Roman–MALYSZ, Bohdan (ed.): *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín 2009.
- KLEČACKÝ, Martin: *Generálmajor Václav Řezáč – četnickým důstojníkem z monarchie do republiky*. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach z VII. konference policejních historiků*. Praha 2012. (Vydáno elektronicky.)
- KLEČACKÝ, Martin: *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918–1919*. Praha 2010 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
- KLINOVSKÝ, Petr: *Četnictvo na Děčínsku v letech 1935–1938*. Ústí nad Labem 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
- KLINOVSKÝ, Petr: *Četnictvo a Stráž obrany státu na Děčínsku v letech 1935–1938*. Ústí nad Labem 2010 (nepublikovaná rigorózní práce).
- KNOB, Stanislav–RUCKI, Tomáš (ed.): *Problematika dělnictva v 19. a 20. století I.: bilance a výhledy studia: sborník z konference věnované 95. výročí narození Arnošta Klímy*. Ostrava 2011.
- KOLÁŘ, Ondřej: *Opatření československých pořádkových složek proti hrozbě nacismu na příkladu Chebska*. Olomouc 2009 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
- KOLÁŘ, Ondřej: *Problematika četnictva v interpelacích Národního shromáždění 1918–1925*. *Historica Olomucensia*, 42, 2012, s. 115–124.
- KOLÁŘ, Ondřej: *Státní pořádkové složky na Chebsku v době první Československé republiky*. Olomouc 2012 (nepublikovaná disertační práce).

- KOLDINSKÁ, Marie–ŠEDIVÝ, Ivan: *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*. Praha 2008.
- KOLEJKA, Jan: *Revoluční dělnické hnutí na Moravě a ve Slezsku (1917-1921)*. Praha 1957.
- LUKEŠ, Michal: *K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918*. *Historie a vojenství*, 47, 1998, č. 2, s. 53–64.
- MACEK, Pavel–UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva I*. Praha 1997.
- MACEK, Pavel–UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)*. Praha 1999.
- MAŠTALÍŘOVÁ, Kateřina: *Četnické stanice na Teplicku v období první republiky*. Ústí nad Labem 2009 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).
- NOWAK, Krzysztof a kol.: *První nezávislost*. Cieszyn 2008.
- OTÁHAL, Milan: *Dělnické hnutí na Ostravsku 1917–1921*. Praha 1957.
- PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha 1999.
- PEJČOCH, Ivo: *Český svaz válečníků*. *Historie a vojenství*, 56, 2007, č. 1, s. 16–28.
- PETRÁŠ, René: *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha 2009.
- PLAČEK, Vilém: *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*. Háj ve Slezsku 2007.
- PLAČEK, Vilém: *Prajzáci II. aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*. Háj ve Slezsku 2007.
- PLOSOVÁ, Jaroslava: *Četník*. In: FASORA, Lukáš (ed.): *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno 2006, s. 299–318.

PLOSOVÁ, Jaroslava: *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. Brno 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa: Od počátků do převzetí moci*. Praha 2002.

ŘEHÁČEK, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*. Plzeň 2008.

SEKANINA, Milan: *Sociálně ekonomické postavení pracujících na Ostravsku v letech velké hospodářské krize 1929–1933*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, sv. 120. Ostrava 1990, s. 93–112.

SEKANINA, Milan: *Dělnické hnutí na Ostravsku v období světové hospodářské krize 1929–1933*. Ostrava 1983.

SEKANINA, Milan: *Vznik a vývoj dělnického hnutí na Karvinsku (období 19. a začátek 20. století)*. In: Sborník ke studiu v Roce stranické výchovy. Karviná 1966.

SUCHÝ, Miroslav: *Historie vzdělávání u četnictva a policie Československé republiky*. Brno 2008 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

ŠTĚPÁN, Václav: *Dějiny obce Chuchelné 1349–2009*. Opava 2009.

VALENTA, Jaroslav: *Česko-polské vztahy v letech 1918–1920 a Těšínské Slezsko*. Ostrava 1961.

ZÜCKERT, Martin: *Vojáci republiky? K národnostní politice československé armády*. In: RAK, Jiří–VESELÝ Martin (edd.): *Armáda a společnost v českých zemích. V 19. a první polovině 20. století*. Ústí nad Labem 2004, s. 160–167.

ZÜCKERT, Martin: *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität. Die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918–1938*. München 2006.

Internetové zdroje:

Digitální knihovna Moravské zemské knihovny Brno. In: <http://kramerius.mzk.cz/search/> [cit. 6. 4. 2013].

KLEIN, Joanne: *Blue-Collar Job, Blue-Collar Career: English Policemen's Perplexing Struggle for a Voice in the Early 20th Century*. In: *Crime, History and Societies*, Vol. 6, No. 12, 2002, s. 5–29. Dostupné online: <http://chs.revues.org/index229.html> [cit. 24. 3. 2013].

KOLÁŘ, Ondřej: *Meziválečné dělnické hnutí na Chebsku optikou československého četnictva*. Příspěvek z X. sjezdu českých historiků, Ostrava 2011. In: http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kolar_ondrej.pdf [cit. 5. 4. 2013].

KOLÁŘ, Ondřej: *Pistole, nebo karabina?* In: <http://bs-csr.blogspot.cz/2012/08/pistole-nebo-karabina.html> [cit. 9. 1. 2013].

KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Wasserpolaci mluvili málo srozumitelnou řečí*. In: <http://www.cs-magazin.com/template/index.php/index.php?a=a2005051038> [cit. 2. 10. 2012].

Obec Chuchelná v letech 1920–1948. In: <http://www.chuchelna.com/informace-o-obci/historie/obec-chuchelna-v-letech-1920-1948/> [cit. 24. 3. 2013].

Odpověď ministra vnitra na interpelaci poslanců Schälzkyho, Dra Luschky aj. o neoprávněném pensionování německých četnických strážmistrů před platností nové úpravy platů. In: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1219_00.htm [cit. 9. 3. 2013].

Národnostní struktura obyvatelstva ve Slezsku v roce 1912. In: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Duchy_of_Silesia_1912.jpg [cit. 18. 4. 2013].

